

**КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО
УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И
ПРЕТПРИЕМНИШТВО –
ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

etf

SHARING EXPERTISE
IN TRAINING

**THE EUROPEAN TRAINING FOUNDATION (ETF)
HELPS TRANSITION AND DEVELOPING COUNTRIES TO
HARNESS THE POTENTIAL OF THEIR HUMAN
RESOURCES THROUGH THE REFORM OF EDUCATION,
TRAINING AND LABOUR MARKET SYSTEMS IN THE
CONTEXT OF THE EU'S EXTERNAL RELATIONS POLICY.**

HOW TO CONTACT US

Further information on our activities, calls for tender and job opportunities can be found on our web site: www.etf.europa.eu

For any additional information please contact:

External Communication Unit
European Training Foundation
Villa Gualino
Viale Settimio Severo 65
I – 10133 Torino
T +39 011 630 2222
F +39 011 630 2200
E info@etf.europa.eu

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

EUROCONSULTANTS

Global
Project
Management

2007

Имплементација: Еуроконсултантс – Грција, во конзорциум со
ЦДС - Центар за деловна соработка, Економски Институт,
ГПМ консалтинг, Вработување.ком

Тим: Весна Јаневски (Тим лидер), Дејан Пендев, Наташа Ангелеска – Галевска,
Благој Трајков

ЕТФ проект број: WP06-53-01

© Reproduction is authorised provided the source is acknowledged.

The views expressed in this publication are those of the authors and do not necessarily reflect those of the ETF or the European Union.

СОДРЖИНА

1	ВОВЕД	5
1.1	Дефинирање на основните поими	7
1.2	Дефинирање на поимот “компетенција”	10
2.	ПРОЕКТ ЗА КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ	13
2.1	Дефинирање на компетенцијата “Учење како да се учи”	13
2.2	Дефинирање на компетенцијата “Претприемништво”	18
2.3	Општи цели	21
2.4	Специфични цели	22
2.5	Методологија	22
2.6	Инструменти	25
2.7	Анализа	26
3.	РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО	27
3.1	Резултати добиени за средните стручни училишта	27
3.2	Резултати добиени за високо образование	44
3.3	Анализа на резултатите од медиумите	53
4.	ОЦЕНКА НА ОБРАЗОВНАТА ПОЛИТИКА	55
4.1	Легислатива	55
4.2	Застапеност на компетенциите во наставните програми	61
4.3	Проекти преку кои се спроведени обуки во однос на развојни планови, училишна клима и техники за учење	62
5.	ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ПОЛИТИКА И АКЦИЈА	67
6.	ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	73
	РЕФЕРЕНЦИ	81
	АНЕКСИ	85
Анекс I	Прашалник за ученици	85
Анекс II	Прашалник за наставниците	94
Анекс III	Прашалник за студенти	103
Анекс IV	Прашалник за студенти	109
Анекс V	Позитивни ставови на учениците од средните стручни училишта изразено во %	114
Анекс VI	Позитивни ставови на наставниците од средните стручни училишта изразено во %	121
Анекс VII	Резултати добиени од истражувањето со Ученици	127
Анекс VIII	Резултати добиени од истражувањето со Наставници	135

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И
ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Анекс IX	Клуч за прашалникот за ученици од средните стручни училишта	143
Анекс X	Клуч за прашалникот за наставници од средните стручни училишта	150
Анекс XI	Агенда	156

1. ВОВЕД

“Се очекува, еден од клучните предизвици за креаторите на образовната политика и образовниот систем во целост, во наредниот период, да биде подигањето на нивото на образованието на младите и возрасните, со посебен акцент на зголемувањето на квалитетот на нивните стручни/работни и социјални компетенции. Објективизацијата на концептот за доживотно учење и обука треба да помогне во воспоставувањето на динамична врска на образованието со пазарот на трудот и општествените промени. Создавањето на услови за континуирано зголемување, промена и освежување на компетенциите на младите и возрасните ќе имплицира подобри стартни позиции при периодот од учење на работа, задржување или промена на работното место и активно учество во процесите на демократското одлучување. Основен предуслов за остварување на оваа цел е подигање на квалитетот и моќта на давателите на образовни, културни и спортски услуги и градење на механизми за нивно ефективно делување врз зајакнувањето на капацитетите и унапредувањето на квалитетот на индивидуалните животи и физичкото и менталното здравје и задоволство на младите и возрасните”

(Национална програма за развој на образованието во Република Македонија (2005-2015), стр.11).

Европскиот Совет, во Март 2000 година, напоменува дека “секој граѓанин мора да поседува вештини кои ќе му бидат потребни да живее и работи во ова ново информатичко општество”, и дека “основни вештини кои треба да ги поседува секој граѓанин се: вештините за информатичко комуникациската технологија (ICT), за странски јазици, технолошко-културни, социјални вештини, како и вештините за иновативност, креативност” и сл.

Во светот, а се повеќе и кај нас, веќе се поместува парадигмата: од општество што учи кон општество базирано на знаења. Станува збор за општество на проактивни и претприемчиви граѓани. Во тој контекст, образованието добива клучна улога. Имено, во нашите училишта потребно е да се едуцираат индивидуи кои ќе бидат способни да се справат со промените и предизвиците на времето во кое што ќе живеат и работат. Интерактивниот процес на учење што од децата ќе создаде “глава што мисли, а не глава што памти”, би требало да е суштината на севкупните реформи во образованието.

Забрзаниот развој на науката и технологијата, можноста за широка и брза примена на најновите научно-технолошки достигнувања, значајните општествено-политички промени кои што се одиграа на светската, а посебно на нашата општествено-политичка сцена, бројните социо-културни и економски фактори, постоечката традиција и општо прифатената идеја за доживотно образование и учење, се повеќе, кај нас го отвараат прашањето за истражувања во образованието, разгранување на системот за доживотно образование, како и стремежот кон професионализација на ова подрачје, кое на светската сцена во последните децении

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

од дваесетиот век, игра многу значајна улога и влијае на развојот и промените во областа на подготвување на младите и возрасните ученици и кадри.

Таквите промени претставуваат значајна движечка сила која ја условува потребата за подготвување на индивидуи кои ќе бидат оспособени да се соочат со проблемите од секојдневниот општествен живот, оспособени за мир и заедничко живеење, ненасилна комуникација, семеен живот, односно активна и критичка партиципација во процесот на демократизација на образованието, индивидуи кои ќе мора будно да ги дочекаат промените кои се одвиваат во научно-технолошката сфера.

Расправите и дискусиите за доживотното учење и клучните компетенции не се новитет, но во последно време се покажува исклучително голем интерес за нив. Тоа се должи на забележително бавниот прогрес кој образовните системи го имаат во продуцирањето на иновативни, адаптивни и квалификувани млади луѓе потребни за новото општество кое е базирано на знаење (knowledge-based societies).

Образовните системи во најголемиот дел од земјите во светот се карактеризираат со бавна адаптација кон брзиот развој на општеството во сите негови сфери. Поради тоа, се доведуваат до прашање содржините кои би требало да се предаваат во училиштата и како би требало да се изведува наставата во истите. Анализата на наставата во Р. Македонија говори за "... низа недоследности кои ги попречуваат напорите за модернизација или ги успоруваат иницијативите за нивно иновирање... наставникот е свртен кон програмата и нејзината содржина, а не кон ученикот/студентот... најмало внимание се посветува на тоа како учениците/студентите ги применуваат стекнатите знаења, вештини и ставови во вистинските животни ситуации." (*Национална програма за развој на образованието во Р. Македонија 2005-2015*, стр.38).

Денес, на образовните системи во општеството базирано на знаење, им се поставува конкретна образовна цел: да им овозможат на младите луѓе да стекнат основни вештини кои ќе им гарантираат сигурна основа за понатамошниот живот и работа. Тие основни вештини се однесуваат на стручните и техничките компетенции, како и на социјалните и персоналните компетенции кои би им овозможиле на луѓето да работат и живеат заедно, како и да водат среќен и исполнет живот.

Овие иновации се предизвикани од самите промени во опкружувањето. Нив ги диктираат стопанските субјекти, поточно нивните претприемачи и нивниот менаџмент. Иновативноста е основата за развојот на претприемачкиот дух кај поединците, организациите и општеството во целина. Иновациите секогаш креираат и промовираат нешто ново, нешто различно од постојното што на целата економија и дава нова развојна енергија.

Значаен ефект од иновациите е забрзување на процесот на имплементирање на потребното знаење и know-how стратегијата во општеството кое се базира на знаење. Тоа значи дека образованието и обуката треба да бидат тековни и постојани. Воспоставувањето на системот на доживотно интерактивно учење е императив на современото општество. Овој пристап значи премостување на пречките во наставата, истражувањето и развојот на индустријата, дозволувајќи да се развие креативниот талент со целосно искористување на можностите на информациското општество, како неопходно потребни елементи за иновативноста.

Како и секоја земја, така и нашата, се повеќе ќе се стреми да обезбеди можности за стекнување на соодветно образовно ниво за секого и за сите возрасни групи и да овозможи истите да стекнат знаења, вештини и ставови кои ќе бидат во согласност со барањата на општеството и пазарот на трудот. Образованието и обуката ќе мора да ги поседуваат сите услови за ефикасност и ефективност за да можат на сите да им пружат доволно општо и стручно образование.

За успешно реализирање на концептот на доживотното учење потребно е децата и младите уште во текот на нивното базично образование да се стекнат со способности и навики за континуирано учење. За таа цел во сферата на образованието се промовираат некои нови трендови. Еден од нив е стекнувањето нови вештини, односно нови компетенции за сите, универзален и континуиран пристап до учењето, со цел да се добијат и подобрат вештините потребни за партиципирање во општество во кое знаењето е на преден план. Овие нови основни компетенции вклучуваат работа на компјутер, познавање странски јазици, учење како да се учи, технолошка култура, претприемништво и социјални вештини.

1.1 ДЕФИНИРАЊЕ НА ОСНОВНИТЕ ПОИМИ

Во современата литература поимот **доживотно учење** се сфаќа во потесна и поширока смисла. Во некои земји под поимот доживотно учење се подразбира она учење кое се реализира после универзитетската диплома. Ваквото, тесно сфаќање има низа недостатоци. Всушност, не се работи само за продолжување на образованието, туку за право на образование за сите луѓе, без оглед на нивното образовно ниво и години на старост, без оглед на класната, националната или друга припадност.

“Целта на доживотното учење е да го одржи и зачува позитивниот и активниот природ кон учењето на сите возрасти во текот на целиот живот” (*Предлог програма за образование на возрастни во Република Македонија во контекст на доживотно учење (2006-2015)*, стр. 2).

Многу автори се обидуваат да ја протолкуваат идејата за доживотно учење или образование. Тоа е обид таа идеја да се протолкува, да се оживотвори, како во развиените земји, така и во земјите во развој. Идејата подразбира образование за сите, настојување образованието како цивилизациско добро да стане достапно за што поголем број на луѓе во сите периоди од нивниот живот. За ширење на идеите за доживотно учење посебно допринеле УНЕСКО и другите меѓународни организации и агенции. Во работата на нивните комитети, комисији, конференции, меѓународни симпозиуми и други собири од таква природа постепено се разјаснувал поимот доживотно учење и се создал мисловен фонд кој влегол во светската ризница на образование и култура.

Евидентно е дека во земјите во транзиција, а особено во нашата држава постои слабо приспособен систем на образование и обука, како еден од аспектите на човечките потенцијали. Образовните институции имаат проблем во справувањето со растечките потреби, но и бројот и разновидноста на целните групи. Една од причините за ова е големиот недостаток на флексибилност и адаптивност во структурите на овие институции и нивниот пристап кон промените. Нивната ригидност ги спречува дури и во приспособувањето и преформулирањето на курикулумите. Образовните системи се уште се стремат да стават прекумерен нагласок на академското знаење.

Во овој контекст треба да се афирмира пристапот на учењето за цел живот. Во рамките на Европската Унија, афирмирањето на овој пристап бара развој на култура за учење, на индивидуално и институционално ниво во сите сфери на јавниот и приватниот живот. Ова претставува врвен приоритет поради следниве две подеднакво важни причини:

1. Европа се стреми кон создавање општество и економија кои се базираат на знаењето. Пристапот до актуелните информации и знаења, заедно со мотивираноста и умешноста за софистицирано користење на овие ресурси станува клуч за глобалниот квалитет на животот и работата на луѓето.

2. Светот во којшто денес Европејците живеат е општествено и политички сложен и комплексен.

Повеќето луѓе сакаат да го планираат сопствениот живот и очекуваат активно да придонесуваат во општеството, па затоа мораат да научат да живеат со културните, етничките и јазичните разлики. Образованието сфатено во најширока смисла на зборот е клучот за учење и разбирање со цел да се одговори на овие предизвици.

Овие две карактеристики на современите општествени и економски промени се меѓусебно поврзани. Тие истакнуваат две подеднаво важни цели на филозофијата на учењето за цел живот, а тие се: промовирање на поединецот во општеството како активен граѓанин и промовирање на можности за вработување. Поаѓајќи од претходното, следниве шест клучни пораки укажуваат на суштинските компоненти на сеопфатната стратегија на учењето за цел живот. Секоја од овие пораки предлага една определена цел кон која треба да се стреми работата и отвора прашања за тоа како најдобро да се преземат акции.¹

Прва порака: *Нови вештини за сите*

Цел на оваа порака е да се гарантира универзален и континуиран пристап до учењето, за добивање и подобрување на вештините потребни за партиципирање во општеството во кое знаењето е од голема важност. Новите основни вештини вклучуваат работа на компјутер, странски јазици, технолошка култура, претприемништво и социјални вештини. Социјалните вештини, како што се самовербата и самоводењето, исто така стануваат се поважни, затоа што од луѓето се очекува да се однесуваат поавтономно отколку што тоа беше случај порано.

Учењето како да се учи, како да се адаптира кон промените и како да се најде смисла во огромниот проток на информации, сега претставуваат генерички вештини што треба секој да ги усвои. Работодавците се почесто очекуваат од оние што бараат работа да ги поседуваат овие вештини. Солидното поседување на овие основни вештини е од клучно значење за секого, но претставува само почеток на континуумот на учење низ животот.

Втора порака: *Поголемо инвестирање во човековите ресурси*

Цел на оваа порака е видно да се подигни нивото на инвестирање во човековите ресурси со цел да се постави приоритет врз најзначајната вредност на Европа - луѓето. Еден од начините би бил да се бара согласност, преку социјалните партнери, со која компаниите ќе поставуваат цели за продолжителното или континуирано оспособување. Исто така е важно, инвестирањето во човековите ресурси да биде што по транспарентно. Идејата за учење треба да ги поттикне луѓето да партиципираат во цената и трошоците за сопственото образование. Компаниите треба да им обезбедуваат дел од парите и време на своите вработени да се оспособуваат по свој избор.

Важно е да се напомене дека зголемувањето на инвестициите во човековите ресурси бара движење кон култура на споделена одговорност и кон јасни аранжмани на кофинансирање за учество во системот на учење за цел живот.

1 Поленаковиќ, Петковски, (2006) Претприемништвото во образовниот систем –барања и можности

Трета порака: Иновации во наставата и учењето

Целта на оваа порака е да се развијат ефективни методи на учење и поучување за континуумот на учењето за цел живот. Се повеќе се очекува методите на учење и поучување да се вклопат во спектарот на интереси, потреби и барања, не само на поединецот туку и на специфичните групи во мултикултурните општества на Европа. Ова навестува промена кон системи на учење во чиј центар се наоѓа оној што учи, системи со голема пропустливост низ сектори и низ нивоа.

Технологиите на учење кои се базираат врз компјутерската техника нудат големи можности за иновации во методите на учење и поучување. Системите за учење мора да се адаптираат кон променливиот начин на живеење. Пред се, ова значи целосна ревизија и реформа на иницијалното образование и оспособувањето за работно место, како и оспособувањето на оние што ги држат курсевите, односно наставниците. Нивната улога е се повеќе во насока да бидат ментори, водачи, медијатори.

Четврта порака: Вреднување на учењето

Целта на оваа порака е, значјно да се подобрат начините на кои се сфаќа учеството во процесот на учење и резултатите, и како тие да се вреднуваат. Дипломите, сертификатите и квалификациите претставуваат значајна референца, како за работодавците, така и за поединците, и тоа како на пазарот на трудот така и во претпријатијата. Така, осовременувањето на националните системи на сертификати за новите економии, како и новите општествени услови, станаа значаен момент во сите делови на ЕУ.

Петта порака: Советодавна работа

Целта на оваа порака е да се обезбеди за секого лесен и ефикасен пристап до квалитетни информации и совети во врска со можностите за учење низ Европа. Идната улога на професионалците во советувањето може да се опише како брокерство. Со интересот на клиентот пред себе, “советодавниот брокер” е во состојба да понуди широк спектар на информации со цел да помогне во одлучувањето и да придонесе за вистинскиот курс за иднината. Изворите на информации кои се базираат врз компјутерската технологија и Интернетот, отвораат нови хоризонти за подобрување на квалитетот на советодавната работа. Оттука советодавните сервиси мора да се движат кон холистички стилови на обезбедување услуги, способни да одговорат на широк дијапазон на потреби и барања, за различни категории на луѓе.

Шеста порака: Приближување на учењето

Целта на оваа порака е да се обезбедат можности за учење колку што е можно поблиску до кандидатите, во нивните заедници и со поддршка на капацитетите опремени со компјутери. За најголемиот дел од луѓето, од раната возраст па се до староста, учењето се случува на локално ниво. Локалните и регионалните авторитети се тие што ја обезбедуваат инфраструктурата на пристапот до учење за цел живот, вклучувајќи ја детската заштита, превозот и социјалните услуги.

Постојат три апсолутно критични фактори кои се провлекуваат низ секоја од овие клучни пораки, а тоа се: достапноста, еднаквите можности и квалитетот на учењето. Овие три фактори мора да се земат предвид во секоја од фазите и за секој специфичен проблем. Ниедна од стратегиите за учење за цел живот не може успешно да се имплементира без нивна целосна интеграција во целокупната образовна практика.

Како еден значаен ефект од иновациите е забрзување на процесот на имплементирање на потребното знаење и know-how стратегијата во општеството кое се заснива на знаење. Тоа значи дека образованието и обуката треба да бидат тековни и постојани. Воспоставувањето на системот на интерактивно учење за цел живот, е императив на современото општество. Овој пристап значи премостување на пречките во наставата, истражувањето и развојот на индустријата, дозволувајќи да се развие креативниот талент со целосно искористување на можностите на информациското општество, како неопходно потребни елементи за иновативноста.

1.2 ДЕФИНИРАЊЕ НА ПОИМОТ “КОМПЕТЕНЦИЈА”

Дискусијата за клучните компетенции не е нова. Но интересот во последно време порасна во однос на бавниот прогрес што образовните системи ги имаат направено за да ги подготват оние што учат за економиите што бараат луѓе со повеќе вештини, високо иновативни и прилагодливи и за општествата во кои што индивидуите треба да менаџираат комплексни кариери кои често се прекршуваат помеѓу работата и учењето. Емпириските истражувања од страна на Организацијата за економска соработка и развој (ОЕСР) ја потврдија важноста на писменоста и знаењето на броевите во работата и секојдневниот живот. Анализите на резултатите од истражувањето на писменоста кај возрасните и животните вештини од 2003, на пример, покажаа директна поврзаност помеѓу знаењето на броевите и стапката на активност: колку пониско е нивото на знаење на броевите, повисок е ризикот од професионална неактивност. Очигледно е меѓутоа дека читањето и математичката компетенција не се доволни да им помогнат на индивидуите да ги задоволат барањата на работното место, во политичката сфера, во однесувањето како одговорни граѓани, како партнери, како родители или во одржувањето на сопственото здравје.

ОЕСР-овиот ДеСеКо Проект

Почетната точка на ОЕСР-овиот проект Дефиниција и селекција на Клучните Компетенции (ДеСеКо) беше прашањето: Кои компетенции им требаат на луѓето за успешен живот и добро функционирање во општеството? Компетенцијата беше дефинирана како:

- Способност за решавање комплексни барања;
- Комбинација на поврзано знаење, когнитивни вештини, ставови, вредности, мотивација и емоции;
- Базирана на активност и ориентирана кон контекстот.

Клучните одлики на наведениот активно-компетенциски модел вклучуваат комбинација од знаење и вештини со психо-социолошки предбарања, или факт дека “мислењето и емоциите се витално поврзани”, како и контекстуална ориентација.

Клучните компетенции беа определени од другите компетенции врз основа на тоа што:

- тие “се важни за сите индивидуи”, што ги исклучува специфичните компетенции кои се користат само во посебни професии или делови од животот, како на пример специфичното техничко знаење и вештина за основање или водење на бизнис;
- тие се “трансферзални”;
- тие бараат “критично гледиште и рефлексивност од праксата што не се однесува само на акумулацијата на знаење и факти и основните вештини”.

Главниот заклучок од ДеСеКо проектот беше развиена рамка на референци за идентификација и набројување на клучните компетенции, кои што служат како концептуална основа, а не помалку и за ОЕСР меѓународните истражувања за проценка на вештини. Тоа ги сместува клучните компетенции во три широки категории.

ДеСеКо проектот сметаше дека секој треба да знае да:

- користи и присвои широка лепеза на “алатки”, вклучувајќи не само компјутерска технологија, но исто така и јазик, симболи и текст, како и знаење и информација, за успешна комуникација со нивната околина;
- комуникација во хетерогени групи, што подразбира способност за поврзување со другите, соработка, менаџирање и решавање на конфликти;
- и преземање на одговорност и менаџирање со сопствените животи, т.е. да се реагира самостојно.

Сите категории бараат разбирање на “широка слика”, на контекстот во кој што луѓето дејствуваат, вклучувајќи ги и вредносните системи, како и способноста да се анализираат барањата од нив, потрагата по соодветна стратегија, само-познавањето, способност за планирање, избирање, менаџирање, итн.

Рамката на ЕУ за клучните компетенции за доживотното учење

За клучни компетенции за доживотно учење - Европската Рамка за Референци ги дефинира следните осум подрачја:

- Комуникација на мајчин јазик;
- Комуникација на странски јазик;
- Математичка писменост, основни познавања од науката и технологијата;
- Дигитални компетенција;
- Учење како да се учи;
- Меѓучовечки, меѓукултурни, социјални и граѓански компетенции;
- Чувство за иновации и претприемништво;
- Културна свест и прикажување на истата.

Компетенциите се дефинираат како комбинација од одредени знаења, умења, вештини и ставови соодветни на гореспомнатите. Клучните компетенции се тие кои им се потребни на сите индивидуи за нивна лична сатисфакција и развој, активно граѓанство, социјална инклузија и вработување. Се претпоставува дека до крајот на своето основно образование, учениците би требало да ги поседуваат клучните компетенции до она ниво кое ќе ги подготви за живот во светот на возрасните, а во текот на нивното понатамошно учење, истите да ги дополнуваат и усоврсуваат. Многу од овие компетенции се само основа за развивање на други компетенции како што се: критичкото мислење, креативноста, иницијативноста, способноста за решавање на проблеми, за преземање на ризици, за одлучување и менаџирање во сите осум компетенции.

2. ПРОЕКТ ЗА КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ

2.1 ДЕФИНИРАЊЕ НА КОМПЕТЕНЦИЈАТА “УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ”

Компетенцијата “Учење како да се учи” означува да се инсистира и настојува да се учи. Таа ги содржи “диспозициите или способностите да се организира или регулира сопственото учење, како индивидуално, така и во групи. Исто така, ја содржи способноста ефективно да се управува со времето и информациите за учење, да се решаваат проблеми, да се стекнува, применува и евалуира новото знаење, како и да се применуваат новите знаења и вештини во различни контексти - дома, на работа, во процесот на образование и обука.” (ибид, стр.16) Оваа компетенција ја вклучува и свесноста за процесот на учење и своите образовни потреби, како и способноста за совладувањето на пречките со цел поефективно да се учи. Опширно кажано, “учењето како да се учи” придонесува кон управување со сопствениот кариерен пат. Круцијалните знаења, вештини и ставови кои се поврзани со оваа компетенција се претставени и табеларно на следната страница.

“Учењето како да се учи” не претставува само сет од вештини на учење, ниту пак некој трик со чија помош би станале “подобри ученици”. Учењето како да се учи е повеќе филозофија која го става ученикот во центарот на наставниот процес со помош на:

- **училиштата**, кои обезбедуваат најдобра можна околина за учење, поврзувајќи се со родителите и пошироката општествена заедница;
- **наставниците**, кои го моделираат процесот на учење и ги поттикнуваат учениците да ги пронајдат сопствените методи и техники на учење;
- **самите ученици/студенти**, кои се разбираат себе си и своите потреби во комплексниот свет на знаења и информации, и кои настојуваат да се развијат во луѓе кои доживотно ќе учат.

2.1.1 Дефиниција

Учење како да се учи - е способност да се истрајува во учење. Индивидуалците би требало да го организираат сопственото учење, содржано низ ефективен менаџмент на време и на информации како индивидуално, така и во групи. Компетентноста вклучува свест за процес на учење и за потреби, идентификација на расположливи можности и способност за справување со пречки за да учи успешно. Тоа значи стекнување, процесирање и асимилирање на ново знаење и вештини како и барање и користење на советодавно насоцување. Да се учи како да учи ги ангажира учениците да градат врз претходно учење и врз животни искуства за да користат и применуваат знаење и вештини во различни контексти-дома, на работа, во образование и на тренинг. Мотивацијата и довербата се круцијални за компетентност на личноста.

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Рамка за клучни компетенции на општество темелено на знаење ²			
Дефиниција на компетенција	Компетенциите се сочинети од следните елементи на знаење, вештини и ставови		
Учење како да учиш	Знаење	Вештини	Ставови
Да учиш како да учиш претставува распоредување и способност за организирање и регулирање на сопствено учење, и тоа индивидуално и во групи. Тоа вклучува способност за ефективно менаџирање на сопственото време, решавање на проблеми, обезбедување, процесирање, евалуација и асимилација на ново знаење и примена на ново знаење и вештини во различни контексти-дома, на работа, во образование и на тренинг. Во поопшта смисла учи како да учиш силно допринесува за менаџирање на патеката на сопствената кариера.	<ul style="list-style-type: none"> ● Знаење и разбирање на сопствените преферирани методи за учење, силни и слаби страни на сопствените вештини и квалификации. ● Знаење за расположиви можности за образование и тренинг и за тоа како различните одлуки за време на курсот на образование и тренинг водат кон различни кариери 	<ul style="list-style-type: none"> ● Општо за ефективно самоменаџирање за учење и кариери: способност да се посвети време за учење, автономија и дисциплина, заштитување и информативен менаџмент во процесот на учење. ● Способност за концентрирање за проширување како и во кратки временски периоди. ● Способност за критичко изразување за предметот и намерата на учење. ● Способност да се комуницира како дел од процесот на учење со користење на соодветни средства (информираност, гестикација, мимикрија и сл.) до поддршка на орална комуникација, како и со разбирање и продукција на различни мултимедијални пораки (пишан или говорен јазик, звук, музика и сл). 	<ul style="list-style-type: none"> ● Личен-концепт со кој се подржува желбата за промена и понатамошен развој на компетенции, ● самотивирање и самодоверба во своите способности за успех. ● Позитивно сваќање на учењето како активност за збогатување на животот и во смисла на неизбежност да се учи. ● Адаптибилност и флексибилност.

2.1.2 Суштинско знаење, вештини и ставови поврзани со компетенцијата “учење како да се учи”

Онаму каде учењето е насочено кон конкретна работа или поединечни цели за кариера, личноста треба да има **знаење** за компетенциите, знаење, вештини и потребни квалификации. Во сите случаи, да се учи како да се учи, од личноста бара да ги знае и да ги разбира своите преферирани стратегии за учење, јаките и слабите страни на своите вештини и квалификации и да може да ги истражува можностите за образованието и тренинзите, како и советувањето/подрската кое на нив им е на располагање.

Вештините да се учи како да се учи пред се бараат стекнување на фундаментални базични вештини како што се писменост, сметање и ИКТ што е неопходно за понатамошно учење. Градејќи се на тоа, личноста треба да може да пристапи, да здобие, да процесира и да асимилира ново знаење и вештини. Ова бара ефективен менаџмент за учење на поединец, за кариера и за шеми за работа и поединечна

² Tabelata e zemena i prispodobena od <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/basicframe.pdf>

2. ПРОЕКТ ЗА КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ

способност да се истрае во учењето, да се концентрира на подолги периоди и критички да размислува за намерите и за целите на учењето. Индивидуалците треба да можат да посветат време на автономно и со самодисциплина учење, но исто така да учат и во соработка како дел од процесот, да изведуваат добивки од хетерогени групи и да споделуваат она што тие го научиле. Треба да можат да ја оценуваат својата работа и да бараат совет, информација и поддршка по потреба.

Позитивен **став** ја вклучува мотивацијата и довербата за гонење и да се успее во учењето во текот на животот. Ставот за решавање на проблем го подржува учењето и способноста на личноста да се справува со пречки и промена. Желбата да се применува претходното учење, животните искуства како и лјубопитноста за барање на можности за учење како и да се примене и учењето во разни животни контексти се есенцијални елементи на позитивниот став.

Базата на ефективното учење се состои од соодветни вештини, методи и стратегии на учење кои секоја единка индивидуално ги координира во својот личен систем на учење.

Секој поединец учи на различни начини. Некои луѓе примарно учат со очите (визуелни типови), или пак со ушите (аудитивни типови); некои пак, преферираат да учат преку искуството, односно преку “мануелни или рачни” задачи (кинестетички типови); некои подобро учат кога работат сами, додека други преферираат да работат во група.

Најчесто, наставната материја се пренесува на учениците/студентите со помош на пристапот кој ги активира слушањето и пишувањето. Оние ученици или студенти чии преферираны стилови и методи на учење не се споменатите два, може да се сметаат за слаби ученици/студенти - што е погрешно. Ним едноставно не им била дадена шанса да учат на начин кој најдобро им одговара.

Со помош на компетенцијата “учење како да се учи” може да се идентификуваат начините на кои најдобро учат или начините според кои преферираат да учат учениците/студентите.

Оваа компетенција претпоставува:

- **Спознавање на самите себе си** - што значи да се направи чесна проценка на силните и слабите на основните вештини кои ги поседуваат учениците/студентите, да се идентификуваат најдобрите модели на учење (читање, слушање, работење итн.), како и најдоброто време кога може да се учи.
- **Управување со сопственото време и живот** - преку идентификување на сопствени цели и поставување приоритети.
- **Подобрување на концентрацијата** - се однесува на создавањето на сопствената брзина и капацитет за учење (подобро да се учи помалку и побавно, но поефективно), како и на оспособување да се задржува вниманието на одредена задача (ајтем).
- **Активно читање** - да се прочита книгата од корица до корица не е целта на ефективното учење. Треба да се одбере што и како ќе се чита.
- **Активно пишување** - со запишувањето на идеите, нивното рафинирање и дебатирање се применуваат повисоки нивоа на мислење. Со оглед на тоа, последниве години многу е актуелен приодот на учење преку пишување.

Значењето на развојот на компетенцијата “Учење како да се учи” е многупати истакнувано во низа документи на ЕУ, како и низ истражувањата во образованието. Развојот на оваа компетенција служи како вид на механизам за саморегулација на созревањето на учениците/студентите и нивното впуштање во пазарот на трудот.

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Компетенцијата “Учење како да се учи” содржи некои од виталните претпоставки и заклучоци на проектот на ОЕЦД за “Дефинирање и селекција на клучните компетенции”. Имено, таа може да се смета за особено важна за развојот на индивидуалната флексибилност и адаптивност на променливите барања на општеството базирано на знаење.

2.1.3 Компоненти на компетенцијата “Учење како да се учи”

Компетенцијата “Учење како да се учи” содржи три битни компоненти и тоа:

1. “компонента поврзана со компетенциите за учење;
2. компонента поврзана со ставовите или верувањата (спознавањето) за самите себе си;
3. компонента поврзана со ставовите или верувањата (сознавањето) за околината.” (Assesing Learning to learn: A framework, 2002, стр39)

1. Компетенции за учење

Оваа компонента содржи повеќе области или полиња на вештини и ставови. Тие се поделени во четири главни категории, во кои се содржат по неколку подкатегории. Четирите главни категории на вештини и ставови се: *областа на учење, областа на сфаќање, менаџирање на учењето и афективна само-регулација.*

Област на учење

Оваа област се содржи од три подкатегории: вербално разбирање, нумеричко разбирање и знаења поврзани со културата.

- **Вербалното разбирање** се однесува на способноста за користење на секаков вид на материјал базиран на зборот.
- **Нумеричкото разбирање** се однесува на способноста за користење на математичко-аналитички операции во нови и непознати контексти.
- **Културното знаење** се однесува на општото знаење кое му помага на ученикот/студентот (иден граѓанин) културно и религиски да се ориентира, како и да се оспособи за понамошно поврзување со останатите национални традиции и културни наследства.

Област на сфаќање

Оваа област се содржи од две подкатегории: логичко размислување и вршење на апстракција.

- **Логичкото размислување** се однесува на оспособеноста за индуктивно и дедуктивно размислување.
- **Вршењето на апстракција** се однесува на оспособеноста на учениците/студентите да вршат одредени повисоки мисловни процеси како: класификација, селекција, корелација, конструкција итн.

Менаџирање на учењето

Менаџирањето на учењето претпоставува ефективно користење на времето и методите и стратегиите за учење.

Афективна само-регулација

Оваа област се однесува на оспособеноста за контролирање на пократките и подолгите емоционални состојби на учениците/студентите поврзани со нивното ниво

на аспирација, односно нивните надези за успех или нивните стравови од неуспех. Исто така се однесува на нивото на упорност кое учениците или студентите го имаат во себе, како и способноста ментално да останат фокусирани на одредена задача (цел) и покрај моменталните фрустрации или конфузии.

2. Спознавање на самите себе

Ставовите или верувањата за самите себе си го содржат всусност персоналниот идентитет на единката. Во контекст на учењето, овие ставови и верувања доаѓаат до израз кога станува збор за мотивацијата за учење на различни наставни предмети, кога единката се соочува со нови задачи или пак кога се соочува со предизвикот за само-евалуирање.

Мотивација за учење

Мотивацијата за учење се содржи од целната ориентација на учениците/студентите (преферирање на одредени наставни часови наспроти други, преферирање на одредени методи на учење итн.), свесноста за значењето на училиштето и на знаењето воопшто, потоа стравот од неуспех, академско повлекување итн.

Прифаќање на нови задачи

Оваа подкомпонента ја содржи оспособеноста за одредени ситуациони само-проценки, како што е проценката за тезината на одреден ајтем и ефикасноста или хендикепираноста на ученикот/студентот за негово решавање.

Само-евалуација

Само-евалуацијата всушност ја содржи самопочитта која ученикот/студентот ја поседува, а која ја стекнува на различни начини: преку поддршка од блиските личности, со стекнатите морални вредности на училиште или на работа итн.

3. Сознавање на околината

Ставовите или верувањата за околината се оние кои се рефлектираат во контактите на единките во различните социјални контексти. Тие имаат индиректен ефект врз самото учење. Така на пример, културната различност, полот, социјалните и генерациските разлики, се фактори кои иако учениците/студентите парцијално ги признаваат, всрст влијание на нивните понатамосни ставови и верувања.

Сфаќања за вредноста на образованието

Оваа подкомпонента се однесува на оспособувањето на учениците/студентите за препознавање на генералните социо-културни фактори кои се поврзани со образованието.

Сфаќања за поддршката за учење

Сфаќањата за поддршката за учење се однесуваат на поблиската и подалечната околина на учениците/студентите која ја поддржува и вреднува нивната работа и која е во согласност со училиштето. Тоа се најчесто родителите, наставниците, соучениците и останатите пријатели.

Сфаќања за можностите за здобивање со информации

Оваа подкомпонента го претставува знаењето и примената на различни начини за здобивање со информации. Тоа најчесто се компјутерите и интернетот, книгите и библиотеците, весниците и прирачниците итн.

2.2 ДЕФИНИРАЊЕ НА КОМПЕТЕНЦИЈАТА “ПРЕТПРИЕМНИШТВО”

Денес во светот постои силно изразена тенденција за создавање претприемничко општество, како во развиените земји, така и во земјите во развој. Основата на секое претприемничко општество е создавање на претприемачка свест и култура, кај секој поединец и општеството во целина. Претприемништвото, претприемничката култура и претприемничкиот менаџмент се одлика на современите пазарни економии.

За претприемништвото постојат повеќе дефиниции, но сите носат една иста порака.

2.2.1 Дефиниција

Европскиот совет, претприемништвото го дефинира на следниов начин:

Претприемништво се однесува на способност на личноста да ги претвара идеите во акција. Тоа вклучува креативност, иновативност и преземање на ризик, како и способност за планирање и менаџирање на проекти за да се постигнат цели. Тоа секому се случува во секојдневниот живот и тоа дома, во општеството, понатаму вработените постануваат свесни за контекстот на својата работа и постануваат способни да ги зграпчат можностите, а тоа е основа за повеќе специфични вештини и знаење што се потребни за претприемачи и тоа за востановување на општествена или комерцијална активност. (Commission of the European Communities, 2005, стр. 18).

Неопходните суштински знаења кои се однесуваат на оваа компетенција вклучуваат расположиви ресурси за лични, професионални и/или бизнис активности.

“Претприемништвото претставува сложен и динамичен процес кој постојано трага по нови решенија, прави оптимална комбинација на расположливите ресурси, презема ризик и сл., сè со цел успешноста на работата на компанијата да биде поголема. Со ваквиот однос претприемништвото и претприемачите придонесуваат и за развојот на националната економија во целина. Оттука, во економската теорија и практиката на претприемништвото му се посветува особено внимание бидејќи, во крајна линија, од неговата динамичност и успешност зависи и стапката на стопански раст и развојот на земјата” (Гоцевски, Трајан, 2003, стр. 230).

“Претприемништвото претставува еден континуиран процес на промени кој во себе, покрај иновативната компонента, го вклучува ризикот и желбата да се постигне успех. Суштината на претприемништвото е универзална и важи за сите општества и историски епохи од неговиот развој, а се сведува на: **успех, ризик, неизвесност, фантазија, иновативност, борбеност, желба за самопотврдување, интуиција, самоувереност, мотивираност, знаење**” (Петковски Константин, 2004, стр. 68).

Од горенаведените дефиниции може да заклучиме дека претприемништвото не е само перманентен процес на реалокација на развојните ресурси во потрага по подобри резултати, ниту пак, само континуиран процес на комбинација и супституција на развојните фактори за постигнување на одредени цели. Тоа е секогаш сврзано со иновациите кои секогаш креираат и промовираат нешто ново, нешто различно од постојното кое не само на микросубјектите, туку и на целата

2. ПРОЕКТ ЗА КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ

национална економија и дава нова развојна енергија. Затоа, претприемништвото, како непрекинат процес на промени, во себе го инкорпорира и ризикот кој е негова иманентна особеност.

Рамка за клучни компетенции на општество темелено на знаење ³			
Дефиниција на компетенција	Компетенциите се сочинети од следните елементи на знаење, вештини и ставови		
Претприемништво	Знаење	Вештини	Ставови
<p>Претприемништвото има активна и пасивна компонента: способност самостојно да се остварува иновирање, но исто така и способност за добродојдено и поддршка на иновирање остварено од надворешни фактори.</p> <p>Претприемништвото вклучува добродојде на промена, преземање на лична одговорност за акции (позитивни или негативни), поставување на цели и пресретнување на истите и да се има мотивација за успех.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Знаење за расположиви можности со намера да се идентификуваат оние кои се соодветни за личноста, професијата и/или за бизнис активностите. 	<ul style="list-style-type: none"> ● Вештини за планирање, организирање, анализирање, комуникација, правење, брифирање, евалуирање и запис. ● Вештини за развој на проект и за имплементација. ● Способност кооперативно и флексибилно да се работи како дел од тим. ● Способност да се идентификуваат личните силни и слаби страни. ● Способност да се делува проактивно и позитивно да се одговара на промени. ● Способност да се проценува и да се преземаат ризици ако и кога е тоа гарантирано 	<ul style="list-style-type: none"> ● Диспозиција да се покажува иницијатива. ● Позитивен став кон промена и иновирање. ● Желба за идентификација на области каде личноста може да го демонстрира полниот капацитет на претпријатерски вештини-на пример дома, на работа и во заедницата.

2.2.2 Суштинско знаење, вештини и ставови поврзани со компетенцијата “претприемништво”

Неопходното **знаење** вклучува расположиви можности за личен, професионален и/или бизнис активности, притоа вклучувајќи и аспекти на -голема слика- која обезбедува контекст во кој луѓето живеат и работат, како на пример што е општо разбирање за економијата и можностите и за предизвиците со кои се соочува вработениот или организацијата. Исто така личностите треба да бидат свесни за етичката позиција на претпријатијата и како тие можат да бидат сила како добар пример низ фер трговија или низ општествено претпријатерство.

Вештините соодвествуваат на проактивен преоектен менаџмент (вклучувајќи вештини како што се планирање, организирање, менаџирање, лидерство и делегирање, анализирање, комуницирање, известување и проценување и запис и способност да се работи како индивидуалец, но и во соработка со тимови. Суштинско е просудувањето за идентификување на јаки и слаби страни, како и проценување и преземање на ризици кога е неопходно.

³ Tabelata e zemena i prisposobena od <http://europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/basicframe.pdf>

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Претприемничкиот **став** се карактеризира со иницијатива, проактивност, независност и иновативност во личниот и општествениот живот како и во работата. Исто така, тоа вклучува мотивирање и детерминирање на постигање на намери, каде долгорочните, среднорочните и краткорочните цели се заеднички со други и/или со работата.

Прегледот на литературата открива дека претприемачите имаат висока потреба за постигнувања, преземање на ризици (уживаат да влегуваат во активности со несигурни резултати) и внатрешен систем на контрола (веруваат дека резултатот може да биде контролиран наспроти верувањето дека тој зависи од приликите или среќата). Другите фактори користени за опис на претприемачот често вклучуваат креативност или иновација, самодоверба, потреба за независност или автономност, силен ангажман или високо ниво на енергичност, желба за континуираност и долготрајно учество во активностите. Оттука, претприемачот може да се дефинира како лице кое ги препознава можностите на пазарот и има воља да ги спремат ресурсите неопходни за искористување на тие можности заради една долготрајна лична добивка.

Во литературата се издвоени повеќе карактеристики и особини кои треба да ги поседува еден претприемач:

- тој треба да поседува моќ да гледа подалеку од другите и од она што на прв поглед е очигледно,
- тој е личност која е подготвена во секое време да го преземе ризикот за својата активност,
- проблемите треба да ги прифаќа како предизвик за нови деловни успеси и остварувања,
- тој е личност која е свртена кон остварување на резултати, успеси и постигнувања а не кон технологијата како тоа да се постигне,
- тој е индивидуалист, со енергија, мотиви, афинитет и сл.,
- претприемачот има својства и улога на водач,
- подготвен е за постојани иновации,
- поседува капацитет за обемна и напорна работа,
- вистинскиот претприемач работите никогас не ги остава недовршени,
- претприемачот е добар организатор, итн.

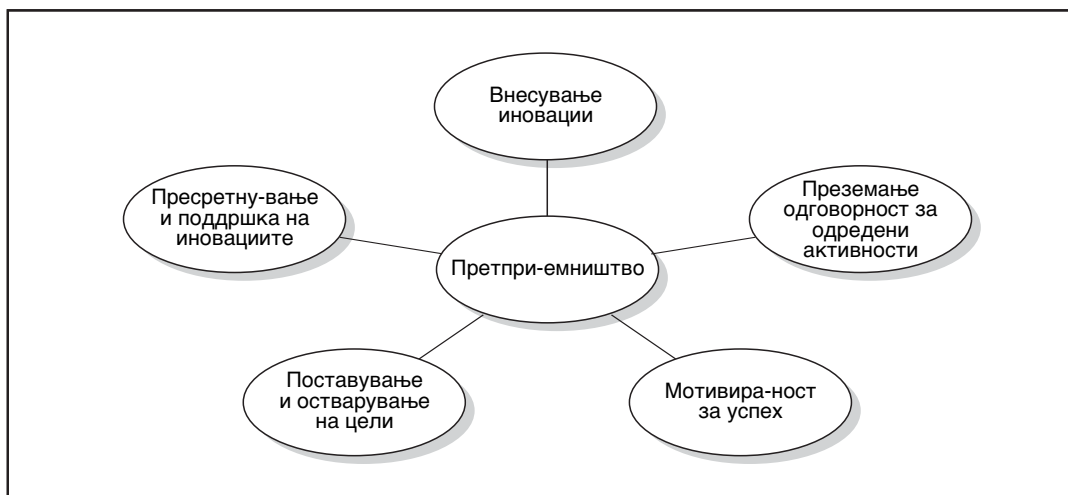
За да може да ги поседува ваквите карактеристики и да ги остварува поставените задачи и да постигнува постојани успеси, покрај образованието, искуството, личните карактеристики и сл., претприемачот треба да почитува и определени правила при своето работење и ангажирање, како и етичките правила. Имено, според Дејвид Робинсон, претприемачот едновременно е и херој и жртва на сопствениот пат, па затоа мора да почитува определени правила како што се:

Запознај се самиот себе,

- Биди сеопфатен,
- Биди конзистентен,
- Минимизирај ги последиците од своите неуспеси,
- Барај нови патишта,
- Биди подготвен за промена.

2.2.3 Компоненти на компетенцијата “Претприемништво”

Претприемништвото опфаќа една пасивна и една активна компонента: стремеж за предизвикување на промени кај самите себеси, но исто така опфаќа и способност за да ги пресретнеме и поддржиме иновациите кои се предизвикани од надворешните фактори, притоа преземајќи одговорност за една активност, позитивна или негативна, да го завршиме она што сме го почнале, да знаеме каде одиме, да ги поставиме целите и истите да се стремиме да ги оствариме, и да имаме желба за успех:

2.3 ОПШТИ ЦЕЛИ

Важните компетенции во контекст на проектот за доживотно учење ќе бидат проучени преку различни истражувања. Група на експерти од земјите на ЕУ дефинираа рамка која содржи осум подрачја на клучни компетенции. Овај проект подразбира анализа до степен до кој средината за учење и педагошкиот аспект се спроведливи за развој на клучните компетенции - со посебен фокус на две одбрани клучни компетенции_ “Учење како да се учи” и “Претприемништво”. Поттикнувањето на ученичката креативност и иновација, како и на мета-ученичките вештини и техники се сметаат за многу важни за исполнувањето на горе-наведените образовни цели. Целните истражувачки области во Република Македонија ги вклучуваат средно стручно образование и високо образование.

Следејќи ги анализите, од проектот ќе произлезат препораки како да се подобрат факторите во средината и педагошките пристапи и зацртаните импликации за одредување на законска рамка, обука на наставниците, рамка на наставната програма итн. На овај начин, работата на овие две компетенции ќе биде прикажана како платформа за вовед во концептот на клучните компетенции за доживотно учење во македонскиот образовен систем во глобала.

Компетенциите “Учење како да се учи” и “Претприемништво” ќе бидат испитувани како променливи и развојни концепти преку средните стручни училишта и високо образование, каде што таквите компетенции се бараат, засилени или ослабени како што студентите напредуваат во нивното образование. Преку испитување и промоција на компетенциите “Учење како да се учи” и “Претприемништво” во средните стручни училишта и високото образование, особено внимание ќе биде посветено на откријата од областа на развојната психологија, што прикажува различни нивоа на когнитивна функционалност на различни нивоа на развојот на детето. Со комбинирање на овие две компетенции, сегашниот проект цели кон

засилување на елементи за збогатување на компетенцијата “Учење како да се учи”. Испитувањето и промоцијата на овој концепт ќе има за цел да го стави ученикот во центарот на образовниот процес, со што би се сменила парадигмата “ученикот како објект” во “ученикот како субјект на учењето”- или воопштено од настава до учење.

2.4 СПЕЦИФИЧНИ ЦЕЛИ

Проектот има цел да процени до која мерка средината и педагошкиот пристап придонесуваат за развивање на компетенциите “Учење како да се учи” и “Претприемништво” кај ученици од средните стручни училишта и високо образование во Република Македонија и да идентификува што би можело да се промени за подобрување на ситуацијата. Како прилог на тоа, низ постапка базирана на истражување, проектот има за цел да ги воведи и промовира компетенциите “Учење како да се учи” и “Претприемништво” во средните стручни училишта и високо образование во Република Македонија. Со адаптирање на политичката оријентација, ќе бидат воспоставени специфичниот дизајн и метод за известување со цел најефикасно да се застапат двете компетенции во средните стручни училишта и високото образование во образовната политика и да се поддржат структурите во Република Македонија.

2.5 МЕТОДОЛОГИЈА

Истражувањето на компетенциите “Учење како да се учи” и “Претприемништво” и потребите на испитаниците ќе рефлектираат различни нивоа на Македонскиот образовен систем и развојот на младите луѓе.

2.5.1 Примерок

Примерокот е рандомизиран и за стручното образование и за високото образование.

2.5.1.1 Средни стручни училишта (VET):

Според бројот на испитаници

Истражувањето е реализирано на узорак од:

- 312 ученици од 3 и 4 година
- 117 наставници,
- 10 директори и 2 заменици директори,

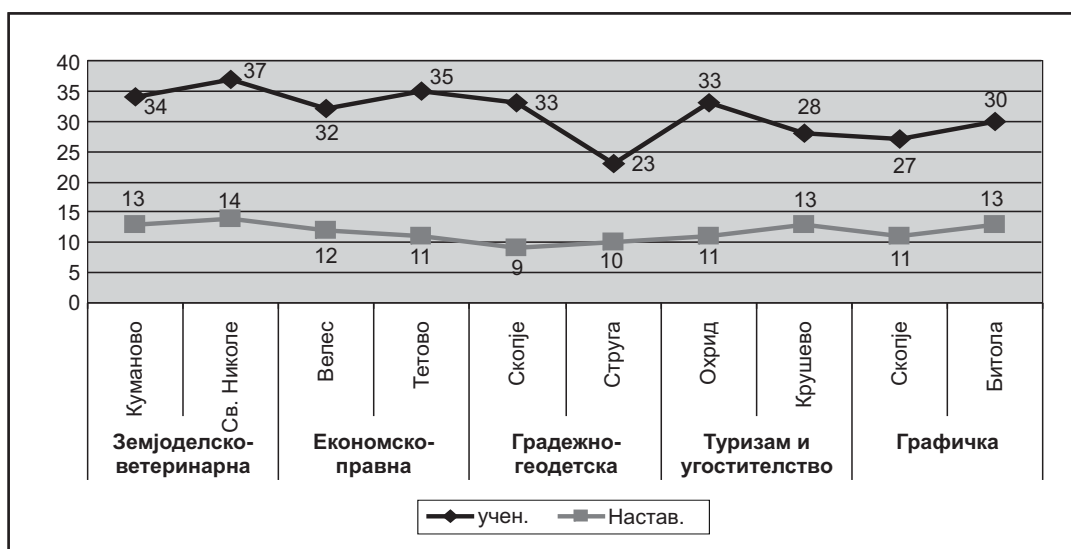
Истражувањето е реализирано во 10 училишта. Беа вклучени училишта од различни региони од земјата за да примерокот покрие поширока територија. Испитувањето беше спроведено во по еден клас во секое училиште за двете компетенции, при што беа опфатени 5 струки и тоа:

- Земјоделско-ветеринарна
- Економско-правна
- Градежно-геодетска
- Туризам и угостителство
- Графичка

2. ПРОЕКТ ЗА КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ

Табела 1: Табеларен и графички преглед според струки, училишта, градови и број на испитаници ученици и наставници во средните стручни училишта за компетенциите Учење како да се учи (LtL) и Претприемништво

струка	ВЕТ училиште	град	учен.	настав.
Земјоделско-ветеринарна	Киро Бурназ	Куманово	34	13
	Кочо Рацин	Св. Николе	37	14
Економско-правна	Јовче Тесличков	Велес	32	12
	8 септември	Тетово	35	11
Градежно-геодетска	Здравко Цветковски	Скопје	33	9
	Нико Нестор	Струга	23	10
Туризам и угостителство	Ванчо Питошевски	Охрид	33	11
	Наум Наумовски Борче	Крушево	28	13
Графичка	Димитар Влахов	Скопје	27	11
	Таки Даскало	Битола	30	13
Вкупно			312	117

Според полот на испитаниците

Според полот испитаниците ученици се застапени подеднакво, кај наставниците повеќето испитаници се жени, со оглед на фактот дека во образовниот систем во државата поголемиот број на наставници се од женски пол.

Табела 2: Табеларен приказ според полот на примерокот за испитаниците од средно стручно образование за компетенциите Учење како да се учи (LtL) и Претприемништво

Пол	ученици		наставници	
	f	%	f	%
женски	156	50,0	70	59,8
машки	156	50,0	47	40,2
вкупно	312	100,0	117	100,0

Според годината на учење

Во истражувањето беа вклучени воглавно испитаници од завршната година.

Табела 3: Табеларен приказ на примерокот ученици според годината во која учат за испитаниците од средно стручно образование за компетенциите Учење како да се учи (LtL) и Претприемништво

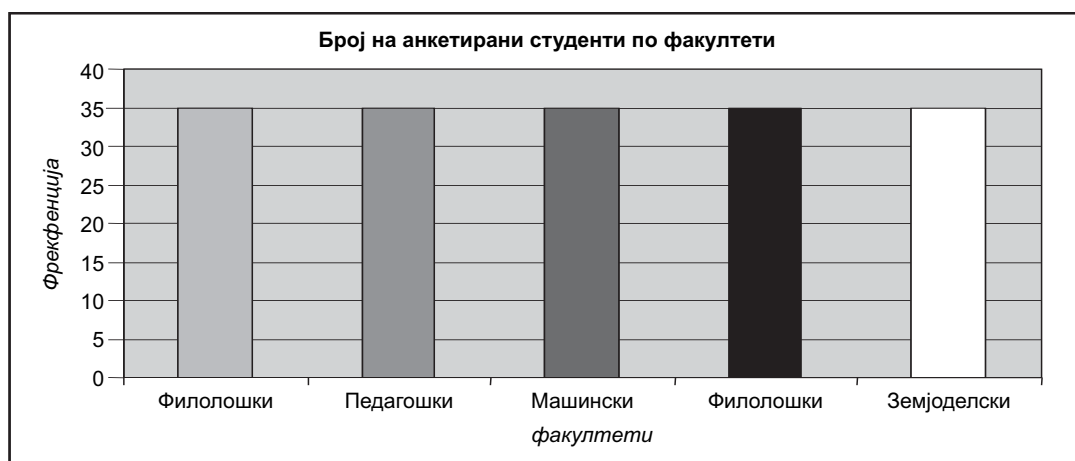
Година - ученици		
III	38	12,2
IV	274	87,8
Вкупно	312	100,0

2.5.1.2 Високо образование:

Испитувањето за компетенцијата Учење како да се учи беше спроведено на 175 студенти и испитувањето за компетенцијата Претприемништво со 190 студенти од Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје. (види ги следните табели)

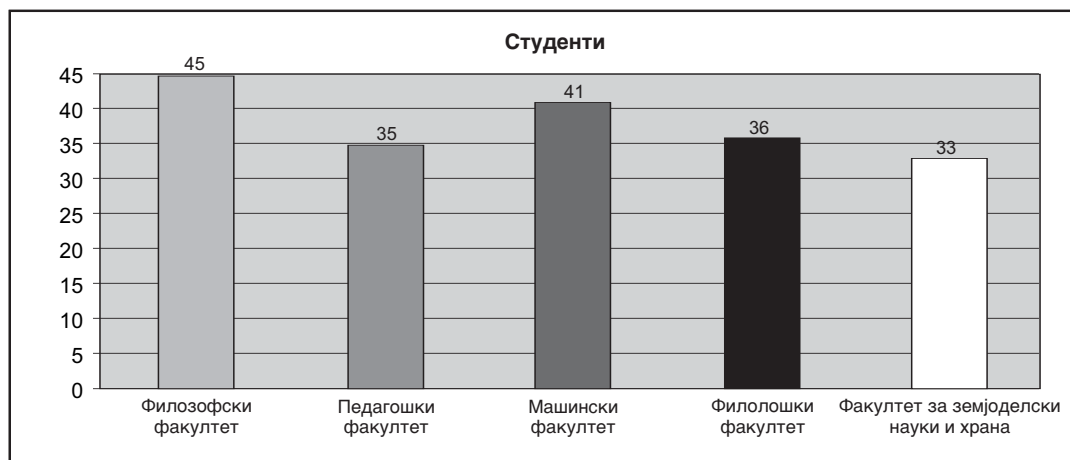
Табела 4: Табеларен и графички приказ на примерокот анкетирани студенти од УКИМ за компетенцијата Учење како да се учи (LtL)

Факултет	студенти (ф)	%
Филозофски факултет	35	20.00%
Педагошки факултет	35	20.00%
Машински факултет	35	20.00%
Филолошки факултет	35	20.00%
Факултет за земјоделски науки и храна	35	20.00%
Вкупно	175	100.00

Табела 5: Табеларен и графички приказ на примерокот анкетирани студенти од УКИМ за компетенцијата претприемништво

Факултети	f	%
Филозофски факултет	45	24%
Педагошки факултет	35	18%
Машински факултет	41	22%
Филолошки факултет	36	19%
Факултет за земјоделски науки и храна	33	17%
Вкупно	190	100%

2.6 ИНСТРУМЕНТИ

Истражувањето беше реализирано со помош на прашалници кои беа изработени за таа намена.

Прашалник за ученици за двете компетенции.

- За нивното сопствено искуство и потребите поврзани со компетенциите Учење како да се учи и Претприемништво. Беа опфатени десет подрачја кои ги опфаќаат клучните елементи на двете компетенции.

Прашалник за наставници за двете компетенции.

- Наставниците беа замолени да евалуираат дали нивната обученост им овозможува вештини кои стимулираат и развиваат компетенции Учење како да се учи и Претприемништво за нивните ученици и на кој начин таквата обука треба да биде подобрена.

Прашалник за студенти за компетенцијата Учење како да се учи.

- Студентите правеа проценка на наставниот процес, оценувањето и други компоненти врзани за самиот себе, начинот за совладување на содржини, методиката на наставниците и други содржини специфични за оваа компетенција.

Прашалник за студенти за компетенцијата Претприемништво

- Студентите ги евалуираа своите знаења во однос на компетенцијата претприемништво и правеа проценка на сегашните можности за стекнување на такви знаења, вештини и ставови.

Интервјуа:

- Со директорите и заменици директори според однапред подготвени прашања.

SWOT анализа:

- Со оглед на фактот дека средните училишта имаат развојни програми кои се базирани на SWOT анализа, резултатите од истата беа превземени и вградени во вкупните резултати и препораки.

2.7 АНАЛИЗА

Анализата на податоците е квантитативна и квалитативна. Податоците се прикажани табеларно и по истите се дадени коментари.

Квантитативната анализа е направена на база на податоците добиени од спроведеното истражување.

Квалитативната анализа подразбира обработка на постоечки документи и документи кои се во изработка и резултати од имплементирани проекти или проекти кои се во тек.

Медиумите беа вклучени во процесот според предвидениот план.

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Истражувањето беше спроведено во ноември 2006. Резултатите беа добиени на база на направените интервјуа и спроведените прашалници кои беа изготвени за таа намена, посебно за ВЕТ училиштата и посебно за високото образование.

Дистрибуираните прашалници се однесуваат на истражување на компетенциите:

- учење како да се учи и
- претприемништво

3.1 РЕЗУЛТАТИ ДОБИЕНИ ЗА СРЕДНИТЕ СТРУЧНИ УЧИЛИШТА

Во истражувањето беа опфатени 10 средни стручни училишта од петте предвидени струки, по две од секоја струка. Истражувањето се спроведе преку два прашалника кои ги опфаќаат двете компетенции и интервју со директорите. Првиот прашалник е наменет за учениците (**Анекс I**), а вториот за наставниците (**Анекс II**).

Прашањата во контекст на двете компетенции за учениците ги опфаќаат следите групи на прашања:

1. Како се гледаш себеси?
2. Учење
3. Што е она што те мотивира-поттикнува за учење?
4. Како учиш?
5. Како учиш во текот на практичната настава или професионалната пракса?
6. Како се поттикнуваш-мотивираш за понатамошно учење или подготовка за пракса?
7. Колку и како соработуваш со другите во учењето и/или на праксата?
8. Како го доживуваш оценувањето?
9. Како ја гледаш наставата и праксата?
10. Како ја гледаш својата идна работа?
11. Искуство со претприемништвото и
12. Дали знам што треба да знам?

Добиените резултати беа бодирани според клуч кој беше изработен од тимот. **Анекс IX**

Целокупните квантитативни резултати се дадени во **Анекс V**.

Прашањата во прашалникот за наставници ги опфаќаат следните групи прашања:

1. Како се гледаш себеси?
2. Учење
3. Што ги мотивира учениците?
4. Како ги поттикнувате - мотивирате учениците за понатамошно учење или подготовка за пракса?
5. Како оценувате?

6. Како ја гледате наставата и праксата?
7. Како ја гледате својата работа?
8. Колку и како соработувате со колегите?
9. Училиште
10. Наставниците и претприемништвото.

Добиените резултати беа бодирани според клуч кој беше изработен од тимот. **Анекс X**

Целокупните квантитативни резултати се дадени во **Анекс VI**

3.1.1 Анализа на резултатите од прашалниците за ВЕТ училиштата

Анализата на прашалниците за ученици и наставници е основа за концепирање на препознавање на можностите, и пречките за развојот на компетенцијата за доменот за “учење како да се учи“ и за компетенцијата за доменот на “претприемништвото“ во средните насочени училишта. Секој домен е сочинет од следните три меѓузависно поврзани компоненти: знаење, вештини и ставови.

Сите табеларни прегледи се дадени во Анекс VII – резултати добиени за учениците и Анекс VIII – резултати добиено од наставниците.

1. *Првото прашање, Како се гледаш себеси? е составено од осум потпрашања и е идентично за наставниците и за учениците (прашање број еден /1/ во прашалникот за наставници и прашање број еден /1/ во прашалникот за учениците).*

Највисок позитивен став изразен во проценти од бројот на одговорите се забележува за ставот дека за секој проблем е добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно: наставници (99,1%) и ученици (96,1%). Понатаму, висока согласност постои и за прашањата: *сакам да смислувам нови идеи и активности; сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин.* Низок степен на позитивен став, односно висок степен на несогласување е искажан за прашањето *најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила.* Најголема разлика во проценти помеѓу наставниците и учениците изразена како согласност/несогласност се појавува во врска со прашањата: *проблемите ги решавам на ист, вообичаен начин* (19,2% повеќе ученици во однос на наставниците велат дека не се согласуваат дека проблемите ги решаваат на ист, вообичаен начин); и *сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение* (16,5% повеќе ученици во однос на наставниците велат дека не се согласуваат дека за секој проблем постои само едно најдобро решение).

Коментар: Овие две прашања каде што се појавува разлика во согласноста помеѓу наставниците и учениците во контекст на компетенцијата “учење како да се учи“ сигнализираат дека знаењето и разбирањето на сопствените преферирани методи за учење и силните и слаби страни на сопствените вештини и квалификации кај наставниците е на пониско ниво од потребите на учениците. Тоа укажува дека е потребно одредено зголемување на капацитетот за вештини на наставниците и одредена промена во нивните ставови и желби за промена и за понатамошен развој на компетенции и позитивно сфаќање на учењето и зголемување на адаптивбилноста и флексибилноста кај наставниците.

Во контекст на компетентноста за “претприемништво“ идентификуваната разлика на согласност сигнализира дека наставниците треба да стекнуваат способности да делуваат проактивно и позитивно да одговараат на промените и да се гради позитивен став кон промени и иновирање, како и да се поттикнува желбата за идентификација на области каде личноста може да го демонстрира капацитетот на претприемачки вештини и тоа во согласност со потребите на учениците.

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

2. Вториот дел се однесува на **учењето** и е сочинето од две групи прашања.

Првата група на прашања (2.1.) се однесува на тоа како учениците го доживуваат учењето и е составена од седум помали прашања и истоветни прашања за ставот на наставниците како нивните ученици го доживуваат учењето (прашање број два /2/ во прашалникот за наставници и прашање број два /2/ во прашалникот за учениците).

Во контекст на прашањата за учењето - *дали учењето е тешко, интересно, корисно, пријатно и така натаму* - се појавуваат позначајни разлики помеѓу ставовите на учениците и ставовите на наставниците за учениците. Имено, најголема е разликата помеѓу ставот на учениците и ставот на наставниците за тоа дали учењето е важно за учениците и изнесува 29,9%, односно за толку е повисоко нивото на позитивниот став на учениците во однос на професорите.

Понатаму, значајни разлики во полза на учениците се забележуваат и во однос на прашањето *учењето е важно за мојот иден живот* (17,2%) и *учењето е корисно за мојот сегашен живот* (13,3%).

Втората група на прашања (2.2.) се однесува за прашања поврзани со она што на учениците им значи учењето. Оваа група на прашања е составена од тринаесет прашања.

Во контекст на тие прашања најголеми разлики помеѓу ставовите на учениците и наставниците се појавуваат за прашањата: *го учам само она неопходното за училиште* (21,4% разлика, односно 56,4% ученици не се согласуваат со тој став, наспроти 35,0% од наставниците што не се согласуваат со тој став). Понатаму, разлики има во степените на согласност помеѓу учениците и наставниците, а во полза на учениците индикативни се и за следните прашања: *понекогаш дури отпосле ми станува јасно зошто нешто сум го учел* (17,3%) и *учам и пошироко надвор од училиштето* (12,7%). Меѓутоа, нивото на позитивниот став на наставниците во однос на учениците, а се однесува за учењето на учениците е индикативен за следните две прашања: *на училиште имав пристап на информации во врска со моето натамошно образование или за мојата професија* (14,1%) и *наставниците сметат дека од наставниците ќе научат што треба да постигнат за да можат да ги применат нивните идеи во иднина* (13,3%).

Коментар: Од овие резултати на контраст помеѓу учениците и наставниците можеме да заклучиме дека постојат очигледни сигнали дека наставниците се оние кои поефективно и ефикасно треба да се менуваат кон компетенцијата *“учење како да се учи”* и компетенцијата за *“претприемништво”*, односно да го менуваат своето знаење, вештини и ставови за овие две компетенции. Учениците се повеќе свртени кон иднината, тие учат и пошироко од училиштето и размислуваат за она што учеле, не се согласуваат со наставниците дека на училиште ќе научат што им треба за да можат во иднина да ги применат своите идеи, ниту пак дека на училиштето имаат соодветен пристап до информации за нивното натамошно образование. Притоа, не смееме да забораваме дека наставниците нудат производ *учење*, а учениците побаруваат производ *учење*. Учениците бараат учење кое ќе им нуди перспектива, можности и информации и претприемничко-менаџерски алатки за препознавање на иднината. Тоа се едни од основните чинители на *“претприемништво”*, *“учење како да се учи”* и *доживотното учење*.

3. Третата точка се однесува на она **што ги мотивира да учат** и е сочинето од две групи прашања.

Првата група на прашања (3.1.) се однесува за тоа што ги мотивира/поттикнува учениците за учење. Групата на прашања е составена од седум потпрашања. Групата на прашања (3.2.) се однесува за причините поради кои учениците учат

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

(прашање број три /3/ како во прашалникот за наставници како и прашање број три /3/ во прашалникот за учениците).

Во рамки на прашањата (3.1.) за она што ги мотивира учениците да учат постои релативно сличен ниво на став во однос на прашањата помеѓу проценките на наставниците и учениците: (1) учат за да станат стручни во работата која ќе ја работат, (2) уживаат во учењето, (3) затоа што мораат да учат и (4) сакаат да се запишат на саканиот факултет. Најголема разлика помеѓу наставниците и учениците се појавува кај нивото на прашањата: *затоа што работата од нив тоа го бара* (33,6% во полза на наставниците, односно, наставниците мислат дека учениците учат затоа што работата тоа од нив го бара /75,2%/, а мислењето на учениците по однос на тоа прашање изнесува 41,6%). Односно, учениците компаративно се разликуваат со мислењето на наставниците, бидејќи во поголем број не мислат дека мотивот на нивното учење е причината дека работата од нив тоа го бара. Ова е една од суштинските несогласности помеѓу наставниците и учениците за мотивот поради кој учениците учат. Понатаму, разлика се појавува во однос на нивото за мотивите на учење за прашањето дека на учениците *учењето им е важно* (19,9%) во полза на учениците и прашањето дека мотивот на учениците за учење е дека тие *сакаат да работат најдобро на своето идно работно место* (18,6%) во полза на учениците.

Во рамки на прашањето за (3.2.) *кои се причините поради кои учениците учат*, кое е составено од две потпрашања, постои висока релативна согласност помеѓу наставниците и учениците за прашањето дека кога учат повеќе сакаат задачи или прашања за кои знаат дека можат да ги решат (наставници 83,3% и ученици 78,6%). И контролното прашање (поставено во инверзна форма) го потврдува претходно изнесеното ниво на согласност.

Коментар: Заклучокот за она што ги мотивира учениците (освен она каде учениците и наставниците се согласуваат) е нискиот степен на мотивација кој произлегува од проценката дека учениците учат дека тоа работата од нив го бара - според учениците - и високиот степен на проценка дека тоа е важна мотивација од страна на наставниците за учениците. Со други зборови кажано, кај силните страни на учениците треба да се забележи нивната свест дека нив не ги мотивира она што од нив ќе го бара работата, и како слабост кај професорите што тие сметаат дека еден од важните фактори на мотивација кај учениците е дека значаен мотивационен фактор за учениците е она што работата ќе го бара. Идната работа, можноста за стартирање на бизнис или за самовработување на учениците е тешко препознатлива состојба, па според тоа наставниците не треба да инсистираат дека тие тоа го знаат. Наставниците треба да бидат пофлексибилни во однос на сеуште неоформените желби на учениците, односно да бидат поадаптибилни и пофлексибилни во однос на идентификацијата на области каде личноста може да го демонстрира полниот личен претприемнички капацитет. Во областа на мотивационите фактори за учениците треба да се креираат и други алатки со кои ќе се поддржува компетенцијата за "учење како да се учи" и "претприемништво".

4. *Точката четири (4) од прашалникот за наставниците се однесува за прашањето како наставниците ги мотивираат учениците за понатамошно учење која кореспондира со точката шест (6) од прашалникот за учениците (како тие се мотивираат за понатамошно учење или подготовка за пракса). Оваа точка е составена од шеснаесет прашања.*

Постои висок степен на согласност помеѓу професорите кои ги мотивираат учениците и начините на кои учениците се мотивираат. Начините на мотивации за понатамошно учење или подготовка за пракса:

- *Настојувам учениците да се концентрираат на она што е интересно во содржината (наставници) и настојувам да се концентрирам на она што ми е интересно во содржината (ученици),*

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

- *Ги потсетувам (се потсетувам себе си) дека така ќе се оспособам да работам на добро работно место,*
- *Им велам (си велам) дека кога ќе завршат/завршам со учењето ќе прават/работам нешто што најмногу го сакаат/сакам,*
- *Ги потсетувам (се потсетувам самиот себе) дека кога ќе завршат/завршам ќе бидат/бидам добар мајстор,*
- *Ги потсетувам/се посетувам дека само така ќе се запишат/запишам на саканиот факултет или виша школа и други.*

Прашањата, пак, каде што постои значајна разлика во ставовите за мотивирањето за понатамошно учење на учениците помеѓу наставниците и учениците по ранг на разлики се:

- *Ги потсетувам дека не треба да ги разочараат родителите (наставници 74,3%) и се потсетувам самиот себе дека не треба да ги разочарам родителите (ученици 43,7%),*
- *Правам обиди да им/си го поврзам градивото (наставници 98,3%) со нешто што ми е интересно (ученици 64,2%),*
- *Им велам / си велам дека ме интересира работата за која се школувам (наставници 94,9%) и дека ќе уживам во идната работа (ученици 64,3%),*
- *Ги потсетувам / се потсетувам дека и другите учат и*
- *Правам обиди да го поврзам градивото од часовите со она што го учат/учам за да работам на пракса.*

Коментар: Во врска со примената на методите за мотивирање на учениците за понатамошно учење од страна на наставниците и како учениците се подготвуваат за пракса, односно како самите себе се поттикнуваат/мотивираат пред сè треба да се укаже на методите каде што постои разлика во нивоа на ставови. На пример, методата за мотивирање на учениците за понатамошно учење низ нивно потсетување дека не треба да ги разочараат родителите не се прифаќа од учениците. И, навистина, развојот на компетенциите “учење како да се учи” и ““претприемништво”“ не треба да се поврзува со разочарувањето или неразочарувањето на родителите. На крајот на краиштата, праксата не потврдува дека учениците кои имаат високи оценки и најдобро самостојно креираат алатки за тоа како да учат низ животот или како да станат претприемачи. На сличен начин може да се коментира и начинот за мотивирање низ тоа учениците да се потсетуваат дека и другите учат. Меѓутоа, начините на мотивација, (1) да им се вели /да си велат дека ги интересира работата за која се школуваат и дека ќе уживаат во идната работа и (2) да прават обиди градивото да го поврзуваат со нешто што им е интересно или што го сакаат, се погодни инструменти за мотивација на анализираниите компетенции. Разликите, пак, по однос на овие две прашања помеѓу наставниците и учениците најверојатно произлегуваат од преценувањето на наставниците дека ги пронашле најпогодните начини за таквите видови на мотивации.

Начините на мотивирање на учениците за “учење како да се учи” и за ““претприемништво”“ треба да бидат кон потребите за индивидуално учење и кон премостување на индивидуалното учење со учење во група и премостување на учењето на групата со други групи ученици. Мотивирањето треба особено да биде насочено кон прифаќање на промени и подржување на желба за промени и понатамошен развој на компетенции и само-мотивирање, развој на самодоверба во личните способности за успех, кон желба за идентификација на можности каде личноста може да демонстрира полн капацитет, кон мотивирање на верба дека идејата ќе успее, кон мотивирање за проценување и прифаќање на иновации и ризици и слично. Со начините на мотивирање мора да се обезбедува стекнување, процесирање и асимилирање на ново знаење и вештини. Во областа на

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

““претприемништво““, мотивирањето треба да е насочено кон развој на способност личноста идеите да ги претвора во акции. Инструментите за мотивирање од страна на наставниците и за самомотивирање од учениците треба да ја опфаќаат хетерогеноста на мотивирање на учениците, но и хомогеноста на учењето. Градењето на системи за мотивација треба да темелат на доверба, реципроцитет и помагање помеѓу учениците и наставниците.

5. Точката пет (5) од прашалникот за наставниците се однесува на проблематиката **како наставниците ги оценуваат учениците**, додека точката осум (8) од прашалникот за учениците се однесува на проблематиката како учениците го доживуваат оценувањето од страна на наставниците (прашање број пет /5/ во прашалникот за наставници и прашање број осум /8/ во прашалникот за учениците). Оваа точка се состои од 25 идентични прашања за проблематиката на оценувањето, но погледнато од аспект на наставниците и погледнато од аспект на учениците. Со намера да ги селектираме разликите во погледите помеѓу наставниците и учениците формиравме пет групи на интензитет на разлики во согласност. Имено, во првата група се оние прашања каде што разликите во согласност се преку 50%, во втората група спаѓаат прашања каде разликите се од 40% до 49,9%, трета група на разлики од 30% до 39,9% и четвртата група прашања со разлики во ставот помали од 30%, односно сите останати прашања.

Во првата група на највисоки разлики во ставот за оценување помеѓу наставниците и учениците се следните две прашања:

- *Праведно оценувам (98,2% од наставниците мислат дека праведно оценуваат, но само 48,2% од учениците главно или целосно се согласуваат дека наставниците праведно оценуваат) и*
- *При оценувањето, сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат (97,4% од наставниците главно или целосно сметаат дека при оценувањето сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат, но само 46,5% од учениците главно или целосно се согласуваат со таквиот став на наставниците).*

Во втората група на прашања, со разлики на ставови од 40% до 49,9%, се:

- *На учениците секогаш им образложувам зошто сум им дал таква оценка (наставници) и наставниците ни образложуваат зошто ни дале таква оценка (ученици). 96,5% од наставниците велат дека често или секогаш им образложуваат на учениците зошто им дале таква оценка, додека 52,9% од учениците се согласуваат со таквиот став на наставниците, и*
- *Секогаш или често ги оценуваме задачите или други изработки на учениците (наставници 96,5%) и наставниците ги оценуваат домашните задачи или други изработки (ученици 50,2%).*

Во третата група на прашања, со разлики на ставови од 30,0% до 39,9% се:

- *На учениците секогаш им давам повратна информација (наставници) и добивам повратна информација за мојата работа (ученици),*
- *Го оценувам начинот на кој учениците дошле до решение на проблемот/задачата (наставници) и наставниците го оценуваат начинот на кој сме дошле до решение на проблемот/задачата (ученици),*
- *Ги охрабрувам учениците да ја оценуваат својата работа (наставници) и нй охрабруваат да ја оценуваме својата работа (ученици),*
- *Ги охрабрувам учениците да се оценуваат еден со друг (наставници) и нй охрабруваат да се оценуваме еден со друг (ученици),*

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

- *Ги охрабрувам учениците да се оценуваат за начинот како им приоѓаат да го решат проблемот (наставници) и наставниците ги охрабруваат моите соученици да ме оценуваат мене, односно природот и начинот на кој јас го решив проблемот (ученици) и*
- *Ги охрабрувам учениците да не оценуваат за нашето умевање и способности во изведувањето на наставата (наставници) и наставниците не охрабруваат да ги оценуваме нивните умевања и способности (ученици).*

И, во четвртата група на прашања со поголеми или помали разлики во ставовите (разлики до 29,9%) помеѓу наставниците и учениците, се 15 прашања. На пример, во таа група на несогласувања спаѓа прашањето дека *инструкторите на пракса ги оценуваат стекнатите вештини кои ни се потребни за работа за која се школуваме* или прашањето дека *наставникот оценува како работиме и комуницираме во група.*

Коментар. Компетентностите за “учење како да се учи” и за ““претприемништво”” се многу тесно меѓузависно поврзани со методите на оценување на успехот во образованието во средните технички училишта. И, двете компоненти се условени од индивидуалитетот на ученикот, од нивните способности да препознаваат можности, но и од нивните способности да препознаваат ризици. Тие три компоненти формираат капацитет за индивидуална потрага по одговори што учениците да прават било во областа “учење како да се учи”, било во областа на “претприемништвото”. Ефектите на таквите индивидуални креативни акции е самото индивидуално учење, развој на ризични потфати во бизнисот, животот или во други области, и креирање на пазари било во смисла на материјалната или нематеријалната сфера.

Овие три вида на резултати се оценуваат било од наставниците, било од реалниот и бруталниот социјално-економски амбиент. Оценувањето, пак, како повратна врска помеѓу наставникот и ученикот или помеѓу пазарот и претприемачот е повратен сигнал за ученикот или за претприемачот и тоа повратен сигнал за градење на капацитет на индивидуалниот ученик и претприемач, повратен сигнал за тоа како ученикот да препознава можностите за како да учи за да учи или како да препознава можности за својата иднина и како да ги препознава ризиците за тие две компетенции.

Резултатите од анкетата покажаа дека за проблематиката како наставниците оценуваат и како учениците мислат дека наставниците оценуваат, не постои доволно квалитетна повратна врска помеѓу наставниците и учениците за компетенциите “учење како да се учи” и за “претприемништвото”. Едноставно, учениците во голема мерка не се согласуваат со наставниците дека овие праведно оценуваат, дека образложуваат зошто даваат такви оценки, дека имаат повратна информација за својата работа, дека се оценуваат задачите и другите изработки и слично. Таквите состојби не само што не се компас на учениците за нивно движење во иднината, туку може да бидат и погрешен компас, односно тие да се насочуваат кон нешто друго.

Треба да се дизајнира инструмент во сферата на оценувањето. Инструментот треба да овозможи поголема транспарентност и учество на учениците при оценувањето. Транспарентното оценување, и со учество на учениците, на учениците ќе им овозможи да примаат повратни сигнали за успешно да си развиваат свои методи за да учат како да учат и за развој на претприемнички дух. Инструментот треба да биде флексибилен и да може да се усовршува во зависност од промените и потребите на амбиентот.

6. *Точката девет (9) од прашалникот за учениците се однесува за прашања како тие ја гледаат наставата и праксата во училиштата, а точката шест (6) се однесува како наставниците гледаат на таа проблематика. Со други зборови кажано, учениците ги изнесуваат своите ставови за наставниците во однос на проблематиката за наставата и праксата и професорите ги изнесуваат своите ставови за истата проблематика. Оваа точка е составена од 35 прашања.*

Анализата на одговорите укажа на големи разлики помеѓу ставовите на наставниците и учениците по однос на тоа како се гледа на наставата и праксата во училиштата. Одговорите на прашањата ги систематизиравме врз основа на разликите кои се појавуваат во ставовите помеѓу наставниците и учениците. Триесет и петте прашања ги систематизиравме во четири групи.

Прва е групата на прашања каде што разликите во ставот се поголеми од 50%, во втората група на прашања разликите се во опсег помеѓу 40% и 49,9%, третата група на прашања има разлики помеѓу 30% и 39,9% и четврта група на прашања каде разликите на ставовите се помали од 30%, односно сите останати прашања.

Во првата група има само едно прашање со разлика на ставот помеѓу наставниците и учениците од 52,1%. Имено, 98,2% од наставниците сметаат дека ги поврзуваат содржините од својот предмет со содржините по други предмети и практики, а само 46,1% од учениците мислат дека наставниците го прават тоа.

Во втората група на прашања каде постои висок степен на несогласување помеѓу ставовите на наставниците и учениците (40,0% до 49,9%) се следните две прашања: *наставниците диктираат и наставниците стојат пред нас и предаваат цел час.*

Во третата група на прашања (30,0% и 39,9%) се следните:

1. *наставниците ги прифаќаат нашите различни решенија или одговори,*
2. *наставниците поттикнуваат самостојност во работата (низ решавање на задачи, проекти, семинарски работи ..),*
3. *ги поттикнувам да водат свои белешки за време на часот,*
4. *наставниците прифаќаат различни начини на решавање на проблемот (наставници 93,2%, ученици 61,2%),*
5. *наставниците ги поддржуваат сите ученици,*
6. *наставниците најповеќе работат со добрите ученици,*
7. *наставниците оставаат доволно време за поставување на прашања,*
8. *наставниците охрабруваат презентирање на своите работи пред други,*
9. *наставниците предлагаат да направиме самопроценка на работата,*
10. *наставниците даваат можност да поставуваме специфични прашања и после часовите,*
11. *наставниците поттикнуваат нови идеи или работа на нов начин,*
12. *наставниците поттикнуваат самостојно донесување одлуки и*
13. *наставниците ги прилагодуваат задачите спрема можностите на учениците, за секој ученик посебно.*

Од третата група на прашања (20,0% до 29,9%) ќе истакнеме само некои покарактеристични:

- *Им давам/ ни даваат јасни инструкции,*
- *Им нудам/ ни нудат различни начини за решавање проблем,*
- *Им давам/ наставниците даваат предлози за изнаоѓање други содржини поврзани со содржините на часот, учебници, Интернет, родители и сл.,*
- *Поттикнувам/ наставниците поттикнуваат работа во парови или групи,*

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

- *Ги фалат учениците кои изнесуваат свои идеи,*
- *При оценувањето овозможуваат да знам за што сум способен и што треба да подобрам и др.*

Кај другите прашања има помала разлика во ставовите и тоа се одговори од четврттата група.

Потреба за **дијалог** помеѓу учениците и наставниците за прашањето **како ја гледате наставата и праксата**? Во рамки на ова прашање се појавуваат големи разлики помеѓу гледањето на наставниците и учениците за идентично прашање. Разликите во мислењата сигнализираат дека не може квалитетно да се развива ниту компетенцијата “учење како да се учи”, ниту пак компетенцијата “претприемништво” во доживотното учење. Пред сѐ, би оцениле дека слабостите - изразени преку разлики во оценките на учениците и наставниците - произлегуваат од необјективното самооценување на наставниците. На пример, дефиницијата за компетенцијата “учење како да се учи” помеѓу другото опфаќа: организирање и регулирање на сопствено учење; решавање проблеми, евалуација и асимилација на ново знаење и тоа дома, на работа, во образование и на обука; менаџирање на сопствена кариера и сл. Додека дефиницијата за компетенцијата за “претприемништво” помеѓу другото опфаќа: способност самостојно да се остварува иновирање; позитивен однос кон промена; преземање на лична одговорност кон акција; мотивација за успех и сл.

Изградба на капацитет и за двете компетенции не може квалитетно да се остварува при толку големи разлики во мислења помеѓу наставниците и учениците за прашањата како овие две групи гледаат на наставата и праксата во средните училишта. Во таа смисла, само ќе потсетиме на разликите дека 98,2% од наставниците сметаат дека ги поврзуваат содржините од своите предмети со содржините по други предмети и практики, но само 46,1% од учениците сметаат дека тоа наставниците и навистина го прават. Понатаму, значителни разлики во мислењата се појавуваат и околу прашањата дека наставниците поттикнуваат нови идеи, дека поттикнуваат на самостојно донесување на одлуки, прифаќаат различни начини на решавања на проблеми, поттикнуваат тимска работа и сл., а според дефинициите за “учење како да се учи” и за “претприемништво” ниту едната ниту другата компетенција не ќе може позабрзано да се развива кај учениците.

Гледањата на учениците за одредени прашања не можат да се занемарат и нашиот предлог е да се *основа постојана тркалезна маса за дијалог помеѓу наставниците и учениците во средните насочени училишта* на која ќе се доближуваат ставовите помеѓу наставниците и учениците за наставата и праксата и тоа во реален и променлив амбиент. Бидејќи се работи за разлики во мислења, покрај формирање на тркалезни маси во училиштата и тркалезна маса помеѓу средните училишта треба да се определат и *олеснувачи* за тркалезните маси со определени задачи.

7. *Точката за **колку и како соработувате** се однесува на колку и како соработувате со колегите (за наставниците) и колку и како соработувате со другарите во учењето и/или праксата (за учениците). Ова точка е составена од десет идентични прашања за наставниците и учениците.*

Општиот впечаток е дека степенот на соработка на наставниците помеѓу себе е на многу високо ниво и е на повисоко ниво во споредба со соработката на учениците помеѓу себе и тоа по однос на сите десет прашања. Постојат позначителни отстапувања во соработката помеѓу наставниците и помеѓу учениците (меѓу себе) се следните прашања:

- *Во заеднички активности иницијативата обично ја препуштам на другите (со овој став воопшто или делумно се согласуваат 95,8% од наставниците, а 59,0%*

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

од учениците го имаат тој став. Разлика во ставовите е 36,8% во полза на наставниците).

- *Често предлагам активности и ги поттикнувам другите да работат* (со овој став се согласуваат 88,8% од наставниците, а 58,0% од учениците го имаат тој став. Разлика во ставовите е 30,8% во полза на наставниците).
- *Често со други колеги/ученици работам на некоја задача и*
- *Со задоволство учествувам во активности кои ги предложиле колегите/другите.*

Коментар: Високото ниво на соработка помеѓу наставниците и не толку споредбено високо, но сепак високо ниво на соработка помеѓу учениците, уажува дека внатрешната соработка во поделните заедници, односно наставници и ученици е добра. Меѓутоа, треба да се работи на таканаречено премостување на соработката помеѓу овие две социолошки заедници. Начините како да се градат мостови на соработка помеѓу двете заедници и притоа да се пренесуваат специфичните искуствата на наставничката и ученичката заедница особено треба да се фокусира околу прашањата каде што се појавуваат поголеми разлики во ставовите помеѓу заедниците. Во таа смисла, можеби треба да се формира координативно тело составено од наставници и ученици чии задачи ќе бидат во доменот на јакнење на соработката внатре во заедниците и помеѓу заедниците. На таков начин не само што ќе се изградува човечки капитал туку ќе се развива и општествен капитал кој ќе произлегува од синергијата на поврзаноста на учениците и учителите.

Последново, односно мрежната поврзаност на учениците со наставниците секако дека е значаен фактор за развојот на компетенциите “учење како да се учи“ и “претприемништво“. Тоа во доменот на компетецијата “учење како да се учи“ кај учениците, а богами и кај наставниците, ќе го олеснува знаењето и разбирањето за нивните преферирани стратегии за учење, ќе го олеснува идентификувањето на јаките и слабите страни на личностите и ќе го олеснува истражувањето на можности за образование и обуки. Што се однесува до претприемништвото, заедницата наставници-ученици ќе гради заедничка свест за специфични вештини и знаење што се потребни за претприемачи и тоа за востановување на општествени или комерцијални активности.

8. *Петтата точка се однесува на пакетот прашања за тоа како ја гледате својата идна работа. Ова точка се однесува на учениците (точка 10) и наставниците (точка 7). Блокот е составен од девет истоветни прашања: 9 (девет) за учениците и 11 прашања за наставниците. Првите девет прашања се истоветни за наставниците и учениците.*

Ставовите за наставниците за додатните две прашања, односно за прашањето *работата би сакал да биде поинтересна од оваа* и прашањето *би сакал да работам работа во која можам многу да експериментирам* се споделени помеѓу наставниците во смисла 50% : 50% така што овие прашања може да ги сметаме како нерелевантни за контекстот на прашањата. Ваквата оценка се однесува за наставниците, но и за учениците по однос на прашањето *би сакал да работам работа каде што правилата се јасни и каде сам не морам да донесувам одлуки*. Највисок рејтинг на посакувана работа кај наставниците (89,7%) е дека наставниците сакаат работа на која постојано ќе учат нешто ново. Но, само 25,4% од учениците имаат позитивен став во однос на ова исто прашање. Значи, се јавува разлика во ставот наставници-ученици од 64,3%, односно наставниците сакаат работа на која постојано ќе учат нешто ново, а учениците не.

Во таква конотација најголема разлика во ставовите наставници-ученици се појавува за прашањето *дека би сакале работа на која се отвараат многу нови прилики* (разлика 65,5%, наставници / ученици), односно наставниците сакаат работа на која

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

се отвараат многу нови прилики, а учениците не сакаат. И - од друга страна - индикативен е и резултатот што 82,3% од учениците би сакале работа на која ќе заработуваат многу пари, а само 33,9% од наставниците би сакале работа на која би заработувале многу пари, односно разликата во ставот за ова прашање е 48,9% помеѓу наставниците и учениците.

Коментар: И, сега, како да го коментираме ова прашање во контекст на компетенциите “учење како да се учи” и “претприемништво” и во светлината наставници/ученици? Во секој случај би можеле да процениме дека учениците се поискрени во своите одговори, ако тоа воопште и може да се изведе како заклучок. Понатаму, факт е дека учениците штотуку навлегуваат во реалниот свет, а наставниците имаат изградено животно искуство. Слично е и со прашањето дека учениците помалку сакаат работа во која ќе учат нешто ново и помалку сакаат работа на која се отвараат многу нови прилики. Како и да е, овие резултати треба да ни сигнализираат дека кај учениците треба да се развива страст и желба за учење на ново и за нови прилики. Тие фактори пак се основа за развој на “претприемништво”, односно да се развива знаење, способности и ставови за препознавање на можности за бизниси или за акции и да се развива страст дека тие тоа можат да го остваруваат. А, кој тоа ќе им пренесува знаење и испорачува обуки на учениците? Наставниците! Дали тие се спремни за такви нешта или пак тоа се слаби страни на наставниците?

9. *Корпус на прашања за наставниците и “претприемништвото” и учениците во врска со дали знам што треба да знам или во контекст на преприемништвото.*

Во суштина овој пакет на прашања се однесува за наставниците и учениците (прашања 10,1; 10,2 и 10,3 за наставници и прашања 12,1; 12,4 и 12,5 за ученици). Составот на прашањата е во доменот на “претприемништвото” и прашањата се исти.

Во однос на прашањето: *за да создаде нова фирма треба да избере три одговори од осумте наведени одговри* ученикот / или наставникот во улога на претприемач ги навеле следните одговори:

За создавање на фирма треба	Наставници %	Ученици %	Разлика %
Да има пари за бизнис	24,0	26,1	-2,1
Да поседува посебни способности и вештини	23,4	19,0	4,4
Да е иноватор	9,9	8,3	1,6
Да има способност да препознава можности и ризици	19,5	15,5	4,0
Да знае да изготви Бизнис План	14,4	13,7	0,7
Да познава луѓе од бизнисот	7,5	10,1	-2,6
Да е одличен ученик	0,6	2,6	-2
Да сака да се вработи во некоја профитабилна фирма	0,9	4,7	-3,8

Според најновите истражувања почетните средства за стартирање и развој на фирма на претприемачот се:

1. Да поседува посебни способности и вештини,
2. Да има способност да препознава можности и ризици и
3. Да познава луѓе од бизнисот (за што учениците се определиле на повисоко ниво од професорите).

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Според анализата на анкетата за прашањето за да се создаде нова фирма, а во контекст а на компетенциите “учење како да се учи“ и “претприемништво“ наставници / ученици одговориле:

- Со цел да се создаде нова фирма прво рангираниот одговор и кај наставниците и кај учениците е да има пари за бизнис. Стартирањето на бизнис не започнува со пари за бизнис, туку започнува со трите горе наброените претприемнички средства, што значи дека **прво рангираниот одговор е погрешен** и за наставниците и за учениците. И, двете социолошки групи се со погрешно мислење дека за да создадеш бизнис пред сѐ се потребни пари. Обезбедувањето на пари е претприемнички процес и тоа темели на основните три претприемнички средства.
- **Второ рангираниот одговор**, дека е потребно *да се поседуваат способности и вештини за наставниците и за учениците е точен*, односно способностите и вештините е еден од трите појдовни средства на претприемачот.
- **Трето рангираниот одговор** исто така **е точен**, односно средство на претприемачот за создавање на фирма е и *да се поседуваат способности да се препознаваат можности и ризици*.
- **Четвртиот (по ранг) одговор** дека за создавање на нова фирма треба да се знае да се изготви Бизнис План **е погрешен**. Претприемачот креира фирма врз основа на трите основни претприемнички средства, вештини, препознавање и познавање на луѓе од бизнис заедницата. Потоа, тој може да најми стручно лице да му изработи бизнис план врз основа на миксот на неговите претприемничките основни средства. Значи претприемачот потоа бара пари доколку нема сопствени пари за старт на ризичениот бизнис потфат, или бара некој кој ќе му изготви бизнис план доколку тој самиот не знае да си изготви бизнис план и доколку има потреба од бизнис план за добивање на кредит за бизнисот.
- **Петто рангираниот одговор**, дека едно од основните средства за создавање нова фирма *се познанства со луѓе од бизнисот, е точен*.

Коментар: По однос на ова прашање (како за наставниците така и за учениците) може да заклучиме дека “претприемништвото“ како животна компетенција сеуште во доволне мерка не е усвоено ниту од наставниците ниту од учениците кои во иднина треба да бидат претприемачи. Имено, премногу нагласено се размислува дека да се има пари за бизнис е едно од основите средства за бизнис, што не е точно. Слично, високо котира и одговорот дека знаењето да се изготви бизнис план е основно средство за претприемнички потфат. Од друга страна, премногу ненагласено се оценува дека да се познаваат луѓе од бизнисот е еден од основните средства за креирање на нова фирма. Во оваа смисла треба да се подвлече дека учениците во споредба со наставниците средството дека треба да се познаваат луѓе од бизнисот подобро го препознаваат како значајно за процесот на стартирање на ризичен бизнис потфат. Познавањето на луѓе од бизнисот во суштина значи вмрежување во одредена бизнис заедница. Мрежите на доверба, реципроцитет и на помагање се суштински за секој претприемнички процес. Отука следи дека и едната (наставници) и другата заедница (ученици) треба да учат за општествени мрежи како нешто што е суштинско за компетентност во “претприемништвото“.

Резултати на анкетата покажуваат дека постојат позначајни разлики во степен на согласнот помеѓу наставници и ученици за следните истоветни прашањата:

- Продуктивност е;
- Порезот го плаќаме;
- Најограничен ресурс е;
- Јавно добро е; и
- На денот на заљубените цената на цвеќето значително се зголемува заради тоа што.

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

По однос на прашањето дека *продуктивноста е да изработиш одреден број на производи за одредено време правилно одговориле 73,5% наставници и 44,9% ученици*. Она што загрижува е големата разлика на нивоата на согласност помеѓу наставниците и учениците. Имено, учениците во однос на наставниците значително помалку знаат за продуктивноста и тоа веројатно и од теориски и од практичен аспект.

Слични разлики во ставовите помеѓу наставниците и учениците се појавуваат и за прашањата: *порезот го плаќаме и јавно добро е*.

Во овој контекст ќе се задржиме на прашањето дека најограничен ресурс е времето, прашање на кое точно одговориле 49,1% од наставниците и 47,0% од учениците. Овој, низок ниво на согласност, односно сфаќање за тоа дека времето е најограничен ресурс, кај наставниците и кај учениците сигнализира дека градењето на капацитет за компетенција за “претприемништво“ треба да се поврзе со компетенцијата “учење како да се учи“ и со другите компетенции за доживотното учење и да започне од најраното образование. На таков начин знаењето за тоа што претставува продуктивноста претприемачите ќе го користат како специфични вештини во своите претприемнички процеси и тоа знаење за продуктивноста ќе трансформира во нивен изострен претприемнички став.

Знаењето за функционирањето на пазарниот механизам е суштинско за изградба на претприемнички вештини и ставови. Нивото на согласност за тоа како функционира пазарниот механизам, согледано низ прашањето зошто се зголемува цената на цвеќето на денот на вљубените, кај наставниците и кај учениците е релативно висока, но повисока е кај наставниците

Учеството на избраните одговори на прашањата за компетенцијата на “претприемништво“ на наставниците и на учениците е правилен. Меѓутоа, прво, може да се прочита дека наставниците во поголем процент ги познаваат одговорите на прашањата во однос на учениците. И, дека најмал степен на препознавање, како најмала разлика на ставот помеѓу наставниците и учениците се појавува околу одговорот на прашањето за тоа што е најограничен ресурс. И, едните и другите се колебаат за тоа што е најограничен ресурс.

Во овој контекст треба да истакнеме уште едно суштинско прашање, односно погледот на наставниците и учениците за тоа **што е претприемничка можност за бизнис**. Наставниците, како и досега со многу поголем процент го избрале правилниот одговор (правилен одговор 75,4%) во однос на учениците (правилен одговор 43,1%; разлика наставници/ученици 32,3%). Меѓутоа, во рамки како на претходно изнесеното, така и за идното истражување на полето за претприемничка компетентност, се поставува основното прашање за насоката на развојот на компетентноста за “претприемништво“ во средните насочени училишта, односно од каде произлегува таквата разлика за ставот *што е претприемничка можност* помеѓу наставниците (правилен избор на одговор 75,4%) и учениците (правилен избор на одговор на ученици 43,1%). И, второ, како да се креираат соодветни инструменти за ефектуализирање и ефикасност кај учениците за проблематиката за препознавање на нешто од што може да се создаде бизнис, како и да се верува дека тоа е остварливо. Со други зборови кажано, на учениците им недостасува знаење, вештини и ставови за препознавање на можности и за верување дека тие се остварливи. Дали тоа знаење, вештини и ставови наставниците можат да им ги испорачаат на учениците низ образованието и обуките?

3.1.2 Анализа на резултатите од интервјуата за ВЕТ училиштата

Со директорите на училиштата направено е структурирано интервју. Интервјуто се состоеше од следните групи на прашања:

- Како се гледате себеси?
- Учениците, учењето и наставата
- Поглед на сопствената работа
- Наставниците нивната работа и водството

Прашањата од првата група за тоа како директорите се гледаат себеси беа од типот на затворени прашања. На овие прашања директорите одговораа со да или не. Останатите прашања беа од отворен тип и директорите можеа слободно да ги дадат своите видувања.

Вкупно беа интервјуирани 10 директори и двајца помошници од 10 училишта.

1. Како се гледате себеси?

Резултати според поставените прашања:

Те молам да процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења	да	не
Сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин	11	1
Најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила како треба да се работи	12	/
Проблемите најчесто ги решавам на ист, вообичаен начин	11	1
За секој проблем добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно	10	2
Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам морам да смислува нешто ново	11	1
Сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение	10	2

ЗАКЛУЧОК:

Интервјуираните директори главно изјавуваат дека сакаат да воведуват новини во работењето, сметаат дека даваат нови идеи, но во исто време сакаат да имаат јасни правила во работата. Не се катагорични дека сакаат да превземат ризик, но не тврдат дека повеќе им одговара испробан начин на работа, затоа што се свесни дека рашавањето на проблемите бара разновиден приод т.е. нема вообичаено идеално решение, туку добро е да се побараат алтернативни решенија, за кои е потребно да се дискутира.

2. Учениците, учењето и наставата

Резултати според поставените прашања:

1. Кое е вашето мислење за тоа како вашите учениците го доживуваат учењето? (како важно, тешко за нив, досадно, корисно и сл.)
Како важно 8, досадно за нив 2, корисно 2
2. Мислите ли дека она што ќе го научат овде во вашето училиште ќе им користи во понатамошниот живот и работа?
Да, и тоа многу ќе им користи во натамошниот живот и работа 10, донекаде ќе им користи 2

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

3. Дали вашите ученици имаат доволно информации во врска со нивното идно занимање или можностите за натамошно образование.
Директорите сметаат дека нивните ученици имаат доволно информации особено од наставниците по стручно теоретските предмети
4. Дали вашите ученици од наставниците научуваат доволно за тоа што треба да постигнат за да можат да ги применат своите идеи во пракса?
Директорите се на мислење дека некои од наставниците доволно им даваат вакви информации, а некои на тоа не обрнуваат внимание и за тоа нив им требаат дополнителни обуки.
5. Мислите ли дека вашите ученици се доволно мотивирани да станат стручни во работата која ќе ја работат?
Кога станува збор за стручната работа повеќето од учениците се мотивирани, некои навистина помал дел, воопшто не се и за нив тоа не е мотивирачко
6. Дали вашите ученици се подготвени за отварање на сопствен бизнис? Колку вашето училиште ги подготвува за еден таков чакор?
Има ученици навистина помал дел на кои главна преокупација им е да отворат свој бизнис (особено од угостителската струка), а другите не помислуваат притоа бараат оправдување во немање на финансиски сретства, недоверба кај родителите за нивната можност, и затоа не даваат финансиска поткрепа за атаквата можност да се реализира. Училиштето до некаде ги подготвува за еден таков чекор
7. Прават ли наставниците во наставата обиди да го поврзат градивото од теоретските часови со она што ќе го учат да работат на пракса?
По стручно теоретските предмети поголем број од наставниците прават такви обиди. Некои на тоа и не обрзуваат внимание и ги гледаат само содржините како содржини.
8. Дали наставниците се доволно оспособени за користење на нови –активни методи во наставата? Дали можеби им треба обука во таа област?
Помал е бројот кои тоа го прават. На повеќето им треба дополнителна обука да се оспособат за такви активности и им треба постојано следење за применетоста во пракса на досега наученото.
9. Како оценуваат наставниците Дали често користат тест, или тоа го прават преку усмено проверување и оценување?
Најчесто со есејски тестови, понекогаш со усмено проверување
10. Колку има јавност во оценувањето и колку тоа е реално? Дали им даваат однапред критериуми по кои ќе оценуваат? Дали за тоа се оспособени?
Кога зборуваме за јавност, јавност во соопштување на оценките кај поголем дел од наставниците постои но кога зборуваме за јавност со однапред утврдени критериуми кои им се познати на учениците скоро и да не постои и на тоа треба да се работи. Наставниците не се оспособени за поставување на критериуми врз основа на стандардите на програмата. Тоа е една голема слабост кај нив.

ЗАКЛУЧОК:

Во врска со начинот како учениците го доживуваат учењето тешко може да се биде категоричен, но сепак преовладува мислењето дека тоа е корисен пат за обезбедување егзистенција во иднина, бидејќи тоа што ќе го научат на учениците ќе им биде од корист во животот, а темите што се обработуваат ќе бидат разработени во пракса или проширени во евентуалното понатамошно образование.

Како илустрација за тие ставови е што, на пример, во Агенцијата за вработување во Скопје нема евидентирано невработен фризер. Друга илустрација е дека се воспоставуваат врски со стопанските организации, на пример со бизниси од индустријата за градежништво. Притоа, не треба да се пренебрегне и впечатокот дека некои учениците тешко го доживуваат учењето.

Директорите главно признаваат дека состојбата со ангажманот на наставниците не е беспрекорна, па има професори што се поагилни и воведуваат новини што на учениците им овозможуваат повеќе корисни сознанија, но има и такви што се “старомодни”, па нивната работа е повеќе рутинска. Мотивираноста се поврзува со перспективите за идно вработување, и за некои профили таа се подразбира, додека за други се подразбира дека нема доволна мотивираност да се заврши образованието затоа што перспективите за вработување се лоши.

Се смета дека учениците се доволно подготвени да започнат свој бизнис, со резерва во врска со можностите за обезбедување на почетни услови. Беше нагласено дека подготвеноста за отварање на сопствен бизнис зависи од многу фактори, а особено од самата личност и од домашниот амбиент во кој таа расте и се развива. Наставниците даваат акцент на корисноста на сознанијата што учениците ги стекнуваат и тоа се потенцира со поврзувањето на теориските сознанија со практичната работа.

Постои свест за потребата од постојано образование, а имавме и конкретна сугестија дека не добар дел од наставниците им е потребно дополнително образование по англиски јазик, ако ништо друго, тогаш заради поголемиот број ресурси што се на располагање на разни медиуми, претежно Интернет. Испитувањето е главно усмено и писмено, тестовите не се премногу често застапени но не се ниту занемарени. Но, еден од директорите укажа дека за прашањето дали често да се користат тестови постојано се караат и вели дека наставниците постојано велат: “тестови па тестови”. Нема некои сериозни забелешки за реалноста и за јавноста на оценувањето, но комбинираниот впечаток што ги стекнуваат наставниците - изразени преку оценки - понекогаш наидуваат на неповолен коментар. Во таа смисла, се прават постојани напори оценките да се запишуваат пред учениците.

3. Поглед на сопствената работа

Резултати според поставените прашања:

1. Сакате работа каде нема многу промени и каде можете многу да експериментирате?
Повеќето од директорите не сакаат работи каде треба многу да експериментираат
2. Колку и како соработувате со вработените? Предлагате ли активности и ги поттикнувате ли наставниците подобро да работат?
Повеќето директори мислат дека доволно соработуваат со наставниците. Им предлагаат активности и идеи и ги прифаќаат нивните идеи. Повеќето до анкетираните мислат дека за тоа ми е потребна стручна помош, и дополнително усовршување за да можат да им дадат комплетна стручна помош

ЗАКЛУЧОК:

Директорите немаат чувство дека можностите им се премногу ограничени и покрај фактот што мора да има правила што треба да се почитуваат, бидејќи личниот ангажман и самостојното делување не се контрадикторни со дадениот амбиент, но постои реалност дека нема премногу простор за многу експерименти. Сепак, потребно е идеите да се дискутираат организирано (совет, актив) како и во неформални разговори со професорите, а се чини дека може да се одредат границите на активностите што треба да се превземат индивидуално или во соработка со вработените, при што може да се договара тимска работа или активности да се делегираат на поединци.

4. Наставниците нивната работа и водството

Резултати според поставените прашања:

1. Колку во вашето училиште наставниците имаат можност самостојно да ги решаваат проблемите?
Имаат доволно можност самостојно да ги решаваат проблемите, но најчесто бараат помош од мене и стручната служба кога станува збор за проблеми со учениците или наставата
2. Дали во вашето училиште наставниците имаат можност отворено да даваат критички забелешки за работата на училиштето?
Мислам дека имаат можност но не им е познато заради кои причини тоа ретко го прават, или некои пак мислат дека можеби наставниците заради нивната незаинтересираност и немотивираност не го прават или пак дека немаат некои паметни идеи
3. Дали од наставниците настојувате постојано да учат и да ја иновираат во својата работа? Ги потсетувате ли дека учењето е потребно низ целиот живот?
Повеќето од директорите се изјаснија дека тоа постојано го нагласуваат, ги потсетувам но има и такви кои мислат дека доволно знаат и дека не им треба дополнително да учат. Мислат дека тоа како обврска за нивно напредување според законот повеќе ќе ги мотивира во таа насока.
4. Дали ги земате во вид нивните идеи, ги подржувате ли ?
— Повеќето од директорите се изјаснија дека ги земам во вид нивните идеи и ако немаат некои идеи кои навистина би ги воодушевиле.
5. Дали ја поттикнувате соработката меѓу наставниците? На кој начин?
Да, ги терам на мегусебна соработка, посета на часови, размена на идеи, стручно мислење, анализа на часови, но не практикуваат многу, ретки се тие кои тоа го прават
6. Дали се трудите да обезбедите стручно усовршување на наставниците? Како на кој начин?
Досега само со она што го нуди Бирото за развој на образованието односно МОН и поретко преку практи, ВЕТ 4 програмата, проектот за модернизација. Кај мал дел се прават напори за десиминација на семинари и интерни семинари
7. Дали можат од вас да побараат стручна помош? Колку вие можете тоа да го направите?
Повеќето директори се изјаснија дека не бараат многу кога станува збор за стручна помош, можеби имаат недоверба, или страв да не дознаам за нивните слабости и проблемите во наставата
8. Дали вас ви треба стручна помош, дополнителна обука за вашата работа за да можете да давате стручна помош и подобрување на наставата?
Сите директори освен еден се изјаснија дека им е отребна таква помош и дека навистина многу ќе им користи. Некои од обуките ја истакнаа обуката за подготовка за полагање на испит за директор како активност која им помогна во таа насока, но велат дека само тоа не беше доволно, мислам дека ќе треба многу повеќе обука на тој план.
9. Ваши предлози и размислувања како да се подобри работата на наставниците и тие да ги подготвуваат учениците да ја креираат сопствената иднина и да учат низ целиот живот
Дел од директорите мислат дека по предметот бизнис наставниците работаат на тој план, но ако наставникот е од структурата, доколку е од економска струка тогаш, зборуваат општо за отварање на бизниси, многу помалку иницираат активности од областа на структурата. Дополнителна обука на наставниците по стручните предмети за овој предмет, со активности и вежби кои ќе ги наведуваат учениците да размислуваат и доаѓаат до идеи за вакви активности ќе ги мотивираат учениците да ја креираат сопствената иднина и да учат низ целиот живот. Ова е неопходна потребно може да се даде како генерален заклучокот на директорите на училиштата.

ЗАКЛУЧОК:

Самостојноста што наставниците ја имаат во работата зависи од природата на темата, но од нив се очекува повремено или редовно известување за развојот на настаните. Постои флексибилност и отвореност. Во принцип, наставниците имаат можност отворено да даваат критички забелешки и има комуникација во врска со разни иницијативи и некаде персоналот е вклучен во многу проекти. Ако идеите што ги изнесуваат наставниците се корисни - или ветуваат подобрувања - тие наидуваат на поддршка кај директорите.

Постојат природно блиски групи каде што има позасилена соработка, а стручните активи се медиум за усмерување и коментар за активностите/развојот на идеите. Стручното усовршување на наставниците се смета како обврска па потфатите во таа смисла се чести. Се разбира дека наставниците може да побараат стручна помош од директорите и тие се прилично свесни дека на тоа можат да одговорат во рамки на нивните познавања. Поврзано со тоа е и ставот дека и на директорите постојано им е потребна стручна помош и дополнителни сознанија за да бидат поефикасни во подобрувањето на наставата. Постојат сугестии теориското знаење почесто да се проверува во пракса (на терен), но гласни се и размислувањата дека покачувањето на платите би водело кон поголема ангажираност од страна на преофесорите подобро за да ги подготвуваат учениците тие да ја креираат сопствената иднина и да учат како да учат низ целиот живот. Секаде е нагласена потребата од повеќе обуки, повисок ниво на техничка опременост и збогатување на техничката литература, но дека за тоа требаат пари, односно финансиски средства.

3.2 РЕЗУЛТАТИ ДОБИЕНИ ЗА ВИСОКО ОБРАЗОВАНИЕ

3.2.1 Резултати и интерпретација на дел од прашањата од анкетниот лист за студенти (Анекс III) во однос на оспособеноста за учење (ЛТЛ)

Табела 1: Ставови на студентите во однос на прашањето какво значење му се придава на учењето во Македонија - збирни резултати.

Ставови на студентите		воопшто не се согласувам	главно не се согласувам	главно се согласувам	во потполност се согласувам	Вкупно	
1.	Поголемиот дел од познатите личности во нашата земја биле солидни студенти	f	52	83	34	6	175
		%	29.71%	47.43%	19.43%	3.43%	100.00%
2.	За да станеш богат во Р. Македонија потребно е да бидеш добар студент	f	104	49	18	4	175
		%	59.43%	28.00%	10.28%	2.28%	99.99%
3.	Во нашето општество на студентите им е потполно јасно дека се исплати да се учи	f	58	72	31	14	175
		%	33.14%	41.14%	17.71%	8.00%	99.99%
4.	Образованието во Р. Македонија наскоро ќе стане подобро и позначајно	f	14	66	81	14	175
		%	8.00%	37.71%	46.28%	8.00%	99.99%
5.	Статусот на професорите ја одразува важноста на образованието во РМ	f	17	60	76	20	173
		%	9.83%	34.68%	43.93%	11.56%	100.00%

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Ставови на студентите		воопшто не се согласувам	главно не се согласувам	главно се согласувам	во потполност се согласувам	Вкупно	
6.	Во Македонија просперираат оние личности кои ништо не учат	f	32	62	52	29	175
		%	18.28%	35.43%	29.71%	16.57%	99.99%

Од второто тврдење, означено со сигнатура “2” може да се заклучи дека повеќе од две третини од анкетираниите студенти (87%) сметаат дека за да се стане богат во Р. Македонија не е потребно да се биде добар студент, што се поткрепува и со загрижувачките резултати од третото тврдење, во кое 75% од анкетираниите студентите во Р. Македонија сметаат дека не е исплатливо да се учи.

Сепак, една доза на оптимизам носи тврдењето под сигнатура “4” во кое 55% од анкетираниите студенти оцениле дека образованието во Р. Македонија ќе стане подобро и позначајно.

Табела 2: Ставови на студентите во врска со начинот, стратегиите и методите на учење - збирни резултати.

Ставови на студентите		никогаш	ретко	често	секогаш	Вкупно	
1.	Пред да почнам да учам, размислувам за тоа што сѐ треба да научам.	f	5	19	80	71	175
		%	2.86%	10.86%	45.71%	40.57%	100.00%
2.	Повеќе пати го поминувам материјалот сѐ додека не го научам.	f	5	28	67	75	175
		%	2.86%	16.00%	38.28%	42.86%	100.00%
3.	Главните дефиниции и поими ги учам напамет.	f	20	63	49	43	175
		%	11.43%	36.00%	28.00%	24.57%	100.00%
4.	Кога учам, го подвлекувам текстот.	f	13	21	34	107	175
		%	7.43%	12.00%	19.43%	61.14%	100.00%
5.	Се обидувам да го разберам новото градиво поврзувајќи го со поимите кои веќе ги знам.	f	1	12	80	82	175
		%	0.57%	6.86%	45.71%	46.86%	100.00%
6.	Се обидувам да сфатам како информациите ќе можам да ги искористам во секојдневниот живот.	f	1	41	99	34	175
		%	0.57%	23.43%	56.57%	19.43%	100.00%
7.	Кога учам, се преслушувам на глас.	f	44	56	33	42	175
		%	25.14%	32.00%	18.86%	24.00%	100.00%
8.	Кога учам го прераскажувам градивото со свои зборови.	f	10	41	73	50	174
		%	5.71%	23.43%	41.71%	28.57%	99.43%
9.	Кога учам, пишувам белешки во самиот учебник или во тетратка.	f	21	47	50	57	175
		%	12.00%	26.86%	28.57%	32.57%	100.00%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Ставови на студентите		никогаш	ретко	често	секогаш	Вкупно
10. Кога учам правам табели, графикони или шеми врз основа на текстот.	f	63	68	30	14	175
	%	36.00%	38.86%	17.14%	8.00%	100.00%
11. Кога учам, ги издвојувам најважните делови.	f	3	23	55	93	174
	%	1.71%	13.14%	31.43%	53.14%	99.43%
12. Ми се случило да го читам текстот, а да не знам за што се работи.	f	19	97	50	9	175
	%	10.86%	44.00%	31.43%	13.71%	100.00%
13. Кога нешто не ми е јасно, повторно се навраќам на тој дел од градивото.	f	4	7	74	89	174
	%	2.28%	4.00%	42.29%	50.86%	99.43%
14. Кога учам користам различни извори (книги, списанија, ТВ, интернет ...).	f	19	77	55	24	175
	%	10.86%	44.00%	31.43%	13.71%	100.00%
15. Учам од скрипта и само во рамките на она што е предложено од професорот.	f	8	34	79	53	174
	%	4.57%	19.43%	45.14%	30.29%	99.43%
16. Учам темелно и користам извори вон понудените од професорот.	f	20	92	54	8	174
	%	11.43%	52.57%	30.86%	4.57%	99.43%
17. Кога учам, непознатите зборови ги барам во речници, енциклопедии, лексикони итн.	f	21	58	43	52	174
	%	12.00%	33.15%	24.57%	29.71%	99.43%

Од тврдењето со сигнатура “4” може да се заклучи дека околу 80% од студентите при учењето практикуваат да го подвлекуваат текстот, што ни покажува дека тие користат одредена техника на учење. Охрабрувачки се и добиените резултати од тврдењето под број 14, на кое скоро 93% од студентите одговориле дека новото градиво настојуваат да го поврзат со она кое веќе го знаат, што ни укажува на фактот дека кај студентите во високото образование се формира на цврст, логички заснован систем од знаења.

Од друга страна пак, негативни се податоците од тврдењето со сигнатура “10” во кое две третини од студентите одговориле дека при учењето не прават одредени шеми, графикони или табели; како и резултатите од тврдењето со сигнатура “16”, каде 64% од студентите изјавиле дека не учат темелно и надвор од понудените извори за учење на професорот.

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Табела 3: Ставови на студентите во врска со прашањето за начинот на кој професорите и нивните помошници ја изведуваат наставата - збирни резултати.

Ставови на студентите		никогаш	ретко	често	секогаш	Вкупно	
1.	... даваат јасни инструкции за задачите кои треба да ги извршам.	f	6	65	86	17	174
		%	3.43%	37.15%	49.14%	9.71%	99.43%
2.	... го диктираат тоа што треба да го научам.	f	17	97	50	10	174
		%	9.71%	55.43%	28.57%	5.72%	99.43%
3.	... секогаш го имаат вистинскиот одговор.	f	6	67	86	15	174
		%	3.43%	38.29%	49.14%	8.57%	99.43%
4.	... прифаќаат различни решенија или одговори.	f	14	82	67	12	175
		%	8.00%	46.86%	38.28%	6.86%	100.00%
5.	...ме поттикнуваат на самостојна работа (низ работа на проекти, есеи, семинарски работи ...).	f	12	58	74	31	175
		%	6.86%	33.14%	42.29%	17.71%	100.00%
6.	... кажуваат прецизно што треба да учам.	f	17	52	77	27	173
		%	9.71%	29.72%	44.00%	15.43%	98.86%
7.	... ме поттикнуваат да користам различни учебници, списанија, енциклопедии, интернет...	f	16	64	69	26	175
		%	9.14%	36.57%	39.43%	14.86%	100.00%
8.	... ме поттикнуваат да работам во група или тимски.	f	6	45	91	30	172
		%	3.43%	25.71%	52.00%	17.14%	98.28%
9.	... цел час предаваат, а јас морам да ги слушам.	f	7	40	78	48	173
		%	4.00%	22.86%	44.57%	27.43%	98.86%
10.	... користат различни наставни средства: lsd проектор, графоскоп, компјутер, видео...	f	27	44	56	48	175
		%	15.43%	25.14%	32.00%	27.43%	100.00%
11.	... оставаат доволно време за поставување прашања.	f	13	62	69	30	174
		%	7.43%	35.43%	39.43%	17.14%	99.43%
12.	...ги интегрираат содржините од својот предмет со содржините од другите предмети.	f	15	74	76	10	175
		%	8.57%	42.29%	43.43%	5.71%	100.00%
13.	... ги пофалуваат студентите кои ги изнесуваат своите идеи.	f	16	59	74	26	175
		%	9.14%	33.71%	42.29%	14.86%	100.00%
14.	... даваат примери од секојдневниот живот.	f	9	35	90	40	174
		%	5.14%	20.00%	51.43%	22.86%	99.43%
15.	... ме советуваат како поуспешно да учам.	f	35	70	44	23	172
		%	20.00%	40.00%	25.14%	13.14%	98.28%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Ставови на студентите		никогаш	ретко	често	секогаш	Вкупно	
16.	...ме поттикнуваат да смислувам нешто ново, да давам нови идеи, да работам на нов начин.	f	27	79	49	20	175
		%	15.43%	45.14%	28.00%	11.43%	100.00%
17.	...ме поттикнуваат самостојно да донесувам одлуки.	f	21	57	67	30	175
		%	12.00%	32.57%	38.29%	17.14%	100.00%
18.	...ме поттикнуваат да предлагам активности кои ќе се реализираат во наставата .	f	26	80	49	15	170
		%	14.86%	45.71%	28.00%	8.57%	97.14%
19.	... ме поттикнуваат да ги планирам своите обврски и активности.	f	24	63	70	17	174
		%	13.71%	36.00%	40.00%	9.72%	99.43%
20.	... ме поттикнуваат да преземам одговорност за своето однесување.	f	20	42	83	30	175
		%	11.43%	24.00%	47.43%	17.14%	100.00%
21.	... ме поттикнуваат да размислувам за тоа што ќе работам во иднина.	f	18	42	78	37	175
		%	10.29%	24.00%	44.57%	21.14%	100.00%
22.	... се однесуваат кон сите нас со почит.	f	13	56	68	36	173
		%	7.43%	32.00%	38.86%	20.57%	98.86%
23.	... се залагаат и најслабите студенти да ја совладаат материјата предвидена за учење.	f	38	74	46	17	175
		%	21.71%	42.29%	26.29%	9.71%	100.00%
24.	... не им е битно дали ја разбирам материјата.	f	36	71	52	15	174
		%	20.57%	40.57%	29.71%	8.58%	99.43%
25.	... еднакво се однесуваат кон сите студенти.	f	18	51	72	33	174
		%	10.29%	29.14%	41.14%	18.86%	99.43%
26.	... ме поттикнуваат да прашувам кога нешто не ми е јасно или ми треба дополнително објаснување.	f	12	46	83	33	174
		%	6.86%	26.28%	47.43%	18.86%	99.43%
27.	... ме оспособуваат да го разликувам помалку битното од повеќе битното во градивото.	f	11	60	81	22	174
		%	6.28%	34.29%	46.29%	12.57%	99.43%
28.	... ми укажуваат дека еден проблем може да се реши на повеќе начини.	f	5	63	81	24	173
		%	2.86%	36.00%	46.29%	13.71%	98.86%
29.	... ми покажуваат како самиот/а да си ја вреднувам сопствената работа.	f	17	69	56	33	175
		%	9.71%	39.43%	32.00%	18.86%	100.00%

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Ставовите на студентите од оваа збирна табела кореспондираат со нивните ставови од Табела 2, каде 64% анкетирани се изјасниле дека не учат темелно и надвор од понудените извори за учење на професорот. Имено, во тврдењето со сигнатура “7” половина од анкетираниите студенти сметаат дека професорите и нивните помошници не ги поттикнуваат да користат различни извори за учење како на пример енциклопедии, списанија, интернет итн. Исто така, половина од студентите во тврдењето со број “10” изјавиле дека ниту самите професори и нивните помошници не користат различни средства за реализирање на нивните предавања и вежби, како што се на пример lcd проектор, графоскоп, компјутер, видео и сл.

Разочарувачки се и резултатите добиени од тврдењето со број 15 во кое 60% од студентите одговараат дека нивните професори не им даваат совети за поуспешно учење. Во ист толкав процент студентите се изјаснуваат и на тврдењето со сигнатура “16” сметајќи дека професорите не ги поттикнуваат да даваат некои нови, креативни идеи, да работат на нови, поинакви начини и сл. Интересен е податокот добиен од тврдењето со број 21, каде скоро 66% од студентите изјавуваат дека професорите и нивните помошници ги поттикнуваат да размислуваат за тоа што ќе работат во иднина.

Табела 4: Ставови на студентите за нивното видување во однос на тоа каква би сакале да биде нивната улога во професијата со која ќе се бават - збирни резултати.

Ставови на студентите		воопшто не се согласувам	главно не се согласувам	главно се согласувам	во потполност се согласувам	Вкупно	
1.	... да има јасно дефинирани правила за да не морам јас да носам важни одлуки.	f	18	69	69	19	175
		%	10.28%	39.43%	39.43%	10.86%	100.00%
2.	... да биде сигурно, без ризик.	f	4	18	72	81	175
		%	2.29%	10.29%	41.14%	46.28%	100.00%
3.	... да бара независност од мене, во смисла на слобода на носење одлуки.	f	3	22	83	67	175
		%	1.71%	12.57%	47.43%	38.29%	100.00%
4.	... да биде такво каде постојано ќе можам да учам нешто ново.	f	0	5	70	100	175
		%	0.00%	2.86%	40.00%	57.14%	100.00%
5.	... да биде место каде ќе заработувам многу.	f	3	20	74	78	175
		%	1.71%	11.43%	42.29%	44.57%	100.00%
6.	... да не биде далеку од дома.	f	18	35	81	41	175
		%	10.29%	20.00%	46.28%	46.28%	100.00%

Од ставовите на студентите изнесени во врска со тврдењето со број 2, може да се заклучи дека повеќе од две третини, поточно 87% сакаат нивното работно место да биде сигурно и без ризик, што е показател за нивниот недостаток на сигурност во носењето на важни одлуки. Во ист процент, студентите се изјасниле и на тврдењето со број 5, каде се гледа нивната желба работното место да им носи многу парични приходи, што е и разбирлив став со оглед на економската ситуација во која моментално се наоѓа Р. Македонија

Од друга страна пак, скоро сите од анкетираниите студенти (97%) сакаат нивното работно место да биде такво каде што постојано ќе можат да учат нешто ново, што е позитивен податок со оглед на целта на доживотното учење каде спаѓа и компетенцијата “учење како да се учи”

3.2.2 Резултати и интерпретација на дел од прашањата од анкетниот лист за студенти во однос на оспособеноста за учење (ЛТЛ)

Табела 1: Ставови на студентите во однос на прашањето за работата која што би сакале да ја работат во иднина - збирни резултати:

СТАВОВИ НА СТУДЕНТИТЕ		воопшто не се согласувам	главно не се согласувам	главно се согласувам	во потполност се согласувам	Вк.	
1	Сакам работа со јасни правила, каде што сам/а не морам да донесувам многу одлуки	f	16	76	70	27	189
		%	8.47	40.21	37.03	14.29	100.00
2	Сакам работа во која нема многу промени	f	25	73	71	21	190
		%	13.16	38.42	37.37	11.05	100.00
3	Сакам работа која што јас ќе ја создадам и ќе бидам самостоен	f	5	27	80	77	189
		%	2.65	14.28	42.33	40.74	100.00
4	Сакам сигурна работа во која нема ризик	f	6	30	75	79	190
		%	3.16	15.79	39.47	41.58	100.00
5	Сакам работа каде што постојано ќе учам нешто ново.	f	1	3	71	114	189
		%	0.52	1.59	37.57	60.32	100.00
6	Сакам работа во која ќе ми се пружаат многу нови можности.	f	0	4	45	141	190
		%	0.00	2.11	23.68	74.21	100.00
7	Сакам работа која што нема да ми биде далеку од дома.	f	7	43	89	51	190
		%	3.69	22.63	46.84	26.84	100.00
8	Сакам работа каде што ќе немам шеф, самостојно ќе донесувам одлуки и ќе ја носам одговорноста за евентуалните неуспеси.	f	6	55	78	51	190
		%	3.16	28.95	41.05	26.84	100.00

Позитивен е податокот дека најголемиот дел или 83% од студентите сакаат работа која што самите ќе ја создадат и ќе бидат самостојни, што значи дека поголемиот број од студентите веќе размислуваат за самовработување, односно, за тоа дека и самите може да започнат некој свој бизнис, наместо да чекаат некој друг да ги вработи, што може да се заклучи од добиените резултати од збирната табела во однос на ставот означен со сигнатура “3”.

Ова може да се поткрепи и со ставовите означени со сигнатури “5” и “6” во кои 98% од студентите се изјасниле дека сакаат работа каде што постојано ќе учат нешто ново и каде што ќе им се пружаат нови можности.

Во прилог на ова е и тврдењето под сигнатура “8” кое ни покажува дека 68% од студентите сакаат работа каде што ќе немаат шеф и самостојно ќе донесуваат одлуки.

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Табела 2: Ставови на студентите во однос на нивните искуства со претприемништвото во текот на нивното студирање - збирни резултати:

СТАВОВИ НА СТУДЕНТИТЕ		никогаш	ретко	често	многу често	Вкупно	
1	...да разговараш со некој претприемач, кој води свое претпријатие?	f	47	91	31	21	190
		%	24.74	47.89	16.32	11.05	100.00
2	...да се запознаеш со начинот за вработување во некое претпријатие?	f	37	89	49	15	190
		%	19.47	46.84	25.80	7.89	100.00
3	...да посетиш успешно претпријатие?	f	46	93	36	15	190
		%	24.21	48.95	18.95	7.89	100.00
4	...да сознаеш на кој начин функционира некое претпријатие?	f	41	87	50	11	189
		%	21.69	46.03	26.46	5.82	100.00
5	...да сознаеш како се основа фирма?	f	74	72	32	11	189
		%	39.15	38.10	16.93	5.82	100.00
6	...да сознаеш како со сопствен напор би можел да заработиш пари?	f	19	83	60	27	189
		%	10.05	43.91	31.75	14.29	100.00
7	... да сознаеш за можностите за вработување кои ти ги овозможува структурата што си ја одбрал?	f	17	58	82	33	190
		%	8.95	30.53	43.15	17.37	100.00
8	...да бараш работа според својата струка?	f	71	61	41	16	189
		%	37.57	32.27	21.69	8.47	100.00
9	...да сознаеш од кого да бараш помош доколку имаш некоја работна идеја?	f	38	92	43	16	189
		%	20.10	48.68	22.75	8.47	100.00
10	...да работиш на развојот на работните идеи?	f	62	82	34	12	190
		%	32.63	43.16	17.89	6.32	100.00
11	...да сознаеш што треба да работиш за да развиеш успешно претпријатие?	f	58	81	33	18	190
		%	30.53	42.63	17.37	9.47	100.00

Од тврдењето со сигнатура "1" можеме да се заклучи дека 48% од студентите ретко имале можност да разговараат со некој претприемач кој има свое претпријатие, а 25% од нив никогаш ја немале таа можност. Ова ни покажува дека поголем дел од анкетираниите субјекти немале можност да ги запознаат основните особини на претприемачите, да почувствуваат што значи да се биде претприемач или пак, да стекнат искуство за претприемачите и претприемништвото воопшто.

Неповолен и загрижувачки е и фактот што 77% од студентите немале можност да сознаат како се основа фирма, или попрецизно изразено 39% од нив воопшто ја немале таа можност, а 38% се изјасниле дека реткото имаат прилика за стекнување на такви знаења (сигнатура "5").

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Слични се ставовите на студентите и по однос на последното тврдење каде 43% се изјасниле дека ретко имаат можност да сознаат што треба да работат за да развијат успешно претпријатие, а 30% од нив никогаш ја немале таа можност.

Резултатите од горната табела овозможуваат да се извлече генерален заклучок дека најголем дел од студентите во текот на нивното студирање никогаш или ретко имаат можност да се запознаат со претприемништвото, не се поттикнати да продуцираат идеи за развивање сопствен бизнис, или воопшто да размислуваат како идни претприемачи.

Табела 3: Ставови на студентите во однос на професорите и едукацијата за претприемништво - збирни резултати:

СТАВОВИ НА СТУДЕНТИТЕ			никогаш	ретко	често	секогаш	Вк.
1	...да си поставувам пред себе цели кои ќе сакам да ги постигнам уште пред да започнам да работам	f	13	93	61	22	189
		%	6.88	49.21	32.27	11.64	100.00
2	...да ги планирам своите обврски и активности	f	11	55	85	38	189
		%	5.82	29.10	44.97	20.11	100.00
3	...да размислувам за тоа што ќе работам во иднина	f	15	45	74	55	189
		%	7.94	23.81	39.15	29.10	100.00
4	...да го унапредам развојот на личните квалитети за претприемништво	f	31	72	58	27	188
		%	16.49	38.30	30.85	14.36	100.00
5	...да усвојам знаења и контакти со светот на бизнисот	f	50	83	44	12	189
		%	26.45	43.92	23.28	6.35	100.00
6	...да го разберам значењето и улогата на претприемништвото во општеството	f	53	82	43	10	188
		%	28.19	43.62	22.87	5.32	100.00
7	...да ја развивам свеста за можностите во кариерата како претприемач	f	65	75	42	8	190
		%	34.21	39.47	22.11	4.21	100.00
8	...да ја разберам пораката: "не чекајте да бидете вработени, туку самите вработете се и бидете работодавци"	f	32	65	61	32	190
		%	16.84	34.21	32.11	16.84	100.00
9	...да учам преку работа (пракса)	f	20	33	80	57	190
		%	10.53	17.37	42.10	30.00	100.00
10	...на посебна обука околу тоа како да се почне некој бизнис	f	79	68	31	10	188
		%	42.02	36.17	16.49	5.32	100.00
11	...самиот да создавам нови идеи и активности за започнување на свој сопствен бизнис	f	58	68	39	25	190
		%	30.53	35.79	20.52	13.16	100.00

3. РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

Ставовите на студентите во однос на професорите и степенот до кој тие поттикнуваат претприемачки знаења и вештини кај студентите, е поволен во однос на резултатите од претходната табела.

Од тврдењето означено со сигнатура "4" може да се заклучи дека скоро половина од студентите (45%) се изјасниле дека се поттикнувани од страна на професорите за унапредување и развој на нивните претприемачки знаења и вештини. Сепак, уште поголем е процентот (55%) анкетирани студенти кои одговориле негативно на ова прашање, односно се изјасниле дека никогаш или ретко се поттикнувани за развој на нивните претприемачки квалитети.

Неповолни се и резултатите на прашањето под сигнатура 6, во кое само 28% од студентите се изјасниле дека се поттикнувани да го разберат значењето и улогата на претприемништвото воопшто, што го потврдува претходното тврдење дека поголемиот дел од студентите, не се поттикнувани да разберат какво значење има претприемништвото и како младите претприемачи можат да учествуваат во развојот на стопанството и општеството во целина.

Слично значење имаат и резултатите на прашањето со сигнатура 11, во кое само една третина од студентите сметаат дека се поттикнувани самите да создаваат нови идеи и активности за започнување на нивен сопствен бизнис.

Во анкетниот лист беа содржани и прашања кои се однесуваат на основните познавања за економијата и претприемништвото. Во следната табела се прикажани резултатите на едно од прашањата од затворен тип со понудени три можни одговори.

Табела 4: Збирни резултати во однос на прашањето: Зошто претприемачите изработуваат бизнис план пред да започнат со некоја нова работа?

Суштината на бизнис планот е да...	f	%
а. ...им овозможи да станат директори	12	6.32
б. ...да го испратат до училиштето/факултетот каде што завршиле за да покажат што научиле	9	4.74
в. ...да се уверат дека започнувањето на таа работа е добра идеја и да соберат финансиски средства	165	86.84
Не одговориле	4	2.10
Вкупно	190	100.00

На ова релативно едноставно прашање е добиен висок процент (87%) на правилни одговори за суштината на изготвувањето на бизнис план од страна на претприемачите што ни потврдува дека студентите располагаат со некои основни познавања од економијата и претприемништвото, кои можат натаму да бидат надоградени.

3.3 АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД МЕДИУМИТЕ

Медиумите беа редовно информирани за проектот.

За таа цел на 30 јануари 2007 година во Клубот на пратеници во Скопје беше организирана и Завршна Конференција (**Анекс XI** - Агенда) на која покрај

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

претставници од повеќе различни медиуми беа присутни повеќе од 80 учесници, претставници од Министерството за образование и наука, Бирото за развој на образованието, Инспекторатот, Секторот за вреднување на постигањата на учениците, Австриската агенција за развој, претставници од повеќе проекти кои се реализираат во земјата, претставници од конзорциумот кој го имплементира проектот, други универзитети и социјални партнери, како и претставници од вклучените институции во истражувањето од факултети и училишта, професори, студенти, наставници, директори.

На конференцијата беше поделен материјал со основните информации за проектот и заклучоците и препораките добиени од истражувањето.

Конференцијата ја отвори заменикот Министер за образование и наука г-дин Јован Лазаров. Со Конференцијата претседаваше Тим лидерот на проектот, а во презентациите и дискусиите учествуваа сите членовите на тимот.

Иако со медиум планот не беше предвидено да се одржи конференција од овој вид, поради големиот интерес и оценката дека добиените резултати се исклучително важни, на барање на Министерството за образование и наука Тимот на проектот прифати да организира голем настан. Министерството за образование и наука придонесе во обезбедувањето на бесплатен простор за одржување на конференцијата.

Како резултат од настанот со Министерството за образование и наука е договорено Завршниот извештај да биде објавен на сајтот на Министерството за образование и наука [www. mon.gov.mk](http://www.mon.gov.mk)

Медиумите го проследија настанот во пишана и визуелна форма. Резултатите и препораките се оценети како многу реални, а интересот на медиумите сеуште не стивнува.

4. ОЦЕНКА НА ОБРАЗОВНАТА ПОЛИТИКА

Позадина

Во текот на последните неколку години, Република Македонија има забележано значителни промени во нејзиниот образовен систем како резултат на реализација на разни проекти, како и проекти реализирани во земјава. Овие проекти кои како целина се рангирани по активности и намена, а во интерес на образовниот систем, има забележано дека програмата за обука на наставници во текот на работата не е секогаш докажано дека е во корист на професионалното развивање на наставниците од ВЕТ училиштата и на другите образовни институции. Ова е воглавно од причина што само некои од активностите се посветени на подобрувањето на квалитетот на наставата или во интерес на училишните центри.

Клучен фактор за развој на секоја држава е стручното образование и обука (ВЕТ). Земјите кои имаат економски развој и просперитет се карактеризираат, меѓу другото, со добро организиран образовен систем, посебно во стручното образование и обука (ВЕТ). Тоа беше посебно изразено во процесот на транзиција во сите земји. Во таа смисла треба да се нагласи дека во периодот помеѓу 1990, во поранешна Југославија, постоеше доследен систем на стручно образование и обука со комплицирана мрежа од различни форми и степени на образование. Спецификите на стручното образование и обука во тоа време, во согласност со социо-економскиот и политичкиот систем, беа комплетно дизајнирани за да ги задоволат потребите на економската структура која беше фокусирана на индустријализација и развој на големи компании.

Целта да се преобликува Македонскиот образовен систем е да се оспособат сегашните и идните ученици/студенти да учат и да ги надградуваат своите знаења и вештини со цел да го најдат своето место во брзото и секогаш менливо општество и да ги вградат во нив желбите и компетенциите за доживотно учење. Иако образовната реформа е имплементирана на сите нивоа на образованието не е фокусирана на развој на клучните компетенции за доживотно учење.

4.1 ЛЕГИСЛАТИВА

**Испитувајќи ги состојбите кои се поврзани со клучните компетенции
Проектниот тим проучи повеќе документи кои ги регулираат средното стручно образование и високото образование во Република Македонија.**

4.1.1 За прв пат концептот е содржан во процесот за развивање на национална програма и идејата за имплементација во постоечките училишни програми во **Националната програма за развој на образованието во Република Македонија 2005 – 2015** Финансиран од Фондацијата Институт отворено општество и Министерството за образование и наука

Националната програма за развој на образованието е проект за унапредување и промоција на прашањето на културното наследство во земјата. Тој постојано се стреми да придонесе за одржлив развој и подобрување на општеството и негово промовирање како еднаков и почитуван член на заедниците во Европа и во светот.

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Понатаму, Националната стратегија за развој на образованието помага во развојот на ефективен образовен систем кој ќе ги подготви и младите и возрасните за влез во работната сила.

За да ги постигне своите цели, Националната стратегија за развој на образованието работи во рамки на принципи и идеи наведени подолу:

- Образование за сите/обезбедување еднаквост во образованието
- Промоција на културното наследство
- Подигнување на социјалното учество
- Подигнување на образовната, културната и економската одговорност на општеството
- зајакнување и развивање на меѓународната соработка
- Менаџмент со промени

На 9 март 2006 год., Владата усвои десет документи подготвени од експерти во Работната група за Националната стратегија. Овие документи промовираат големи промени во ВЕТ секторот. Поконкретно, тие предлагаат инкорпорирање на ВЕТ Центарот во Министерството за образование и наука.

4.1.2 Документ: Одлука за воведување предмет Бизнис и претприемништво во средните училишта

Во согласност со Нацрт-записникот од 12 седница на Владата на Република Македонија одржана на 28 октомври 2006 со цел да се креираат луѓе со способности за работа во приватниот сектор даде препорака во I година во сите средни училишта да се воведат предметот Бизнис и Претприемништво. Министерството за образование и наука е задолжено да изготви предлог за воведување на овој предмет од наредната учебна година. Во делот на имплементација на препораката во средното образование да се зајакне соработката меѓу стручните училишта и бизнис секторот, потенцирајќи ги како добра пракса виртуелните и реалните компании.

4.1.3 Документ: Закон за стручно образование и обука

Со законот се уредуваат организирањето, структурата и управувањето на системот на стручното образование.

Дефиниции

1. **Стручно образование и обука** е дел од системот на образованието кој обезбедува индивидуален развој на личноста преку стекнување компетенции, знаење и вештини неопходни за вклучување на пазарот на трудот или продолжување на образованието;
2. **Установа за стручно образование и обука** е установа чија претежна дејност е стручно образование и обука;
3. **Работодавачи** се трговско друштво, установа или занаетчија кај кои се изведува практична обука според тековните услови на нивната активност, при што оваа обука не претставува нивна претежна дејност;
4. **Социјални партнери** се здруженија кои ги претставуваат интересите на работниците и на работодавачите кои во соработка со органите на државата управа, единиците на локалната самоуправа го реализираат системот на стручното образование и обука;
5. **Стандард на занимање** е определување на видот на занимањето, нивото и барањата на работата и потребните компетенции, знаења и вештини;

4. ОЦЕНКА НА ОБРАЗОВНАТА ПОЛИТИКА

6. **Модул** означува независна единица на учење, која како програмска целина овозможува стекнување со компетенции, знаење и вештини од одредена област и
7. **Диплома, уверение** се јавни исправи со кои се потврдува завршувањето на одредена програма за стручно образование и обука.

Опфат на стручното образование

Член 4

Цел на стручното образование и обука е оспособување за работа, односно за продолжување на образованието.

- да развива компетенции, знаења и вештини неопходни за стручните активности на лицето, како и за самовработување во рамки на општеството засновано врз пазарните и демократските принципи и
- да обезбедува основи за доживотно учење.

Систем на стручното образование и обука

Член 5

Стручното образование и обука го вршат установите за стручно образование и обука, работодавачите и социјалните партнери.

Установите за стручно образование се: училиштата за стручно образование и обука и центрите за стручно образование и обука.

Центар за стручно образование и обука

Член 30

Центарот за стручно образование и обука е јавна установа за стручно образование и обука во Република Македонија.

Центарот го основа Владата на Република Македонија.

Член 31

Во Центарот се усогласуваат и интегрираат јавните интереси и интересите на социјалните партнери во стручното образование и обука во Република Македонија.

Центарот ја координира соработката со меѓународните институции и организации во областа на стручното образование и обука.

Член 32

Центарот ги врши следните работи:

- го развива стручното образование и обука заради усогласување на потребите со современиот технолошки и општествен развој;
- дава поддршка на социјалното партнерство на сите нивоа и фази во планирањето, развојот и реализацијата на стручното образование и обука;
- го поврзува образованието и работата во контекстот на доживотно учење;

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- ја развива на европска ориентација на стручното образование, со обезбедена транспарентност и конкурентност на стекнатите стручни компетенции, прилагодени на потребите на меѓународниот пазар на трудот;
- врши истражување на пазарот на трудот во соработка со социјалните партнери;
- учествува во спроведување на постапките за акредитација за обезбедување на услуги во врска со спроведување на програми за обука на соодветниот кадар по стручно-теоретските предмети и практичната обука;
- подготвува концепции за сите видови на стручно образование и обука;
- изготвува стандарди на занимања, како основа за изработка на наставните планови и програми;
- предлага и развива наставни планови за сите видови и нивоа на стручно образование и обука и истите ги доставува за мислење до Бирото за развој на образованието;
- изготвува модел на наставни програми за стручните предмети за стручното образование и обука;
- ги спроведува јавните набавки за обезбедување на услуги во изготвување на нови наставни програми за стручните предмети, односно осовременување на постојните наставни програми по стручните предмети, согласно закон;
- го следи извршувањето на услугите на избраните понудувачи на услуги, во однос на квалитетот и извршувањето на услугите според утврдените рокови;
- предлага испитни програми, согласно утврдените стандарди за спроведување на испитите на крајот на секој вид на стручно образование и обука;
- ги следи резултатите од испитите на крајот на секој вид на стручно образование и обука;
- изготвува и предлага на Листа на стандарди за занимања за стручното образование и обука;
- обезбедува поддршка на стручното образование преку советување, инструирање и менторирање на наставниците и обучувачите по стручните предмети во стручното образование и обука;
- дава мислење за исполнетоста на условите на установите кои бараат верификација за реализирање на стручното образование и обука;
- изработува стандарди за простор и опрема на училиштата;
- посредува во кариерниот развој и професионалната ориентација на учениците во стручното образование и обука;
- предлага решенија за подобрување на врските помеѓу стручното образование и основното образование, стручното образование и општото образование и стручното образование и високото образование.

Член 33

Центарот соработува со:

- Министерството за образование и наука;
- Министерството за труд и социјална политика;
- Министерството за економија;
- Агенција за вработување на Република Македонија;
- Државниот завод за статистика;
- Стопанска комора на Македонија;
- Занаетчиската комора на Македонија;
- Синдикатот;
- Бирото за развој на образованието;
- Државниот испитен центар;
- установите за стручно образование и обука;
- универзитетите во Република Македонија;
- меѓународни институции и организации од областа на стручното образование и обука.

4.1.4 Документ: Програма за образование на возрасните во Република Македонија во контекст на доживотното учење⁴

Цел на образовната политика на секоја земја е да обезбеди можности за стекнување на соодветно образовно ниво за секого и за сите возрасни групи и да осигура дека истите поседуваат:

- знаење,
- вештини и
- ставови

кои се во согласност со барањата на :

- општеството и
- пазарот на трудот.

Целта на доживотното учење е да го одржи и зачува позитивниот и активен приод кон учењето на ите возрасти во текот на целиот живот.

Важно ќе биде мобилизирањето на оние популациски групи на кои поради различни причини им застарело знаењето

Потребно е децата и младите уште во текот на нивното базично образование да се стекнат со:

- способности и
- навики за континуирано учење.

Во наредниот период, ќе се преземат мерки за засилување на соработката меѓу:

- институциите за формално образование и
- формите на неформално образование.

“Република Македонија, како и останатите земји од светот е зафатена со вителот на процесите на глобализација и агресивниот од на технолошката, т.е. информатичката револуција кои го детерминираат секој сегмент од општеството. Ваквата појава е особено изразена во образовната сфера.” (Програма за професионален развој на училишниот кадар на Р. Македонија, 2006, стр. 321)

Заради тоа, со анализата на Националните образовни документи на Р. Македонија: *Националната програма за развој на образованието во Република Македонија со придружните документи: Програмата за развој на високото образование на Р. Македонија и Програмата за професионален развој на училишниот кадар во Р. Македонија, Законот за високото образование на Р. Македонија, Предлог законот за високо образование на Р. Македонија*, - сакаме да укажеме на досегашните недоследности и идните цекори што Р. Македонија ќе ги преземе со цел унапредување на образованието и доживотното учење, а особено за унапредување на компетенцијата “Учење како да се учи”.

⁴ Програмата за образование на возрасните во Република Македонија во контекст на доживотното учење е изработена во соработка со Европската Тренинг Фондација за обука (ETF European Training Foundation), во рамките на посебен проект.

4.1.5 Програмата **Образование за сите на Унеско, Милениумските цели на ОН, Пактот за стабилност и Болоњскиот процес**, претставуваат референтна рамка во која се содржат најголемиот дел од целите кои се зацртани во Националните образовни документи на Р. Македонија.

Една од тие цели е создавање на позитивна атмосфера за континуирано, доживотно учење и саморазвој за сите популациски групи. “За успешно реализирање на концептот на доживотното учење потребно е децата и младите уште во текот на нивното базично образование да се стекнат со способности и навики за континуирано учење.” (Национална програма за развој на образованието во Република Македонија 2005-2015, стр. 46)

Во Законот за високо образование на Р. Македонија се вели: “Високообразовните установи можат да воспостават форми на континуирано образование на граѓаните. Преку формите на континуирано образование се стекнуваат нови знаења, се проширува знаењето и стручноста. Континуирано образование се врши преку обуката (тренинг) курсеви, семинари, далечинско образование и други форми на континуирано образование.” (Закон за високо образование, 2000, член 123)

Во рамките на концептот за доживотното учење спаѓаат и компетенциите кои треба да се развиваат кај луѓето и кои претставуваат механизам за подготовка на младите и возрасните за сите предизвици и промени со кои ќе се судрат во утреснината која доаѓа. Клучните компетенции кои Р. Македонија ги усвои од официјалните документи на ЕУ имплицираат “...подобри стартни позиции при преодот од учење на работа, задржување или промена на работното место и активно учество во процесите на демократското одлучување.” (Национална програма за развој на образованието во Р. Македонија 2005-2015, стр. 11)

4.1.6 **Образованието во “Само-оценувачкиот Извештај во однос на Европската повелба за малите претпријатија”, (Република Македонија 2006), Нацрт верзија.**

1. Едукација и тренинг за претприемништво

1.1 Политика и испорака

1.1.1 Политика

До 2005 година, политиката на земјата во однос на образованието се реализираше во насока усвојување на нова легислатива со цел да се воведат смени во системот. Имплементацијата се одвиваше тешко поради сложеноста на институционалната инфраструктура. Во 2005 година, под покровителство на ЕТФ со цел реализација на принципот на долгогодишно учење. Истата година МОН ја усвои Националната стратегија за развој на образованието во РМ за период 2005-2015. Во јуни 2006 година се усвои Закон за стручно образование и наука. Во тој закон се споменуваат принципот за доживотно учење, но факт е дека во земјава сеуште не постои посебна Национална стратегија за доживотно претприемачко учење.

1.1.2 Примарно образование (ИСЦЕД 2) (ниво 1)

Според меѓународната стандардна дефиниција за класифицирање на образованието (ИСЦЕД 2) спаѓаат првите 2 години од средното образование. Досега во РМ изучувањето на претприемништвото како посебен предмет во првите 2 години од средното образование не е случај. Извори: Министерство за образование и наука (www.mon.gov.mk).

5 Slu'ben vesnik na Republika Makedonija br.71/06

6 ISCED; Meѓunarodna standardna definicija za klasifikacirawe na obrazovaniето

4. ОЦЕНКА НА ОБРАЗОВНАТА ПОЛИТИКА

1.1.3 Средно образование (ИСЦЕД 3) (помеѓу ниво 2 и 3)

Ситуацијата е различна во 3-тата и 4-тата година во средните училишта. Според нивните наставни планови и програми за четиригодишно образование е застапен предметот бизнис, а во економските училишта предметот бизнис во 4-тата година ја покрива областа претприемништво. Со усвојување на новиот Закон за стручно образование и наука, изучувањето на претприемништвото треба да стане интегрален дел од средното образование.

Извори: Министерство за образование и наука (www.mon.gov.mk)
Биро за развој на образованието (www.bro.gov.mk)

1.1.4 Пилот проекти и експериментирање (ниво 3)

Во РМ работат неколку меѓународни проекти чија цел е исто така развивање на неформалното учење надвор од редовната настава на училиштата. Повеќето од овие проекти како главна целна група ги имаат учениците од средните училишта.

Junior Achievement (JA) е програма за економско образование на млади на возраст од 7 до 18 години.

JA програмата се изучува и во средните училишта со повеќе програми: “Применета економија”, “Ученичка компанија”, “Бизнис етика” и “Глобална економија”.

Проектот ЕкоНет, финасиран од страна на Австриската влада, ја воведува идејата за отварање на на тренинг фирми во економските средни училишта во РМ. Овие фирми имаат неколку одделенија како маркетинг, администрација, сметководство и продажба. Всушност, учениците работат како вистинска компанија со единствена разлика тоа што нивните производи и пари се виртуелни. Исто така, фокус е ставен и на улогата на наставниците како менаџери.

4.2 ЗАСТАПЕНОСТ НА КОМПЕТЕНЦИИТЕ ВО НАСТАВНИТЕ ПРОГРАМИ

Што се однесува до компетенцијата “Учење како да се учи” во анализата на националните образовни документи на Р. Македонија наидовме на **2 прашања поврзани со оваа компетенција**: прашањето поврзано за унапредување на наставата и учењето и прашањето за професионалното усовршување на наставниот кадар.

- “Анализата на наставата и учењето говори за низа недоследности кои ги попречуваат напорите за модернизација или ги успоруваат иницијативите за нивно иновирање и се карактеристични за сите образовни потсистеми. Постапеноста на наставните планови и програми во најголема мера го фаворизира енциклопедизмот и фактографијата, знаењето наспроти умењето.” (ибид, стр. 38)

Компетенцијата “претприемништво” е застапена во повеќе програми. Националната програма за развој на образованието помага да се развие ефективен образовен систем кој располага со механизми за подготовка на младите и возрасните за сите предизвици и промени, зголемување на можностите за нивна образовна мобилност и остварување на динамична соработка меѓу образовните установи и потребите кои произлегуваат од сферата на трудот и општествениот живот. Истовремено, тоа значи перманентна афирмација и потенцирање на значењето на образованието за современиот живот и работа. Образовниот систем ќе воспостави структура и организација која ќе овозможи негова функционална поврзаност со пазарот на трудот. Динамиката на промените во образовниот систем ќе ја следи динамиката на промените во потребните компетенции кои ќе ги диктира пазарот на трудот.

За таа цел, националната програма за развој на образованието се повеќе го нагласува развојот на основните компетенции, развојот на претприемничкото однесување и вештини. Всушност, програмите треба се повеќе да се базираат на учење преку пракса кое ќе биде дел од секоја стратегија за стимулирање на основните компетенции.

Во програмирањето на средното образование треба да се поаѓа од потребите на пазарот на трудот, да се предвиди соодветна можност за проектни активности од повеќе подрачја меѓу кои и од подрачјето Претприемништво и бизнис (реални и виртуелни училишни компании). Станува збор за водење на училишни компании кои функционираат како реални компании, продавајќи производи или услуги, односно учениците ќе вршат реална економска активност со водење на нивна компанија, каде ќе произведуваат или продаваат реални производи или услуги и виртуелни компании кои обезбедуваат реална стимулација на активности каде учениците ќе работат во тим, во проект за компанија, репродуцирајќи ги функциите, процесите и целите на реална фирма, тие ќе бидат одговорни за сите аспекти на менаџментот во симулираната компанија.

Училишната компанија е педагошка алатка базирана на практичното искуство со водење на комплетна компанија и интеракција со надворешното опкружување (светот на бизнисот и локалната заедница).

4.3 ПРОЕКТИ ПРЕКУ КОИ СЕ СПРОВЕДЕНИ ОБУКИ ВО ОДНОС НА РАЗВОЈНИ ПЛАНОВИ, УЧИЛИШНА КЛИМА И ТЕХНИКИ ЗА УЧЕЊЕ

Европската тренинг фондација превзеде и продолжува со бројни развојни проекти и со тоа обезбедува дополнителна вредност на претходните и сегашните ЕУ КАРДС програми во ВЕТ. На пример, краткотрајно обучување и тренирање беше спроведено за клучните соработници во ВЕТ за Националните Рамки на Квалификациони (НКР) во 2005, како поддршка за поврзување со овој КАРДС проект. Во прилог на ова, беа спроведени бројни прегледи и студии (Преглед во однос на ВЕТ и децентрализацијата, Студии за остварување на ВЕТ реформа во 2003, Преглед на Пазарот на труд во 2004/ 05) или беа планирани (Преглед на наставниот план меѓу врсници, Преглед за учењето кај возрасните во 2005) за информирање и поддршка на ВЕТ реформата.

Бирото за развој на образованието при МОН е одговорно за развојот на наставните планови, обука на наставниците во текот на работата и дидактичкиот материјал, критериумите за евалуација на учениците и истражување и развој на сите нивоа на образование, освен во високото образование.

4.3.1 Во периодот помеѓу 1998 и 2001 **ВЕТ I** проектот беше реализиран со вклучување на 16 пилот училишта и ги содржеше следните компоненти: развој на наставните програми за четиригодишните ВЕТ програми, школска опрема, обука на наставниците и координаторите, воспоставување партнерство помеѓу пилот училишта и слични училишта во странство, истражувања за потребите на пазарот на труд. Треба да се нагласи дека во процесот на дизајнирање на наставните планови, беше вклучена и промоцијата на социјалното партнерство.

4.3.2 Проектот КАРДС **ВЕТ II** програма за Стручно образование и обука втора фаза (2002-2004) беше фокусиран на воспоставување на поодржлива соработка меѓу училиштата и претпријатијата, комплетирање на процесот на модернизација на почетниот ВЕТ систем и овозможување на поддршка за дисеминација и консолидација. Законската рамка која ја регулира придобивката од ВЕТ беше

4. ОЦЕНКА НА ОБРАЗОВНАТА ПОЛИТИКА

прегледана и беа спроведени подготвителни работи за воспоставување на контролна квалификациона рамка за поддршка на интеграцијата на почетниот и продолжителен тренинг.

4.3.3 Кардс **ВЕТ III** (2004/2005) целеше кон комплетирање на пристап оријентиран кон програмите од од реформска стратегија водена од политиката за да обезбеди поврзана и постојана системска реформа и да ја унапреди развиената “градење со тули“ ВЕТ реформа. Законот за стручно образование беше развиен и беше добиена согласност за нови институции за политика (ВЕТ Совет) и операции (ВЕТ центар) кои ќе бидат востановени.

4.3.4 Последната фаза од оваа реформа беше имплементацијата на **ТП ВЕТ – фаза IV – Обука на наставници и вработени во ВЕТ Центарот**

Овој проект беше четвртиот во серијата проекти поддржани од ЕУ за реформа на ВЕТ, која започна во 1998 со цел да ја зајакне реформата во средното образование во земјата и да ги модернизира ВЕТ училиштата со што ќе се задоволат трендовите на пазарот на труд.

Претходната поддршка на ВЕТ секторот имаше за цел да ја олесни имплементацијата на нови наставни програми поврзани со набавката на модерна ИТ опрема, како и модерна специфична опрема за структурата во работилниците и лабораториите - во кои опремата требаше да се вклучи како алатка за обука. Во секој случај, наставниците во училиниците и работилниците сеуште се соочуваат со потешкотии со новите наставни програми и со недостаток на соодветни вештини потребни за владеење со модерната опрема.

Општо, проектот имаше за цел да го зајакне квалитетот на наставата во ВЕТ училиштата за да се зголеми нивната атрактивност и да се подобри нивото на квалификации на учениците кои завршуваат ВЕТ училишта. Поради тоа, проектот имаше намера да го подобри “нарушениот” имиџ на ВЕТ секторот, кој најверојатно се јавуваше - помеѓу другите причини - како резултат на недостатокот на институционални капацитети и човечки ресурси. Во врска со ова, во текот на проектот беа зајакнати институционалните капацитети и кадровските ресурси, а за училиштата беше обезбедена поддршка и совет во текот на процесот на имплементација на модерно, дидактичко, активно учење и користењето на новата модерна опрема.

Општата цел на проектот беше да и помогне на Владата во имплементацијата на модерен систем на стручно образование и обука, креиран да го поддржи социјалниот и економскиот развој преку прилагодување на стручното образование и обука кон потребите на пазарот на труд и учениците.

За да се постигнат севкупните цели, активностите од ВЕТ фаза IV беа поделени во две компоненти.

Компонента 1: “Соодветна обука на наставници поврзана така што ќе ги подготви за имплементација на нови наставни програми поврзани со практична обука и употреба на модерна опрема”, со цел да обезбеди обука за ВЕТ наставниците за ефективно користење на дидактичката опрема и опремата за специфичните струки и трансфер на тоа знаење со користење на нови технологии за настава и учење.

Компонента 2: “Консолидирање на ВЕТ реформата преку понатамошно градење на капацитетот на националниот ВЕТ Центар (Програма за модуларен развој)”, има за цел да ја консолидира ВЕТ реформата низ градење на капацитетот на националниот

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ВЕТ Центар со воспоставување и имплементација на краткорочна програма за модуларен развој (КПМР).

Во текот на имплементацијата, после 4 години, беше донесен Законот за стручно образование на 30 мај 2006. Овој закон ја обврзуваше Владата да го воспостави ВЕТ Центарот во период од 6 месеци. Ваквиот развој може да има позитивен ефект.

Исто така има и други проекти кои се поврзани со развојот на основните компетенции на образованието.

4.3.5 Проект за модернизација на образованието

Финансиран од Владата на Холандија и Светската банка

Проектот има две цели:

- (a) Да го продолжи учењето базирано на училиштата и присуството на локално ниво и
- (b) Да им даде моќ на училиштата и училишните заедници да ги зајакнат планирањето и раководењето на ниво на училиште и да го подобрат работењето.

За да ги постигне овие цели, проектот има две главни компоненти:

- (1) Подобрување на квалитетот на образованието и учеството - да се подобри квалитетот на учење и учеството во образованието во целните училишта преку зајакнување на планирањето и раководењето на ниво на училиште и преку имплементација на програма за училишни грантови.
- (2) Градење на капацитет за децентрализирано образование – да се изгради капацитетот на централната и локалните власти за да работат во децентрализиран образовен систем. Компонентата ќе го подобри стратешкото планирање, раководење и процедурите за мониторинг и одговорноста во образовниот сектор.

4.3.6 Креативна настава и учење, УСАИД и ФИОМ

Главната цел на проектот е да понуди модел за сеопфатна реформа на училиштата во која активно ќе бидат вклучени учениците во наставните и во воннаставните активности и да се промовира развојот на креативни и на критички размислувачи во Република Македонија. Овој проект беше изработен во 2002 година за да им помогне на училиштата, раководниот кадар, наставниците и на учениците и нивните родители да изградат подобро разбирање, знаења и компетенции што се бараат од нив во пресрет на претстојната децентрализација на образовниот систем. Во јуни 2005 година, со дополнителни средства од УСАИД, проектот ги прошири своите интервенции во високообразовните институции за обука на наставниот кадар, со цел да се поддржат универзитетските наставни кадри од сите педагошки институции во насока на испорачување квалитетна настава до нивните студенти.

Во 2006 година, педагошките факултети во Скопје, Штип и во Битола ќе бидат поддржани во нивните напори да развијат квалитетно високо образование и обука за наставниот кадар за наставници за предучилишно образование и одделенска настава, по пат на ажурирање на курикулумот, зголемување на примената на ИТ и подобрување на примената на наставните методи. Освен тоа, високообразовните институции за обука на наставниот кадар што ги подготвуваат предметните наставници, исто така, ќе бидат поддржани за да произведат студенти - идни наставници, со подобри методички вештини. Проектот ќе се спроведува до септември 2008 година. (<http://soros.org.mk>)

4. ОЦЕНКА НА ОБРАЗОВНАТА ПОЛИТИКА

4.3.7 Проект за активности за средно образование (АСО), Финансиран од УСАИД, Времетраење: 2003 - 2008

АСО проектот се состои од четири компоненти, од кои две се важни за наставниците од ВЕТ училиштата, бидејќи најголемиот дел од училиштата кои се вклучени во проектот се ВЕТ училишта:

Една таква компонента е: Компонента за развој на наставниците

Главна целна група: Наставници од средните стручни училишта

Цел: Подготовка и обука на наставници за имплементација на контекстуални процеси на учење и настава со цел да се развојат и надградат постигнувањата на учениците. Посакуваните резултати би биле наставници од сите училишта способни да применуваат контекстуално учење и подобро обучени ученици кои ги задоволуваат потребите на пазарот на трудот.

Другата компонента се однесува на: Развој на кариера на учениците

Главна целна група: Наставници од средни стручни училишта, вработени и директори

Цел: Целта на сите активности за развој на кариерата е да се зголеми способноста за вработување на учениците од средното стручно образование во 50 стручни училишта во Македонија кои се вклучени во АСО проектот. Намерата е со овие активности да им се помогне на училиштата да го подберат практичното, ориентирано кон бизнисот искуство на учениците, да формира потесни врски меѓу учениците и бизнисот и да обезбеди релевантни информации за учениците за индустријата на пазарот на трудот во која тие влегуваат и можностите за понатамошно образование.

4.3.8 Промоција на системот за стручно образование во Македонија, Финансиран од GTZ, Времетраење: 2002 - 2005

Главна целна група: Ученици и наставници од стручни училишта

Цели: Стручна квалификација на професионалниот кадар во согласност со барањата на економијата во земјата, која во моментот поминува низ процес на структурни промени

Активности: Следните области се посебно нагласени во делокругот на работа на проектот: машинска, електротехничка и автотехничка

Системите на техничко образование кои се следат во Германија и ЕУ беа симултано земени предвид во текот на проектот.

5. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ПОЛИТИКА И АКЦИЈА

Образовната евалуација во минатото (и денес) означувала евалуација на образовните постигнувања, односно евалуација на тоа колку добро учениците/студентите владеат со знаењата и вештините, како и со содржините од одредена материја предавана според курикулумот на образовната институција. Меѓутоа, денес образованието стои пред предизвикот на рапидните трансформации и барања во сферата на работата и животот воопшто, така што многу често се поставуваат неколку прашања на кои досегашната евалуација не можела да им одговори:

- Колку расположливите образовни курикулуми, односно нивните цели, кореспондираат со образовните потреби на општествата?
- Какви вештини од компетенцијата “Учење како да се учи” продуцира образованието?
- На кој начин образованието се одразува врз мотивацијата на учениците за доживотно учење?

Поради тоа, се истакнува потребата од изградување на нов систем на евалуирање на образовниот процес, односно образовните излези, кои ќе ги надминат границите на постоечките курикулуми и ќе даде одговор на овие често поставувани прашања.

Целта на ова ново евалуирање, не е да ги замени, туку да ги дополни традиционалните методи на евалуација, и на тој начин да овозможи разбирање на скриените фактори кои стојат позади однесувањето на учениците/студентите.

Оттука, фокусот на евалуацијата на компетенцијата “Учење како да се учи” се пренесува од знаењата поврзани со наставните предмети на различните когнитивни и афективни фактори кои го водат ученикот низ учењето и низ понатамошниот живот. “Овие фактори не само што го диригираат процесот на учење, туку се рефлектираат и врз начинот на кој учениците практично и умствено ги применуваат своите знаења во нови контексти.” (ибид, стр.47)

Меѓутоа, развивањето на инструменти и алатки за евалуација на “Учењето како да се учи” е многу тешка и предизвикувачка задача, која доколку успешно се реализира ќе овозможи суштински информации за сите оние кои директно или индиректно се инволвирани во развојот на образованието.

Со оглед на недостатокот од лонгитудинални студии на ова поле за евалуација на образовните излези во општеството базирано на знаење, повеќе истакнати интернационални експерти од ова поле сметаат дека просечниот успех на учениците во комбинација со резултатите од евалуацијата на компетенцијата “Учење како да се учи” се најдобар можен показател за тоа колку учениците се подготвени да се впуштат во вртлозите на животот.

За да се оствари сето ова, ќе бидат потребни и соодветно обучени кадри. “Поради тоа, сите училишни кадри се наоѓаат во центарот на општествените настојувања за подобрување на квалитетот на образовната работа и подигање на ефикасноста на

воспитно-образовната институција. Притоа барањата кои произлегуваат од местото и улогата на овие кадри на преден план ја истакнуваат нивната квалификуваност, односно оспособеност за почитување, познавање и аплицирање на современите сознанија од сферата на воспитно-образовната теорија и практика” (*Програма за професионален развој на училишниот кадар (2005-2015)*, стр. 321). Затоа, при дефинирањето на студиските програми за иницијално образование на наставниците мора да се води сметка за: стручноста, педагошките компетенции, компетенциите за употреба на образовната технологија, претприемништвото, учењето како да се учи, организациските компетенции и способност за тимска работа, флексибилност, отвореност и сл.

Во последната деценија на минатиот и почетокот на овој век, Република Македонија, како и останатите земји во светот се судрија со нови предизвици. Процесите на глобализација и технолошката, односно информатичката револуција го детерминираат секој сегмент од општеството. Ваквата појава е особено изразена во образовната сфера. Економиите се трансформираа од стандардизираното мануелно производство кон поразновидно и на-знаење базирано производство на добра и услуги. Економската, културната, политичката и еколошката глобализација станаа основни детерминанти на развојот на земјите во светот.

“Овој период за младите генерации се карактеризира со зголемување на желбата за подобар квалитет на живеењето и создавањето нови добра, на желбата за запознавање на светот и нагласениот авантуризам, поголемата еколошка свест, желбата за забава и слободен живот, поголемата индивидуалност и самостојност” (*Национална програма за развој на образованието во Република Македонија (2005-2015)*, стр.5).

Сето ова бара нова организациска поставеност на училиштата и развивање на систем од институции за поддршка и развој на образованието. Подигањето на квалитетот на работата, особено квалитетот на наставниот процес и вкупната ефективност на воспитно-образовната институција, ги поставува новите насоки во кои треба да се движи креирањето на образовната политика во нашата земја.

Во однос на двете прашања кои се однесуваат на компетенцијата “Учење како да се учи” во анализата на националните образовни документи на Р. Македонија: прашањето поврзано за унапредување на наставата и учењето и прашањето за професионалното усовршување на наставниот кадар, треба да се преземаат чекори кои ќе овозможат:

- “поставување на такви основи кои ќе овозможат курикуларен и инструкционален премин од предавање кон учење (т.е. акцентот во наставата помалку да се става на наставникот и неговото предавање, т.е. покривање на материјалот, а сѐ повеќе да се практикува учењето на содржината и вештините од страна на учениците/студентите);
- комплексен приод во процесот на учење на учениците/студентите;
- примена на современи техники на настава и учење од страна на наставниците;
- ефикасна подготвеност на учениците/студентите за квалитетен живот и стекнати способности и навики за доживотно образование;
- можности за развивање на способностите за самостојно творецко и критичко мислење и расудување кај учениците/студентите.” (ибид, стр.40)

Ваквото ново концепирање на наставниот процес претпоставува и нова улога на наставникот во него.

“Новите предизвици со кои се соочуваат воспитанието и образованието претпочитаат наставник професионално оспособен за творецко делување, кој ќе

5. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ПОЛИТИКА И АКЦИЈА

поттикнува, мотивира, ќе овозможува разновидни наставни, образовни и воспитни ситуации во кои ученикот ќе ја доживува сопствената себереализација.” (Програма за професионален развој на училишниот кадар, 2006, стр.330)

На наставникот му се припишуваат нови педагошки компетенции:

- тој треба да биде “... компетентен на општо-педагошки и дидактички план за да може да пренесе широка лепеза на знаења и вештини со посебен фокус врз стратегиите за стекнување на знаења и вештини, развојот и стимулирањето на мотивацијата за учење, креативноста, соработката, самостојноста, критичкото мислење, способноста за решавање на проблеми и креативноста кај учениците...” (ибид, стр.336)
- да има “способност за интегрирање на принципите на доживотното учење во процесот на наставата и учењето, како и способност за постигнување на меѓународни (европски) стандарди во држењето на наставата.” (ибид, стр.337)

Во овој контекст, треба да го споменеме и високото образование како основен столб на кој се темели општествено-економскиот развој на секоја земја. Високото образование претставува најзначаен приоритет на Република Македонија земајќи ја во предвид важноста на учеството на кадри со високо образование во економскиот развој на државата, како и предностите што ги нуди овој образовен степен од аспект на вработливоста, благосостојбата и културата на живеење на населението. За таа цел, во наредниот период, потребно е да се преземат соодветни мерки кои ќе овозможат широк опфат на младите и возрасните во високото образование, подигање на квалитетот на високото образование и подготвување на соодветни кадри. Исто така, треба да се преземат соодветни активности кои на студентите ќе им овозможат да стекнат базични бизнис вештини, но воедно и да развијат лични квалитети како: креативност, самодоверба, тимска работа, преземање на одговорност и иницијативи кои всушност претставуваат клучни вештини кои со повеќе доаѓаат до израз.

Во рамките на напорите за стекнување на дополнителни средства за развој и финансирање на дејноста, за подобрување на условите за студирање и живеење на студентите, високообразовните установи треба да градат капацитети и да ја развиваат компонентата за претприемничка култура.

“Европските искуства покажуваат дека во рамките на високото образование и истражувачката работа треба да се развиваат следните вештини и компетенции: предвидување на трендови и способност за справување со непредвиден развој на настаните; тимска работа и способност за работа со мрежи од тимови; водство; вештини за комуникација, вклучувајќи користење на странски јазици; одлична способност за примена на информатиката во областа за која се оспособува студентот; познавање на правото од областа на интелектуалната сопственост (вклучувајќи ги и проблемите)” (Програма за развој на високото образование (2006-2010), стр. 299).

Во овој контекст, може да заклучиме дека треба да се афирмира пристапот на доживотното учење воопшто. Во рамките на Европската Унија, афирмирањето на овој пристап бара развој на култура за учење на индивидуално и институционално ниво, во сите сфери на јавниот и приватниот живот.

За таа цел, во идниот период Министерството за образование и наука ќе настојува да создаде позитивна атмосфера за континуирано учење и развој за сите возрасти во текот на целиот живот. “Тоа подразбира зголемување на можностите за образовна мобилност на младите и возрасните и остварување на динамична соработка меѓу образовните установи и потребите кои произлегуваат од сферата на

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

трудот и општествениот живот” (*Национална програма за развој на образованието во Република Македонија (2005-2015)*, стр.45).

Во услови на глобализација и модернизација на економијата и развојот на информатичките општества, тенденцијата за развој на бизнисите е тесно поврзана со примената на најновата технологија, со инвестирање во развојот на човечките ресурси, со најсовремени методи на работење. Примарен развоен фактор во современите услови на работење е економијата базирана на знаења, способна за одржлив економски развој со повеќе и подобри работни места и со поголема социјална кохезија. Во тој контекст, Европскиот Совет во Лисабон, во март 2000 година, ја призна важната улога на образованието како интегрален дел на економските и социјалните политики, како инструмент за зајакнување на конкурентноста, социјалната инклузија, кохезија, мобилност и зголемување на вработеноста. За таа цел, претприемничкиот дух и култура нужно мора да се развиваат и негуваат, бидејќи тие се клучот за економскиот раст и развој низ Европа, а во таа насока образовните институции имаат важно место и улога. Оттука, на образованието и обуката се гледа како на инвестиција за иднината.

Развивањето на бизнисот започнува со образовниот систем. Во скоро сите транзициони економии главен е акцентот врз образовната реформа на сите нивоа, почнувајќи од предучилишното и основното, преку средното и посебно на стручното образование до високото образование. Во рамките на овие реформи, со позастапена е свеста за проширување на влијанието врз културата на општеството, односот кон работата, кон бизнисот и кон претприемништвото.

Европа мора да го забрза претприемничкото учење што е можно повеќе. За таа цел потребни се повеќе нови претпријатија кои ќе бидат подготвени да преземат ризик и да вложат пари за создавање на што повеќе креативни и иновативни претприемачи. Образованието може да даде многу голем придонес во создавањето на претприемничката култура, почнувајќи со најмладите уште во предучилишните установи и училиштата. Унапредувајќи ги претприемачките ставови и вештини се предвидува напредок не само на учениците, туку и на општеството во целина. Значи, претприемништвото треба да се смета како главна особина што може да биде од корист за сите работни и животни активности. Поради тоа, целта на образованието ќе се стреми за негување кај младите на оние лични квалитети кои ја сочинуваат основата на претприемништвото, како креативност, иницијативност, одговорност, независност, способност за преземање ризици и сл. Поттикнувањето на претприемничкиот дух е основа за да се постигнат овие цели. Образованието може да помогне да се развива претприемничката култура кај младите, на тој начин се овозможува тие да станат свесни за претприемништвото, развивајќи способности и вештини кои ќе им помогнат не само во нивната професионална кариера, туку и во животот како одговорни и активни членови на општеството.

Европскиот Совет во Лисабон и Европскиот Документ за Мали Претпријатија особено ја нагласуваат оваа компетенција. Посебно, Европскиот Документ за Мали Претпријатија ја обврзал Европската Унија да предава бизнис и претприемништво на сите училишни нивоа и да развива обуки за менаџери. Исто така, во Февруари 2001 година, Советот за Образование усвоил извештај за идните цели на образовните системи. Акцентот е ставен на стеснување на врските помеѓу образовните институции и бизнисите и развивање на претприемничкиот дух низ образованието и системите за обука. Како нова гранка во учењето и како основна компетенција, претприемништвото треба да биде внесено во образовниот систем уште кај најмладите преку активната настава, наспроти пасивното учење.

Целта на една програма за училишна компанија не треба да вклучува само знаења за процедурите за отпочнување на процесот на водење бизнис, туку и развивање на

5. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ ЗА ПОЛИТИКА И АКЦИЈА

поширок обем на претприемнички способности и стручни компетенции. Училишните компании се еден од најдобрите методи и најефективен инструмент за поттикнување на претприемничкиот дух во училиштата. Многу важен ефект претставува поттикнувањето на младите луѓе да истражуваат можности за развивање на сопствени бизниси или динамично реализирање на нивната кариера во мали и средни претпријатија, што долгорочно влијае за развој и конкурентност на економијата во национални и меѓународни рамки.

Со цел да им се овозможи на учениците да учествуваат во вакви активности, неопходно е обезбедување на основни услови, како: соодветни наставни програми, самостојност на училиштата, соодветно финансирање, обука на наставници и нивна мотивација. Сето ова не треба да биде одговорност само на образовните институции, туку неопходна е соработка меѓу повеќе министерства, локалната заедница, работодавачите, невладините организации и други клучни чинители.

Земјите Членки на Европската Унија се обврзаа да состават една заедничка дефиниција за “**претприемничкото учење**”. Дефиницијата се разгледува на два начини:

- **Во поширока смисла**, концептот за образование на претприемачките ставови и вештини се однесува на развојот на персоналните квалитети за претприемништво и не е директно фокусиран на креирање нови бизниси;
- **Во потесна смисла**, претприемачките ставови и вештини се однесуваат на обуката како да се креира бизнис” (Лииканен, Ерки, 2004, стр. 6).

Согласно на оваа дефиниција, целите за образование на претприемништвото, кои треба да се усвојат на сите образовни нивоа, ќе се фокусираат на следново:

- унапредување на развојот на **личните квалитети** за претприемништво, како креативност, иницијативност, преземање ризици и одговорност;
- **рано усвојување на знаења и контактирање** со светот на бизнисот, како и разбирање на значењето на улогата на претприемништвото во општеството;
- развивање кај студентите на **свеста за** можностите во кариерата како **претприемачи** (пораката дека тие не само што ќе бидат вработени, туку дека и тие ќе може да вработуваат, да бидат работодавци);
- организирање на активности кои се базирани на “**учење преку работа**”- на пример со помош на студентите се формираат мини-компаниии или виртуелни фирми;
- реализирање на **посебна обука** околу тоа како да се почне некој бизнис (особено во стручните или техничките училишта и на универзитетско ниво).

Во повеќе Европски земји овие цели веќе се применуваат. Согласно на ова, Европската комисија создаде квалитетна подлога за креирање на “**ефективна примена**” во полето на едукацијата и обуката за претприемништво. Врз основа на одлуките на овој форум биле усвоени неколку проекти за образование и обука за претприемништвото.

Всушност, Европските земји разработиле **21 случаи за ефективна примена** за унапредување на претприемачките вештини и ставови кај младите низ едукацијата, од основно училиште до универзитет. Овие случаи тие ги групирале во **седум клучни категории**:

- Политички мерки на поддршка и координација.
- Претприемништво во основните и средните училишта.
- Почетни стручни обуки во средното образование.
- Учење преку работа и мини-претпријатија.

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

- Соработка помеѓу образовните институции и светот на бизнисот.
- Обука на наставниците за претприемништво;
- Поттикнување на претприемништвото и неговите почетоци на универзитетско ниво.

Европската комисија утврдила дека во повеќе земји членки на Европската Унија, денес, постои политички документ на владино ниво за унапредување на образованието за претприемништво во образовните системи.

Меѓутоа, претприемништвото сеуште не е доволно распространето, особено во нашиот образовен систем. Сеуште не постои обука на наставниците како да го “донесат” и развијат претприемништвото во своите училници. Исто така, основањето на индикаторите и собирањето на квантитативни податоци од оваа област сеуште се многу ограничени, што го отежнува развојот на претприемништвото.

6. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Врз основа на спроведеното истражување и обработката на резултатите можеме да ги дадеме следните заклучни согледувања и препораки:

Според спроведеното истражување по области:

1. Како се гледаш себеси?

Заклучок 1:

Знаењето и разбирањето на сопствените преферирани методи за учење и силните и слаби страни на сопствените вештини и квалификации кај наставниците е на пониско ниво од потребите на учениците/студентите.

Препорака 1:

За компетенцијата *Учење како да се учи* потребно е одредено зголемување на капацитетот за вештини на наставниците и одредена промена во нивните ставови и желби за промена и за понатамошен развој на компетенции и позитивно сфаќање на учењето и зголемување на адаптивбилноста и флексибилноста кај наставниците.

За компетенцијата *претприемништво* наставниците треба да стекнуваат способности за проактивно и позитивно одговарање на промените и градење на позитивен став кон промени и иновирање, како и да се поттикнува желбата за идентификација на области каде личноста може да го демонстрира капацитетот на претприемачки вештини и тоа во согласност со потребите на учениците.

2. Учење

Заклучок 2: Учениците се повеќе свртени кон иднината, тие учат и пошироко од училиштето и размислуваат за она што учеле, не се согласуваат со наставниците дека на училиште ќе научат што им треба за да можат во иднина да ги применат своите идеи, ниту пак дека на училиште имаат соодветен пристап до информации за нивното натамошно образование.

Препорака 2: Наставниците треба поефективно и ефикасно да се менуваат кон компетенцијата *“учење како да се учи“* и компетенцијата за *претприемништво*, односно да го менуваат своето знаење, вештини и ставови за овие две компетенции. Наставниците треба да понудат квалитетен производ *учење*, бидејќи учениците побаруваат производ *учење*. Учениците бараат учење кое ќе им нуди перспектива, можности и информации и претприемничко-менаџерски алатки за препознавање на иднината. Тоа се едни од основните чинители на претприемништвото, *“учење како да се учи“* и доживотното учење.

3. Што ги мотивира учениците да учат?

Заклучок 3: Посебно силна страна на учениците треба да се забележи нивната свест дека нив не ги мотивира она што од нив ќе го бара работата, и како слабост кај професорите што тие сметаат дека еден од важните фактори на мотивација кај

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

учениците е дека значаен мотивационен фактор за учениците е она што работата ќе го бара. Идната работа, можности за стартирање на бизнис или за самовработување на учениците е тешко препознатлива состојба за учениците.

Препорака 3: Наставниците треба да бидат пофлексибилни во однос на сеуште неоформените желби на учениците, односно да бидат поадаптибилни и пофлексибилни во однос на идентификацијата на области каде личноста може да го демонстрира полниот личен претприемнички капацитет. Во областа на мотивационите фактори за учениците треба да се креираат и други алатки со кои ќе се поддржува компетенцијата за “учење како да се учи” и претприемништвото.

4. Како наставниците ги мотивираат учениците/студентите?

Заклучок 4: Развојот на компетенциите “учење како да се учи” и претприемништво не треба да се поврзува со разочарувањето или неразоочарувањето на родителите. Праксата не потврдува дека учениците кои имаат високи оценки и најдобро самостојно креираат алатки за тоа како да учат низ животот или како да станат претприемачи. Учениците не ги мотивира ни потсетувањето дека и другите учат. Од друга страна мотивацијата дека ќе уживаат во идната работа и градивото да го поврзуваат со нешто што им е интересно или што го сакаат, се погодни инструменти за мотивација на анализираниите компетенции. Разликите, пак, по однос на овие две прашања помеѓу наставниците и учениците најверојатно произлегуваат од преценувањето на наставниците дека ги пронашле најпогодните начини за таквите видови на мотивации.

Препорака 4: Мотивирањето треба особено да биде насочено кон само-мотивирање, развој на самодоверба во личните способности за успех, кон желба за идентификација на можности каде личноста може да демонстрира полн капацитет, кон мотивирање на верба дека идејата ќе успее, кон мотивирање за проценување и прифаќање на иновации и ризици и слично. Во областа на претприемништвото, мотивирањето треба да е насочено кон развој на способност личноста идеите да ги претвора во акции.

5. Како се доживува оценувањето?

Заклучок 5: Не постои доволно квалитетна повратна врска помеѓу наставниците и учениците за компетенциите “учење како да се учи” и за претприемништвото за проблематиката како наставниците оценуваат и како учениците мислат дека наставниците оценуваат. Според учениците наставниците неправедно оценуваат, не даваат образложенија за оценките, немаат повратна информација за својата работа, при оценувањето не се семаат во предвид повеќе аспекти за оценување, различни изработки или партиципирање и сл. Таквите состојби не само што не се компас на учениците за нивно движење во иднината, туку може да бидат и погрешен компас, односно тие да се насочуваат кон нешто друго.

Препорака 5: Потребно е да се направи целосна обука на наставниците во областа на оценувањето со акцент на политика на оценувањето, како и градење на критериуми и стандарди за оценување. Дизајнирањето на инструменти за оценување треба да овозможи поголема транспарентност и учество на учениците при оценувањето. Транспарентното оценување, и со учество на учениците, на учениците ќе им овозможи да примаат повратни сигнали за успешно да си развиваат свои методи за да учат како да учат и за развој на претприемнички дух. Инструментите треба да биде флексибилни и да може да се усовршуваат во зависност од промените и потребите на амбиентот.

6. Како се гледа на наставата и праксата?

Заклучок 6: Учениците/студентите не сметаат дека наставниците во доволна мерка ги поврзуваат содржините од своите предмети со содржините по други предмети и практики, иако наставниците тврдат спротивно. Исто така може да се заклучи дека наставниците не поттикнуваат нови идеи, дека не поттикнуваат на самостојно донесување на одлуки, не прифаќаат различни начини на решавања на проблеми, не поттикнуваат тимска работа и сл.

Препорака 6: Оттука произлегува потребата за интензивирање на обуката на наставниците во концептите на критичко мислење и креативна настава, како и во менаџмент во училищата, тимската работа и слични концепти кои ќе овозможат развивање на компетенции корисни за воведување промени во наставата за развивање на способностите на учење за двете компетенции.

Би било корисно и да се основа постојана тркалезна маса за дијалог помеѓу наставниците и учениците во средните насочени училишта на која ќе се доближуваат ставовите помеѓу наставниците и учениците за наставата и праксата и тоа во реален и променлив амбиент. Покрај формирање на тркалезни маси во училиштата и тркалезна маса помеѓу средните училишта треба да се определат и олеснувачи за тркалезните маси со определени задачи.

7. Колку и како се соработува?

Заклучок 7: Соработка помеѓу наставници и ученици е добра. Сепак постои потреба од премостување на соработката помеѓу овие две социолошки заедници и да пренесување на специфичните искуствата на наставничката и ученичката заедница со посебен фокуси околу прашањата каде што се појавуваат поголеми разлики во ставовите помеѓу заедниците.

Препорака 7: Создавање услови и градење капацитети за подобра соработка помеѓу двете заедници. Во таа смисла, се јавува потреба од формирање координативно тело составено од наставници и ученици чии задачи ќе бидат во доменот на јакнење на соработката внатре во заедниците и помеѓу заедниците. На таков начин не само што ќе се изградува човечки капитал туку ќе се развива и општествен капитал кој ќе произлегува од синергијата на поврзаноста на учениците и учителите. Мрежната поврзаност на учениците со наставниците секако дека е значаен фактор за развојот на компетенциите “учење како да се учи” и претприемништво. Тоа во доменот на компетенијата “учење како да се учи” кај учениците, ќе го олеснува знаењето и разбирањето за нивните преферирани стратегии за учење, ќе го олеснува идентификувањето на јаките и слабите страни на личностите и ќе го олеснува истражувањето на можности за образование и обуки. Што се однесува до претприемништвото, заедницата наставници-ученици треба да гради заедничка свест за специфични вештини и знаење што се потребни за претприемачи и тоа за востановување на општествени или комерцијални активности.

8. Какви се ставовите за идната работа?

Заклучок 8: Учениците не сакаат работа на која се отвараат многу нови прилики, но сакаат работа на која ќе заработат многу пари. Кај наставниците одговорите се сосема спротивни, што укажува на фактот дека учениците се поискрени во одговорите. Сепак, факт е дека учениците штотуку навлегуваат во реалниот свет, а наставниците имаат изградено животно искуство.

Препорака 8: Кај учениците треба да се развива страст и желба за учење на ново и за нови прилики. Тие фактори пак се основа за развој на претприемништво, односно

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

да се развива знаење, способности и ставови за препознавање на можности за бизниси или за акции и да се развива страст дека тие тоа можат да го остваруваат. Тоа би можело да се постигне преку градење на особини на личноста кои се во согласност со потребите на сегашните трендови во однос на двете компетенции.

9. Дали знам што треба да знам во контекст на преприемништвото.

Заклучок 9: Претприемништвото како животна компетенција сеуште во доволне мерка не е усвоено ниту од наставниците ниту од учениците кои во иднина треба да бидат претприемачи.

Препорака 9: Мрежите на доверба, реципроцитет и на помагање се суштински за секој претприемнички процес. Отука следи дека и едната (наставници) и другата заедница (ученици) треба да учат за општествени мрежи како нешто што е суштинско за компетентност во претприемништвото.

10. Што е претприемничка можност за бизнис?

Заклучок 10: На учениците им недостасува знаење, вештини и ставови за препознавање на можности и за верување дека тие се остварливи.

Препорака 10: Потребен е развој на компетентноста за претприемништво во средните стручни училишта, Исто така, потребно е да се креираат соодветни инструменти за ефектуализирање и ефикасност кај учениците//студентите за проблематиката за препознавање на нешто од што може да се создаде бизнис, како и да се верува дека тоа е остварливо.

ОПШТИ ПРЕПОРАКИ:

Заклучок 1: Учениците и студентите не се задоволни од начинот на настава. Податоците укажуваат дека и покрај бројните обуки на наставниот кадар преку спроведување на различни проекти, нема одржливост на истите.

Препорака 1: Подигање на квалитетот на наставата во сите степени на образование. Учениците и студентите мора да играат институционална улога во ВЕТ секторот. Неопходно е нивно влијание на сопственото учење и целокупната околина за учење во училиштата и високообразовните институции и превземање одговорност за сопственото учење.

Истражувањата кои би се спроведувале меѓу учениците и студентите треба да влијаат на образовната политика во реформите на национално ниво. Потребно е да се направи осовременување на наставата со воспоставување на систем на обука, мониторинг и евалуација. За зголемување на квалитетот треба да се развие систем за следење на квалитетот (CQAF) За таа цел потребно е Министерството за образование и наука или Инспекторатот да ги определат приоритетните области во обезбедување на квалитет и негов развој со што ќе се овозможи следење и евалуација на работата на наставниот кадар. Оваа препорака е во согласност со Националната програма за образование.

Заклучок 2: Учениците и студентите немаат доволно познавања во однос на двете компетенции. Од друга страна не е сеуште воспоставен систем на акредитација на провајдери и програми, иако процесот е започнат на генерално ниво, но не е започнат на ниво на потребите на стручното образование.

Препорака 2: Евидентно е дека е потребно пренесување на знаења на учениците/студентите во однос на двете компетенции. За таа цел претходно е

потребна обука за наставниците за пренесување на клучните елементи на двете компетенции и развивање на специфични вештини. Обуката за наставниците би можеле да ја превземат акредитирани провајдери (институции, невладини и владини организации, индивидуи, искусни експерти и консултанти со одредено искуство) преку акредитирани програми. За таа цел потребно е воспоставување систем на акредитација според определени критериуми и формирање на Акредитационо тело во рамки на Министерството за образование и наука, формирање Акредитациона единица, како и соработка и поддршка со ВЕТ Центарот кој би ја превзел одговорноста за испитување на потребите и проценка на пазарот на трудот, вклучувајќи ги и ВЕТ училиштата како можни провајдери. Во тие рамки треба да бидат вклучени и факултетите преку специфични програми.

Залучок 3: Потреба од промени во начинот на оценување.

Препорака 3: Изработка на стандарди за оценување на база на претходно определени критериуми. Развивање на политика за оценување. Активно вклучување на учениците и студентите во процесот на оценување. Оценување на знаења, вештини и способности. Еден од факторите во тој процес е објективното тестирање и испитување. На ваков начин треба да се обезбеди знаењето, вештините и академските стандарди да бидат релевантни и компатибилни на програмите и барањата на пазарот на трудот.

Во согласност со тоа потребно е градење на капацитетите на Секторот за вреднување на постигањата на учениците и размена на искуства со други земји.

Заклучок 4: Низок степен на познавање на содржини врзани за претприемништво и комуникациски вештини

Препорака 4: Општото образование треба да понуди функционална позадина за стручни содржини, како: јазици, странски и мајчин јазик, да се справува со комуникациските вештини, науката и познавањето компјутери да бидат применети, претприемништвото да биде вклучено во курикулумот како и стручно водење и советување, да има крос-курукуларни теми и изборни модули кои ќе овозможуваат интеграција од општото образование во специјализирана стручна содржина како и можности за надоградување во рамки на одредена струка.

Процесот за запознавање со содржини од областа на претприемништво мора да започне од најрана возраст: Учењето на претприемништво може да биде воведено на сите нивоа и во сите области од образовниот систем. Тоа би вклучило и нов начин на совладување на содржини и комуникациски вештини за претприемништво. Таквиот приод ќе обезбеди промена во улогата на наставникот и учење базирано на проекти со помош на кое ќе се развиваат вештини за претприемништво меѓу кои: иницијативност, преземање на ризик, свесеност за различноста на другите, градење позитивен однос кон другите луѓе.

Заклучок 5: Процесот за формирање на ВЕТ Центар се уште не е завршен

Препорака 5: Продолжување на процесот за основање на ВЕТ Центар и Совет за стручно образование

1. Воспоставување на ВЕТ центар како основно оперативно тело е неопходност имајќи во предвид дека овој центар ќе го промовира социјалното партнерство преку дефинирање стандарди и развој на курикулуми за стручно образование.
 - 1.1 **Функциите на ВЕТ центарот би биле според одредбите на Законот за стручно образование** (стр. 60 од овој Извештај, член 32)

- 1.2 Воспоставувањето на Совет за стручно образование како тело кое ќе биде креатор на политиката на државно ниво може да биде витална за партнерството помеѓу Министерството за образование и наука, Министерството за труд и социјална политика, Стопанската комора, Комората на занаетчи, синдикатот.

Постоечката ситуација бара градење на претприемничко образование низ постоечкиот курикулум и спроведување на соодветна обука на наставниот кадар. Основниот проблем, како што секогш е случај, лежи во немањето доволно финансиски ресурси за обезбедување нови наставни материјали за обука на наставниците и ниската мотивација на наставниот кадар, од една, и продолжените промени кои земаат место во нивното опкружување, од друга страна.

Заклучок 6: Недостаток од стандарди за обука, потреба од развој на курикулум и обука на обучувачи

Препорака 6: Стандарди за обука, потреба од развој на курикулум и обука на обучувачи можат да бидат организирани од страна на мешани тимови од стручни наставници, наставници од универзитети, вешти обучувачи, експерти, независни консултанти со соодветно искуство и социјални партнери. Со постоечката децентрализација вкупниот процес би ги вклучил: општините, министерствата, социјалните партнери, стопанските комори, занаетчиските комори, директорите на училиштата, наставниците, експертите и др.

Заклучок 7: Недостаток на соработка и директна комуникација помеѓу Високото образование, Стручните училишта и социјалните партнери.

Препорака 7: Стручните училишта и високото образование треба да го зајакнат социјалното партнерство на кое покрај регуларните курсеви на клиентите ќе им бидат понудени практични обуки.

Модуларната организација треба да има три варијабли: рамка за сертифицирање / квалификација за вешти работници и стручњаци, подлога за возрасни клиенти базирана на кредити, основни или клучни елементи на вештините.

Обуката на наставници треба да биде оријентирана кон самоучење и самоорганизација на учениците/студентите. Процесот на менување на стилот на настава би бил бавен, курикулумот треба да биде во согласност со нивото на компетентност за студентите кои тоа би го применувале автоматски на работното место.

Знаењето на информатичка технологија и јазици се основни за самостојно учење и претставуваат можност за воспоставување на мрежи за директна комуникација. Мрежите можат да бидат воспоставени на следниве нивоа:

- Помеѓу високото образование и ВЕТ училиштата и професионални центри за обука на државно ниво.
- Помеѓу високото образование и ВЕТ училиштата и професионални центри за обука со земјите од регионот.
- Помеѓу високото образование и ВЕТ училиштата и стручните институции во рамки на министерствата за образование, труд и социјална политика и економија.
- Помеѓу високото образование и ВЕТ училиштата и стопанските комори и Занаетчиските комори.
- Помеѓу високото образование и ВЕТ училиштата и компаниите релевантни за профилот на училиште/факултет.
- Помеѓу високото образование и ВЕТ училиштата и провајдерите во образованието (сите понудувачи на услуги)

Заклучок 8: Не е воспоставена соодветна обука на наставниците во текот на студирањето и во текот на работата за стручните предмети поврзани со потребите на социјалните партнери.

Препорака 8: Потреба за воспоставување на соодветна обука на наставниците во текот на студирањето и во текот на работата за стручните предмети. Сите форми на обука на наставниците во текот на студирањето и во текот на работата треба да бидат фокусирани на истражувањата за зајакнување на социјалните партнерства како солидна база за квалитет во обуките за стручните кадри.

Заклучок 9: Потреба од образование за возрасни

Препорака 9: За реализација на оваа потреба донесена е стратегија за образование на возрасни. Започнат е процесот на изработка на закон за образование на возрасни. За таа цел потребен е развој на нови професионално оријентирани програми, кои ќе бидат оријентирани кон потребите на компаниите. Праксата на студентите би требало да зајакне како и обврзниот развој на компетенциите на наставниците.

Доколку стручното и високото образование се отворени за возрасни клиенти во тој случај реформата за сертифицирање би ги опфатила двата процеса (време на учење) и компетенции (оценети на работното место). Добиените мерења (вклучувајќи нивоа) се едно прашање и напредувањето е друго прашање (занаетчија/ техничар/ технолог) Модулите треба да бидат вклучувани симултано за иницијално и континуирано напредување кон Матура. Искуството од куси курсеви во различни специфични области за невработените можат да помогнат. Како за почеток, сертификацијата можеби треба да ги следи неформалните механизми.

Заклучок 10: Постои потреба за самовработување

Препорака 10: Образовниот систем треба да понуди знаења во однос на формирањето на претпријатија и самовработување, развивање на бизнис. Предметот “бизнис и претприемништво” ќе биде воведен во курикулумот од наредната учебна година, но содржините од тој вид треба да се составен дел и на другите предмети.

На учениците и на студентите им се потребни вештини за оваа област и потребно е таквите вештини да можат да ги стекнуваат во текот на средното и високото образование, преку специфични предмети, но и преку вградување на определени содржини во постоечките предмети и програми.

РЕФЕРЕНЦИ

1. Биро за развој на образованието (www.bro.gov.mk)
2. Brosnan, K. (2006), *Learning objects and developmental education*, Scotland: University of Stirling.
3. Commission of the European Communities (2005), *Recommendation of the European Parliament and of the council on key competences for lifelong learning*, London: Commission of the European Communities.
4. Commission of the European Communities. (2005), *Proposal for Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning*, Brussels: Commission of the European Communities.
5. Димова Елена, (2006), Концептот за доживотно учење со посебен осврт на компетенцијата Учење како да се учи, семинарски труд
6. EAR project TA VET – phase IV – Training of Teachers and VET Centre Staff (www.ear.eu.int/macedonia/macedonia)
7. EkoNet (www.econet-see.com)
8. European Agency for Reconstruction (2000) *Integrated Phare Vocational Education and Training Reform Programme*, Final report VET-phase I
9. European Agency for Reconstruction (2002) *Final report VET-phase II for the European Agency for Reconstruction in FYR Macedonia*, Project Team, Gopa Consultants, Bad Homburg and Project Office in Skopje, Skopje: European Agency for Reconstruction.
10. European Agency for Reconstruction (2005) *Final report VET-phase III for the European Agency for Reconstruction in FYR Macedonia*, Project Team, Gopa Consultants, Bad Homburg and Project Office in Skopje, Skopje: European Agency for Reconstruction.
11. European Agency for Reconstruction, (2000), *Assessment of Programme and Reform Impact in the Pilot Schools*, report by Mortensen R. T., Aarhus Technical College, Denmark, The Phare Vocational Education and Training Integrated Reform Programme in Macedonia,
12. European Agency for Reconstruction, (2000), *ToR for the "Integrated Phare Vocational Education and Training Programme for the Former Yugoslav Republic of Macedonia"*, VET Phase I
13. European Agency for Reconstruction, (2005), *ToR for the "CARDS 2004 National Programme"*, Project: Vocational education and training (VET) Phase IV: Training of teachers and VET Centre staff

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

14. European Commision. (2004), *Entrepreneurship Education and Learning, Implementation of Education & training 2010 Work Programme, Lifelong Learning Policy Development*.
15. European Commision. (2004), *Final Report of the Expert Group: Education for Entrepreneurship*, Brussels.
16. European Training Foundation (2002) *Dissemination of good practice in VET TTT to the Western Balkans*, final report by Oldroyd, D., & Nielsen, S., ETF:Turin, Italy.
17. European Training Foundation (2004) *Background Note for the ETF Peer Review Dissemination Conference*, Skopje, 5 April 2004.
18. European Training Foundation (2004) *ETF Feasibility Study: Option for Next Steps in fyR Macedonia*. ETF:Turin, Italy.
19. European Training Foundation (2004) *Peer Review on TVET and decentralization, Feasibility Study on TVET reform in 2003*, ETF: Turin, Italy
20. European Training Foundation (2004) *VET Reform Policy Peer Review Former Yugoslav Republic of Macedonia, Decentralisation as Part of Overall VET Reform*, report by the ETF International Peer Review Team, ETF:Turin, Italy.
21. European Training Foundation. (2006), *European Charter for Small Enterprises, Entrepreneurship Learning Indicators for the Western Balkan*.
22. Гоцевски, Т. (2003), *Образовен менаџмент*, Куманово: Македонска ризница.
23. GTZ project -Унапредување на стручното образование (www.gtz.com.mk)
24. Hautamaki, J. et alii (2002), *Assesing Learning to learn: A framework*, Helsinki: National Board of Education in Finland.
25. <http://etf.eu.int>
26. http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0685en01.pdf
27. <http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/2010/doc/basicframe.pdf>
28. <http://www.mon.gov.mk/>
29. <http://www.scre.ac.uk/>
30. <http://soros.org.mk>
31. http://www.words.co.uk/pdfviewpdf.asp?j=pfie&vol=3&issue=1&year=2005&article=10_Pirrie_PFIE_3_1_web&id=80.195.246.141
32. Јаневски Весна, (2004), *Основна базична проценка на Проектот за модернизација на образованието*,
33. Jarvis, P. (2001), *The Age of learning: education and the knowledge society*, London: Kogan Page.
34. Junior Achivement (www.jamacedonia.org.mk)

35. Kovач Mirjana, *State Vet Centre in Fyr Macedonia, detailed Report*, Skopje, January 2005
36. Liikanen, E. (2002), *Helping businesses grow*, Luxembourg: European Communities.
37. Liikanen, E. (2004), *Helping to create an entrepreneurial culture*, Luxembourg: European Communities.
38. Nacionalna programa za razvoj na obrazovaniето vo Republika Makedonija 2005-2015 so pridru`ni programski dokumenti, (2006), Skopje: Ministerstvo za obrazovanie i nauka.
39. OECD (2005), *The definition and selection of key competencies: Executive Summary*, OECD
40. Petkovski Konstantin, Janevski Vesna, (2006), *Social partnership – reality or future priority? – UNESCO-UNEVOC, Bonn, Germany*
41. Петковски, К. (2004), *Водење на динамично училиште*, Скопје: Биро за развој на образованието
42. Petkovski, K., (2000) *Standard 2000, handbook printed within the framework of the project Standard 2000*
43. Polenakovic, Petkovski, (2006) *Entrepreneurship In Educational System – Demand And Opportunities*
44. Сапунџиева Катерина, (2006) *Клучните компетенции за доживотно учење со посебен осврт на претприемништво, семинарски труд*
45. Смилевски, Ц. (2001), *Менаџерското образование како стратегија за премин кон пазарно стопанство во Република Македонија*, Скопје: Институт за социолошки и политичко правни истражувања
46. Technical Committee on Learning Technology (2004), *Learning Technology*, Finland: Technical Committee on Learning Technology.
47. USAID project-Активност во средното образование (www.sea.org.mk)

Анекс I Прашалник за ученици

Клучни компетенции за доживотно учење - Македонија

шифра на профилот									

Почитувани ученици,

Како наши соработници Ве молиме да го пополните прашалникот кој се однесува на две компетенции: учење како се учи и претприемништво. Прашањата се поделени во повеќе делови, а одговарањето е едноставно. Потребно е само да го означите одговорот за кој сметате дека најмногу одговара на тврдењето, кога се однесува на вас и на вашето искуство.

Вашето учество е посебно значајно, затоа што ќе придонесе да дојдеме до нови сознанија кои понатаму ќе можат да бидат искористени во реформирањето на образовниот систем.

Училиште _____
Струка _____
Клас _____
Пол ж м

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1. Како се гледаш себеси?

Те молам да процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин	☐	☐	☐	☐
Најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила како треба да се работи	☐	☐	☐	☐
Проблемите најчесто ги решавам на ист, вообичаен начин	☐	☐	☐	☐
Сакам да смислувам нови идеи и активности	☐	☐	☐	☐
За секој проблем добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно	☐	☐	☐	☐
Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам морам да смислува нешто ново	☐	☐	☐	☐
Сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение	☐	☐	☐	☐
Сакам да учествувам во повеќе различни активности истовремено	☐	☐	☐	☐

2. Учење

2.1 Те молам да процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења за учењето и концепциите за учење. Најпрво прочитај ги зборовите од секој ред. Во секој ред заокружи го знакот кој најмногу го изразува твоето размислување за учењето. На пример: учењето може да биде тешко или лесно. Ако мислиш дека учењето е тешко, заокружи еден од знаците кој е поблиску до тешко, а ако мислиш дека е лесно заокружи еден од знаците поблиску до зборот лесно.						
Важно	☐	☐	☐	☐	☐	Неважно
Досадно	☐	☐	☐	☐	☐	Интересно
Корисно	☐	☐	☐	☐	☐	Безкорисно
Непријатно	☐	☐	☐	☐	☐	Пријатно
Тешко	☐	☐	☐	☐	☐	Лесно
Не е корисно за мојот сегашен живот	☐	☐	☐	☐	☐	Корисно е за мојот сегашен живот
Важно за мојот иден живот	☐	☐	☐	☐	☐	Неважно за мојот иден живот

2.2 На секого од нас учењето може различно да ни значи, односно учиме поради различни причини. Сакаме да создаеме што тебе ти значи учењето. Подолу се наведени некои тврдења врзани за учењето. Те молам да ги процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења така да заокружиш еден знак од секое поделно тврдење.				
	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Со учењето доаѓам до нови идеи	☐	☐	☐	☐
Со учењето само ги зголемувам информациите кои ги знам	☐	☐	☐	☐
Го учам само она неопходното за училиште	☐	☐	☐	☐
Учам и пошироко, надвор од училиштето	☐	☐	☐	☐
Времето поминато во учење е изгубено време	☐	☐	☐	☐
Понекогаш дури отпосле ми станува јасно зошто нешто сум го учел	☐	☐	☐	☐

	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Учењето престанува во моментот кога личноста ќе го заврши образованието	☐	☐	☐	☐
Она што ќе го научам ќе ми користи за подобро снаоѓање во секојдневниот живот	☐	☐	☐	☐
На училиште научив кои се моите способности и во што сум добар.	☐	☐	☐	☐
Веќе имам јасна престава за тоа што ќе работам во иднина	☐	☐	☐	☐
На училиште имав пристап на информации во врска со моето натамошно образование или за мојата професија	☐	☐	☐	☐
Од наставниците ќе научам што можам да работам во иднина	☐	☐	☐	☐
Од наставниците ќе научам што треба да постигнам за да можам да ги применим моите идеи во иднина	☐	☐	☐	☐

3. Што е она што те мотивира - поттикнува за учење

3.1 Те молам да ги процениш секоја од наведените причини кои се однесуваат на тебе. Заокружи го знакот за секое тврдење	Воопшто не се однесува на мене	Воглавно не се однесува на мене	Воглавно се однесува на мене	Во потполност се однесува на мене
Зошто учам.....	☐	☐	☐	☐
За да станам стручен во работата за која се школувам	☐	☐	☐	☐
Затоа што другите од мене тоа го очекуваат	☐	☐	☐	☐
Уживам во учењето	☐	☐	☐	☐
Мене лично учењето ми е важно	☐	☐	☐	☐
Затоа што морам	☐	☐	☐	☐
Сакам да се запишам на саканиот факултет	☐	☐	☐	☐
Сакам да се вработам на најдобро работно место	☐	☐	☐	☐

3.2 Те молам да ги процениш секоја од наведените причини кои се однесуваат на тебе. Заокружи го знакот со кој повеќе се согласуваш (одговор 1 или одговор 2)			
Кога учам повеќе сакам:		Кога учам повеќе сакам:	
1) задачи или прашања за кои знам дека можам одма да ги решам	1	1) задачи или прашања околу кои морам многу да се трудам	1
2) задачи или прашања за кои не сум сигурен дека можам да ги решам	2	2) задачи или прашања кои можам лесно да ги решам	2

4. Како учиш?

Учениците учат на различни начини. Не интересира како ти учиш! Размислувајќи за ситуации во кои учиш, колку често учиш на долунаведените начини? Заокружи еден од знаците за секој од редовите	Скоро никогаш	Ретко	Често	Скоро секогаш
Пред да почнам да учам размислувам за тоа што се морам да научам	☐	☐	☐	☐
Пробам да го разберам новиот материјал така што го поврзувам со поимите кои веќе ги знам.	☐	☐	☐	☐
Пробам да разберам како некоја информација би можела да се искористити во свакојдневниот живот.	☐	☐	☐	☐
Кога учам го прераскажувам материјалот со свои зборови	☐	☐	☐	☐

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Скоро никогаш	Ретко	Често	Скоро секогаш
Учам се напамет	☐	☐	☐	☐
Пред да почнам да учам размислувам за тоа што се од тоа ќе ми треба во животот	☐	☐	☐	☐
Пробам да го разберам новиот материјал така што го поврзувам со работите кои ги имам работено на пракса	☐	☐	☐	☐
Пред да почнам да работам на пракса размислувам за тоа како да го применим она што го имам научено од теорија	☐	☐	☐	☐

5. Како учиш во текот на практичната настава или професионалната пракса

Не интересира како ти учиш, во ситуации во кои учиш во текот на практичната настава или професионалната пракса	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Кога ги обавувам задачите на пракса, го користам претходно стекнато знаење по стручно теоретските предмети	☐	☐	☐	☐
Кога учам нешто практично да работам, некој мора прво тоа практично да ми го покаже	☐	☐	☐	☐
Кога учам нешто практично да работам, доволно ми е да користам само упатство за работа -инструкции	☐	☐	☐	☐
Кога учам нешто практично да работам, го користам искуството од секојдневниот живот.	☐	☐	☐	☐
Ги совладувам практичните вештини, така што ги повторувам повеќе пати .	☐	☐	☐	☐
Ги проверувам повеќе пати работните операции или процеси кои ги обавувам во пракса .	☐	☐	☐	☐
Правиме експерименти и практични задачи кои се однесуваат на работите што ги научивме од теоретските предмети	☐	☐	☐	☐
Наставниците применуваат примери од реалниот живот	☐	☐	☐	☐
На нашите часови создаваме нешто реално или корисно	☐	☐	☐	☐

6. Како се поттикнуваш - мотивираш за понатамошно учење или подготовка за пракса?

Кога учиш или се подготвуваш за пракса, ти се случува да ти биде тешко или досадно. Како самиот себе се поттикнуваш - мотивираш, користиш различни методи? Сети се на такви ситуации. Колку често си ги применувал следните методи?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Настојувам да се концентрирам на она што ми е во содржината интересно.	☐	☐	☐	☐
Си велам себе си дека ме интересира работата за која се школувам и дека ќе уживам во идната работа.	☐	☐	☐	☐
Правам обиди да го поврзам градивото со нешто што ми е интересно или што го сакам	☐	☐	☐	☐
Правам обид да го поврзам градивото од часовите со она што го учам за да работам на пракса	☐	☐	☐	☐
Се потсетувам самиот себе дека така ќе се оспособам да работам на добро работно место	☐	☐	☐	☐
Правам обиди да се изолирам (го исклучувам телевизорот, телефонот ..).	☐	☐	☐	☐
Настојувам да учам во време кога можам најдобро да се концентрирам	☐	☐	☐	☐
Си велам сам себе дека кога ќе завршам со учењето ќе правам- работам нешто што најмногу го сакам .	☐	☐	☐	☐
Размислувам за тоа колку убаво ќе се чувствувам кога ќе го научам градивото	☐	☐	☐	☐
Си велам самиот себе си можеш и ти	☐	☐	☐	☐
Повторувам во себе дека е важно да се учи затоа што тоа ќе ми користи во животот	☐	☐	☐	☐

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Се потсетувам самиот себе дека не сакам да ги разочарам родителите	☐	☐	☐	☐
Се потсетувам самиот себе си дека ќе бидам добар мајстор во својата работа	☐	☐	☐	☐
Се потсетувам самиот себе дека и другите учат	☐	☐	☐	☐
Си зборувам самиот со себе дека е важно да научам најмногу што можам	☐	☐	☐	☐
Се потсетувам самиот себе дека само така ќе се запишам на саканиот факултет или виша школа	☐	☐	☐	☐

7. Колку и како соработуваш со другарите во учењето и /или на праксата?

Следните тврдења опишуваат некои наставни активности. Те молам процени ги колку секое од тие тврдења се однесува на тебе:	Вопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Често предлагам активности и ги поттикнувам другите да работаат	☐	☐	☐	☐
Често со други ученици работам на некоја задача или во некоја работа на пракса	☐	☐	☐	☐
Со задоволство учествувам во активности кои ги предложиле другите	☐	☐	☐	☐
Имам пријатели во паралелката од кои секогаш можам да побарам помош	☐	☐	☐	☐
Во заедничките активности иницијативата обично ја препуштам на другите	☐	☐	☐	☐
Кога работам со други лесно можам да се договорам	☐	☐	☐	☐
Обично знам кога е подобро да работам сам, а кога е подобро да работам со други	☐	☐	☐	☐
Често заеднички ги решаваме проблемите кои произлегуваат во реализацијата на праксата	☐	☐	☐	☐
Во текот на реализацијата на праксата учиме да работиме тимски и да доделуваме одговорност за работите	☐	☐	☐	☐
Учествувам и работам во тимот во текот на учењето и/или праксата	☐	☐	☐	☐

8. Како го доживуваш оценувањето

Колку често ти се случува следното?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Можам да научам нешто корисно од писменото испитување	☐	☐	☐	☐
Можам да научат нешто корисно од усното испитување	☐	☐	☐	☐
Наставниците ни објаснуваат - образлагаат зошто ни дале таква оценка	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги пофалуваат учениците за нивниот напредок	☐	☐	☐	☐
За да добие добра оценка, ученикот треба да покаже дека навистина го разбира градивото	☐	☐	☐	☐
Наставниците праведно оценуваат	☐	☐	☐	☐
При оценувањето, сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги оценуваат домашните задачи или другите изработки на учениците	☐	☐	☐	☐
Јасно ми е што морам да научам за да добијам одредена оценка	☐	☐	☐	☐
Коментарите - образложувањето на наставниците за мојата работа ми помагаат да го унапредам моето учење	☐	☐	☐	☐
Од инструкторите на пракса, добивам повратна информација за мојата работа	☐	☐	☐	☐

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
На тестовите се проверува колку можеме да го примениме стекнатото знаење во конкретни ситуации	☐	☐	☐	☐
Наставниците го оценуваат начинот на кој сме дошле до решение на проблемот / задачата	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги охрабруваат учениците да ја оценуваат својата работа	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги охрабруваат учениците да се оценуваат еден со друг	☐	☐	☐	☐
Наставниците не оценуваат само за оние работи кои можат да се научат напамет	☐	☐	☐	☐
Наставниците ни даваат тестови само за она што сме го работеле на часовите	☐	☐	☐	☐
Инструкторите на пракса ги оценуваат стекнатите вештини кои ни се потребни за работата за која се школуваме	☐	☐	☐	☐
При проверката со тест се проверува дали ги запамтив добро сите факти кои беа предавани на часовите	☐	☐	☐	☐
Кога се оценува групната работа се оценува работата на целата група	☐	☐	☐	☐
Наставникот оценува како работиме и комуницираме во групата	☐	☐	☐	☐
Наставникот оценува како ги приоѓам и ги решавам зададените задачи и проблеми	☐	☐	☐	☐
Наставниците ни даваат тестови и за она што не сме го работеле на часовите	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги охрабруваат моите соученици да ме оценуваат мене, односно приодот и начинот на кој јас го решив проблемот	☐	☐	☐	☐
Наставниците не охрабруваат да ги оценуваме нивните умења и способности	☐	☐	☐	☐

9. Како ја гледаш наставата и праксата?

Следните тврдење опишуваат некои наставнички активности во реализацијата на праксата. Те молам да процениш колку секое од овие тврдења е точно	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Наставниците јасно кажуваат што треба да запишеме на часот	☐	☐	☐	☐
Наставниците даваат јасни инструкции	☐	☐	☐	☐
Наставниците диктираат	☐	☐	☐	☐
Наставниците секогаш имаат прав одговор	☐	☐	☐	☐
Наставниците нудат различни начини за решавање проблем	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги прифаќаат нашите различните решенија или одговори	☐	☐	☐	☐
Наставниците поттикнуваат на самостојност во работата (низ решавање на задачи, проекти, семинарски работи.....)	☐	☐	☐	☐
Наставниците прецизно кажуваат што треба да научиме	☐	☐	☐	☐
Наставниците даваат предлози за изнаоѓање други содржини поврзани со содржината на часот, поттикнуваат користење различни извори: учебници, Интернет, родители, пријателите, списанија	☐	☐	☐	☐
Наставниците поттикнуваат работа во парови или во група	☐	☐	☐	☐
Наставниците поттикнуваат водење свои белешки за време на часот	☐	☐	☐	☐
Наставниците прифаќаат различните начини на решавање на проблемот	☐	☐	☐	☐
Клупите ги поставуваат во облик како во кино сала /театар	☐	☐	☐	☐

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Наставниците стојат пред нас и цел час зборуваат, а ние мораме да го слушаме	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги подржуваат сите ученици	☐	☐	☐	☐
Наставниците најповеќе работаат со добите ученици	☐	☐	☐	☐
Наставниците користат наставните сретства; графоскоп, видео, проектор, компјутер....	☐	☐	☐	☐
Наставниците оставаат доволно време за поставување на прашања	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги поврзуваат содржините од својот предмет со содржините по другите предмети	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги фалат учениците кои изнесуваат свои идеи	☐	☐	☐	☐
Наставниците охрабруваат презентирање на своите работи пред другите	☐	☐	☐	☐
Наставниците овозможуваат доаѓање до решенија без ограничување на времето	☐	☐	☐	☐
Наставниците даваат примери од секојдневниот живот	☐	☐	☐	☐
Наставниците предлагаат да направиме самопроценка на работата	☐	☐	☐	☐
Наставниците даваат можност да поставуваме специфични прашања и после часовите / после праксата	☐	☐	☐	☐
Наставниците секогаш помагаат доколку тоа им се побара	☐	☐	☐	☐
Наставниците даваат можност сами да одлучиме како ќе најдеме решение за активност/задачата	☐	☐	☐	☐
Наставниците бараат презентирање на начинот на кој сме дошле до одредено решение	☐	☐	☐	☐
При оценувањето овозможуваат да знам за што сум способен и што треба да подобрам	☐	☐	☐	☐
Наставниците поттикнуваат нови идеи или работа на нов начин	☐	☐	☐	☐
Наставниците поттикнуваат самостојно донесување одлуки	☐	☐	☐	☐
Наставниците даваат можност сами да одлучиме со кого ќе работиме во група	☐	☐	☐	☐
Наставниците даваат исти задачи за сите ученици	☐	☐	☐	☐
Наставниците првенствено работаат со послабите ученици	☐	☐	☐	☐
Наставниците ги прилагодуваат задачите спрема можностите на учениците, за секој ученик посебно	☐	☐	☐	☐

10. Како ја гледаш својата идна работа?

Каква работа би сакал/а да работиш?	Многу важно	Важно	Помалку важно	Воопшто не е важно
Работа каде се јасни правилата и каде сам не морам да донесувам некои одлуки	☐	☐	☐	☐
Сигурна работа во која нема ризик	☐	☐	☐	☐
Работа во која нема многу промени	☐	☐	☐	☐
Работа која јас ќе ја започнам и ќе бидам самостоен	☐	☐	☐	☐
Работа на која постојано ќе учам нешто ново	☐	☐	☐	☐
Работа на која се отвараат многу нови прилики	☐	☐	☐	☐
Работа која не ми е многу далеку од дома	☐	☐	☐	☐
Работа на која јас ќе донесувам одлуки	☐	☐	☐	☐
Работа на која ќе заработувам многу пари	☐	☐	☐	☐

11. Искуство со претприемништво?

Дали во текот на школувањето си имал прилика да	Никогаш	Ретко	Често	Многу често
..... разговараш со предприемачи	☐	☐	☐	☐
..... да посетиш успешни претприемачи	☐	☐	☐	☐
..... да осознаеш како функционира едно претпријатие	☐	☐	☐	☐
..... да читаш списание кои се занимаваат со работни активности	☐	☐	☐	☐
..... да ја истражуваш можноста за вработување во својата струка	☐	☐	☐	☐
..... да осознаеш на кого да се обратиш за помош ако имаш некој идеја за работа (бизнис)	☐	☐	☐	☐
..... работиш на развој на идеја за работа	☐	☐	☐	☐
..... знаеш што треба да се работи за да развиеш успешно претпријатие	☐	☐	☐	☐

12. Дали знам што треба да знам?

12.1 Различни луѓе имаат различни сфаќања за она што се тоа средства на претприемачите за започнување на бизнис. Тоа е поврзано со пристапот и методите на учење за претприемничката можност. Ве молиме според вашето мислење да заокружите три одговори за следното тврдење:

Претприемачот за да создаде нова фирма треба:

- Да има пари за бизнис
- Да поседува посебни способности и вештини
- Да е иноватор
- Да има способност да преознава можности и ризици
- Да знае да изготви Бизнис План
- Да познава луѓе од бизнисот
- Да е/бил одличен ученик
- Да сака да се вработи во некоја профитабилна фирма

12.2 За да засноваш претпријатие треба да го направиш следното (размисли)

-
-
-
-
-

12.3 За да ја пресметаш цената на еден леб треба да ги пресметаш следните трошоци:

-
-
-
-
-

12.4 Заокружи еден од одговорите:

Продуктивност е:

- a) Да заработиш што повеќе пари

- b) Да изработиш одреден број на производи за одредено време
- c) Да ја постигнеш целта по секоја цена

Порезот го плаќааме:

- d) За да имаат што да работаат државните службеници
- e) За да се задоволат потребите за јавните добра
- f) За пензионерите подобро да живеат

Најограничен ресурс е :

- g) Златото
- h) Сончевата енергија
- i) Воздухот
- j) Времето
- k) Водата

Јавно добро е:

- l) улично осветлување
- m) Градскиот парк
- n) Образование
- o) Градски превоз
- p) Војска

На денот на заљубените цената на цвеќето значително се зголемува заради тоа што:

- q) цвеќарите така одлучиле
- r) Покретот на зелените се бори против уништување на цвеќето
- s) во зима има помалку цвеќе
- t) постои зголемена побарувачка
- u) е поефтино од накитот

12.5 Различни луѓе имаат различни сфаќања за прашањето што претставува претприемничка можност. Тоа е поврзано со пристапот и методите на учење за претприемничката можност. Ве молиме според вашето мислење да заокружите еден одговор за следното тврдење:

Претприемничка можност за бизнис е:

- Да знаеш да изготвиш Бизнис План
- Да препознаеш нешто од што можеш да создадеш бизнис и да веруваш дека е тоа остварливо
- Да имаш пари
- Да имаш завршено училиште
- Да имаш слободно време

Анекс II Прашалник за наставниците

Клучни компетенции за доживотно учење – Македонија

шифра на профилот

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Почитувани наставници,

Како наши соработници Ве молиме да го пополните прашалникот. Прашањата се поделени во повеќе делови, а одговарањето е едноставно. Потребно е само да го означите одговорот за кој сметате дека најмногу одговара на тврдењето, кое се однесува на вас и вашето искуство. Вашето учество е посебно значајно, затоа што одговорите ќе бидат во функција на вашиот професионален развој и во процесот на реформи во образованието.

Училиште _____

Завршено образование _____

пол м ж

Работно искуство	
а) До 5 години	☐
б) од 6 до 10	☐
ц) од 11 до 15	☐
д) од 16 до 20	☐
е) од 21 до 25	☐
ф) над 26 години	☐

Предавам предмет од:	
а) општо образованата група предмети	☐
б) групата на општо стручни предмети	☐
ц) групата на посебностручни предмети	☐
д) практична настава	☐

1. Како се гледате себеси?

Ве молам да проценете колку се сложувате со секое од наведените тврдења	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин	☐	☐	☐	☐
Најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила како треба да се работи	☐	☐	☐	☐
Проблемите најчесто ги решавам на ист, вообичаен начин	☐	☐	☐	☐
Сакам да смислувам нови идеи и активности	☐	☐	☐	☐
За секој проблем добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно	☐	☐	☐	☐
Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам/а морам да смислува нешто ново	☐	☐	☐	☐
Сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение	☐	☐	☐	☐
Сакам да учествувам во повеќе различни активности истовремено	☐	☐	☐	☐

2. Учење

Ве молиме да процените колку се сложувате со секое од наведените тврдења за учењето и концепциите за учење.

2.1 Како вашите ученици го доживуваат учењето? Ако мислите дека за учениците учењето е тешко, заокружете еден од знаците кој е поблиску до тешко, а ако мислите дека е лесно заокружете еден од знаците поблиску до зборот лесно.						
Важно	☐	☐	☐	☐	☐	Неважно
Досадно	☐	☐	☐	☐	☐	Интересно
Корисно	☐	☐	☐	☐	☐	Безкорисно
Непријатно	☐	☐	☐	☐	☐	Пријатно
Тешко	☐	☐	☐	☐	☐	Лесно
Не е корисно за мојот сегашен живот	☐	☐	☐	☐	☐	Корисно е за мојот сегашен живот
Важно за мојот иден живот	☐	☐	☐	☐	☐	Неважно за мојот иден живот

2.2 Што на учениците им значи учењето?				
Учениците сметаат дека:	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Со учењето се доаѓа до нови идеи	☐	☐	☐	☐
Со учењето само ги зголемуваат информациите кои ги знаат	☐	☐	☐	☐
Го учат само она за училиште	☐	☐	☐	☐
Учат и пошироко, надвор од она што им е потребно за на училиште	☐	☐	☐	☐
Времето поминато во учење е изгубено време	☐	☐	☐	☐
Понекогаш дури отпосле им станува јасно зошто нешто сме го учеле	☐	☐	☐	☐
Нема потреба да учат. Учењето престанува во моментот кога ќе го завршат образованието	☐	☐	☐	☐
Она што ќе го научат ќе им користи за подобро снаоѓање во секојдневниот живот	☐	☐	☐	☐
Преку работата научуваат кои се нивните способности и во што се доби	☐	☐	☐	☐

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Веќе имаат јасна престава за тоа што ќе им треба за работа во иднина	☐	☐	☐	☐
На училиште имаат информации во врска со нивното натамошно образование за идната професија	☐	☐	☐	☐
Од наставниците ќе научат што треба да работам во иднина	☐	☐	☐	☐
Од наставниците ќе научат што треба да постигнат за да можат да ги применат своите идеи во иднина	☐	☐	☐	☐

3. Што е она што ги мотивира - поттикнува за учење

3.1. Што ги мотивира учениците?				
Зошто учат.....	Воопшто не се однесува на мене	Воглавно не се однесува на мене	Воглавно се однесува на мене	Во потполност се однесува на мене
За да станат стручни во работата која ќе ја работат	☐	☐	☐	☐
Затоа што работата тоа од нив ќе го бара	☐	☐	☐	☐
Уживаат во учењето	☐	☐	☐	☐
Ним учењето им е важно	☐	☐	☐	☐
Затоа што мораат	☐	☐	☐	☐
Сакаат да се запишат на саканиот факултет	☐	☐	☐	☐
Сакаат да работат најдобро на нивното идно работно место	☐	☐	☐	☐

3.2 Кои се причините поради кои учениците учат? Заокружете го знакот со кој повеќе се сложувате (одговор 1 или одговор 2)				
Кога учат повеќе сакаат:		Кога учат повеќе сакаат:		
1) задачи или прашања за кои знаат дека можат одма да ги решат	☐	1) задачи или прашања околу кои мораат повеќе да се потрудат	☐	
2) задачи или прашања за кои не се сигурни дека можат да ги решат	☐	2) задачи или прашања кои можат лесно да ги решат	☐	

4. Како ги поттикнувате - мотивирате учениците за понатамошно учење или подготовка за пракса?

Колку често ги применувате следните методи?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Настојувам учениците да се концентрираат на она што е во содржината интересно	☐	☐	☐	☐
Им велам дека тоа е интересно за работата за која се школуваат и дека ќе им треба во идната работа	☐	☐	☐	☐
Правам обиди да го поврзам градивото со нешто што им е интересно или што го сакаат	☐	☐	☐	☐
Правам обид да го поврзам градивото од часовите со она што ќе го учат за да работам на пракса	☐	☐	☐	☐
Ги потсетувам дека така ќе се оспособам за да работаат на добро работно место	☐	☐	☐	☐
Ги потсетувам дека ќе бидат добри мајстори во својата работа	☐	☐	☐	☐
Ги потсетувам колку убаво ќе се чувствуваат кога ќе научат	☐	☐	☐	☐
Им велам дека кога ќе завршат со Учењето ќе прават - работаат нешто што најмногу го сакаат	☐	☐	☐	☐
Ги убедувам во тоа колику убаво ќе се чувствуваат кога ќе го научат градивото	☐	☐	☐	☐
Ги убедувам во тоа можеш и ти	☐	☐	☐	☐

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Им повторувам дека е важно да се учи затоа што тоа ќе им користи во животот	☐	☐	☐	☐
Ги потсетувам дека нетреба да ги разочара родителите	☐	☐	☐	☐
Ги потсетувам дека и другите учат	☐	☐	☐	☐
Ги потсетувам дека е важно да научат најмногу што можат	☐	☐	☐	☐
Си зборувам самиот со себе дека е важно да научам најмногу што можам	☐	☐	☐	☐
Ги потсетувам дека само така ќе се запишат на саканиот факултет или виша школа	☐	☐	☐	☐

5. Како оценувате

Колку често ви се случува следното?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Учениците можат да научат нешто корисно од писменото испитување	☐	☐	☐	☐
Учениците можат да научат нешто корисно од усното испитување	☐	☐	☐	☐
На учениците секогаш им образлагам зошто сум им дал/а таква оценка	☐	☐	☐	☐
Ги пофалувам учениците за нивниот напредок	☐	☐	☐	☐
За да добие добра оценка, ученикот треба да покаже дека навистина го разбира градивото.	☐	☐	☐	☐
Праведно оценувам	☐	☐	☐	☐
При оценувањето, сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат	☐	☐	☐	☐
Ги оценувам задачи или другите изработки на учениците	☐	☐	☐	☐
На учениците јасно им е што треба да научат за да добијат одредена оценка	☐	☐	☐	☐
Коментарите - образложувањето дадено на учениците за нивната работа им помага да го унапредат нивното учење	☐	☐	☐	☐
На учениците секогаш навремено им давам повратна информација за нивната работа	☐	☐	☐	☐
На тестовите се проверува колку можат да го применат стекнатото знаење во конкретни ситуации	☐	☐	☐	☐
Го оценувам начинот на кој дошле до решение на проблемот / задачата	☐	☐	☐	☐
Ги охрабрувам учениците да ја оценуваат својата работа	☐	☐	☐	☐
Ги охрабрувам учениците да се оценуваат еден со друг	☐	☐	☐	☐
Оценувам само за оние работи кои можат да се научат напамет	☐	☐	☐	☐
Им давам тестови само за она што сме го работеле на часовите	☐	☐	☐	☐
Инструкторите на пракса ги оценуваат стекнатите вештини кои се потребни за работата за која се школуваат	☐	☐	☐	☐
При проверката со тест се проверува дали ги запамтале добро сите факти кои беа предавани на часовите	☐	☐	☐	☐
Кога ја оценувам групната работа ја оценувам работата на целата група	☐	☐	☐	☐
Оценувам како учениците работаат и комуницираме во групата	☐	☐	☐	☐
Оценувам учениците им приоѓаат и ги решаваат зададените задачи и проблеми	☐	☐	☐	☐
Им давам тестови и за она што не е работено на часовите	☐	☐	☐	☐
Ги охрабрувам учениците да се оценуваат за начинот како им приоѓаат да го решат проблемот	☐	☐	☐	☐
Ги охрабрувам учениците да не оценуваат за наште умеења и способности во изведувањето на наставата	☐	☐	☐	☐

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

6. Како ја гледате наставата и праксата?

Ве молам да процените колку секое од овие тврдења е точно	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
На учениците јасно им кажувам што треба да запишат на часот	☐	☐	☐	☐
Им давам јасни инструкции	☐	☐	☐	☐
Им диктирам	☐	☐	☐	☐
Секогаш за учениците имам точен одговор	☐	☐	☐	☐
Им нудам различни начини за решавање на проблемот	☐	☐	☐	☐
Ги прифаќам нивните различни решенија или одговори	☐	☐	☐	☐
Ги поттикнувам на самостојност во работата (низ решавање на задачи, проекти, семинарски работи.....)	☐	☐	☐	☐
Точно им кажувам што треба да научат	☐	☐	☐	☐
Им давам прердлози за изнаоѓање други извори поврзани со содржината на часот: учебници, Интернет, родители, пријателите, списанија	☐	☐	☐	☐
Поттикнувам работа во парови или во група	☐	☐	☐	☐
Ги поттикнувам да водат свои белешки за време на часот	☐	☐	☐	☐
Прифаќам различни начини на решавање на проблемот	☐	☐	☐	☐
Клупите ги поставувам во облик како во кино сала /театар	☐	☐	☐	☐
Стојам пред нив и предавам цел час , а учениците треба да ме слушаат	☐	☐	☐	☐
Ги подржувам сите ученици	☐	☐	☐	☐
Најповеќе работам со добрите ученици	☐	☐	☐	☐
Користам наставни сретства; графоскоп, видео, проектор, компјутер....	☐	☐	☐	☐
Им оставам доволно време за да можат да постават прашања	☐	☐	☐	☐
Ги поврзувам содржините од својот предмет со содржините по другите предмети и пракса	☐	☐	☐	☐
Ги пофалувам учениците кои изнесуваат свои идеи	☐	☐	☐	☐
Ги охрабрувам за презентирање на своите работи пред другите	☐	☐	☐	☐
Им дозволувам да дојдат до решение без ограничување на времето	☐	☐	☐	☐
Им давам примери од секојдневниот живот	☐	☐	☐	☐
Им предлагам да направат самопроценка на работата	☐	☐	☐	☐
И давам можност да поставуваат специфични прашања и после часовите / после праксата	☐	☐	☐	☐
Секогаш им помагам доколку тоа го побараат од мене	☐	☐	☐	☐
Им давам можност сами да одлучат како ќе најдат решение за некој проблем/ задача	☐	☐	☐	☐
Им барам презентирање на начинот на кој дошле до одредено решение	☐	☐	☐	☐
При оценувањето имаат можност да слушнат зошто се способни и што трееба да подобрат	☐	☐	☐	☐
Поттикнувам нови идеи или работа на нов начин	☐	☐	☐	☐
Поттикнувам самостојно донесување одлуки	☐	☐	☐	☐
Им давам можност сами да одлучат со кого ќе работаат во групата	☐	☐	☐	☐
Им давам исти задачи за сите ученици	☐	☐	☐	☐
Првенствено работам со послабите ученици	☐	☐	☐	☐
Ги прилагодувам задачите спрема можностите на учениците, за секој ученик посебно	☐	☐	☐	☐

7. Како ја гледате својата работа?

Каква работа би сакале да работите?	Многу важно	Важно	Помалку важно	Воопшто не е важно
Работа каде се јасни правилата и каде сам не морам да донесувам некои одлуки	☐	☐	☐	☐
Сигурна работа во која нема ризик.	☐	☐	☐	☐
Работа во која нема многу промени	☐	☐	☐	☐
Работа која јас ќе ја започнам и ќе бидам самостоен	☐	☐	☐	☐
Работа на која постојано ќе учам нешто ново	☐	☐	☐	☐
Работа на која се отвараат многу нови прилики	☐	☐	☐	☐
Работа која не ми е многу далеку од дома	☐	☐	☐	☐
Работа на која јас ќе донесувам одлуки	☐	☐	☐	☐
Работа на која ќе заработувам многу пари	☐	☐	☐	☐
Работа поинтересна од оваа	☐	☐	☐	☐
Работа во која можам многу да експериментирам	☐	☐	☐	☐

8. Колку и како соработувате со колегите?

Ве молам проценете колку секое од следниве тврдења се однесува на вас :	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Често предлагам активности и ги поттикнувам другите да работат	☐	☐	☐	☐
Често со други колеги работам на некоја задача	☐	☐	☐	☐
Со задоволство учествувам во активности кои ги предложиле колегите	☐	☐	☐	☐
Имам пријатели на работа од кои секогаш можам да побарам помош	☐	☐	☐	☐
Во заедничките активности иницијативата обично ја препуштам на другите	☐	☐	☐	☐
Кога работам со други лесно можам да се договорам	☐	☐	☐	☐
Обично знам кога е подобро да работам сам, а кога е подобро да работам со други	☐	☐	☐	☐
Често заеднички ги решаваме проблемите кои произлегуваат во реализацијата на наставата	☐	☐	☐	☐
Во текот на работата учиме да работиме тимски и да доделуваме одговорност за работите	☐	☐	☐	☐
Учествувам и работам во тимови	☐	☐	☐	☐

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

9. Училиште

Поттикнување на активност и иновативност на наставниците во училиштето.	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Во нашето училиште:	☐	☐	☐	☐
Наставниците имаат можност самостојно да решаваат проблеми	☐	☐	☐	☐
Кај некои наставници се чувствува недостаток на одговорност за сопствената работа	☐	☐	☐	☐
Наставниците активно учествуваат во донесувањето на Годишниот план на училиштето	☐	☐	☐	☐
Наставниците имаат можност да влијаат на организирањето и изведувањето на наставата	☐	☐	☐	☐
Наставниците не мора да се држат на пропишаните правила за однесување	☐	☐	☐	☐
Работата на наставниците внимателно се надгледува	☐	☐	☐	☐
Наставниците немаат можност отворено да даваат критички забелешки на работата на училиштето	☐	☐	☐	☐
Наставниците се охрабруваат да работат со нови методи на работа	☐	☐	☐	☐
Од наставниците се очекува постојано да учат и да ја иновираат својата работа	☐	☐	☐	☐
Промените добро се прифаќаат	☐	☐	☐	☐

Поддршка од директорот и колегите.	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Директорот ги зема во предвид идеите на наставниците	☐	☐	☐	☐
Директорот ги охрабрува наставниците во давање иницијативи и предлози	☐	☐	☐	☐
Директорот ја поттикнува соработката меѓу наставниците	☐	☐	☐	☐
Директорот им е достапен на наставниците секогаш кога им е потребно	☐	☐	☐	☐
Директорот се труди да обезбеди стручно усовршување за наставниците	☐	☐	☐	☐
Директорот се труди да обезбеди потребни услови за работа. (наставни средства, помагала и сл.)	☐	☐	☐	☐
Наставниците можат да влијаат на одлуките на директорот	☐	☐	☐	☐
Наставниците се поттикнуваат за соработка на заеднички проекти и активности	☐	☐	☐	☐
Наставниците можат да побараат стручна помош од колегите	☐	☐	☐	☐
Наставниците се отворени за коментари на сопствената работа	☐	☐	☐	☐

10. Наставниците и претприемништвото

10.1 Различни луѓе имаат различни сфаќања за она што се тоа средства на претприемачите за започнување на бизнис. Ве молиме според вашето мислење да заокружите три одговори за следното тврдење:

Претприемачот за да создаде нова фирма треба:

- Да има пари за бизнис
- Да поседува посебни способности и вештини
- Да е иноватор
- Да има способност да преознава можности и ризици
- Да знае да изготви Бизнис План
- Да познава луѓе од бизнисот
- Да бил одличен ученик
- Да сака да се вработи во некоја профитабилна фирма

10.2 Заокружете еден од одговорите:

Продуктивност е:

- a) Да заработиш што повеќе пари
- b) Да изработиш одреден број на производи за одредено време
- c) Да ја постигнеш целта по секоја цена

Порезот го плаќаме:

- d) За да имаат што да работаат државните службеници
- e) За да се задоволат потребите за јавните добра
- f) За пензионерите подобро да живеат

Најограничен ресурс е :

- g) Златото
- h) Сончевата енергија
- i) Воздухот
- j) Времето
- k) Водата

Јавно добро е:

- l) улично осветлување
- m) Градскиот парк
- n) Образование
- o) Градски превоз
- p) Војска

На денот на заљубените цената на цвеќето значително се зголемува заради тоа што:

- q) цвеќарите така одлучиле
- r) Покретот на зелените се бори против уништување на цвеќето
- s) во зима има помалку цвеќе
- t) постои зголемена побарувачка
- u) е поефтино од накитот

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И
ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

10.3 Различни луѓе имаат различни сфаќања за прашањето што претставува претприемничка можност. Тоа е поврзано со пристапот и методите на учење за претприемничката можност. Ве молиме според вашето мислење да заокружите еден одговор за следното тврдење:

Претприемничка можност за бизнис е:

- Да знаеш да изготвиш Бизнис План
- Да препознаеш нешто од што можеш да создадеш бизнис и да веруваш дека е тоа остварливо
- Да имаш пари
- Да имаш завршено училиште
- Да имаш слободно време

Анекс III Прашалник за студенти

Q1HES- LTL

IV.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Факултет: _____ Пол (заокружи): М Ж

Со овој анкетен лист сакаме да ги испитаме ставовите и мислењата на студентите во однос на оспособеноста за учење. Една од најважните компетенции во концептот за доживотно учење е учењето како да се учи. Твоите одговори ќе ни помогнат да утврдиме колку оваа компетенција е застапена во високото образование во нашата држава.

Те молиме внимателно, без брзање и искрено да одговориш на дадените прашања. За пополнување на прашалникот се потребни дваесетина минути. Нека не те обесхрабрува големината на истиот, бидејќи повеќето прашања се со заокружување на тврдењето кое го поддржуваш или не.

Благодариме на соработката!

I. Што мислиш за учењето?

Во долунаведениот текст е наведен поимот УЧЕЊЕ во контекст на студиите на твојот факултет. Размисли што значи тој поим за тебе, заокружувајќи еден од броевите кои соодветствува со твојот став.

1. Учењето во рамките на студиите е ...	воопшто не е така	во најголем дел не е така	во најголем дел е така	во потполност е така
1. Важно за мене и мојата иднина	1	2	3	4
2. Интересно и забавно	1	2	3	4
3. Лесно совладливо	1	2	3	4
4. Корисно за мојот сегашен живот	1	2	3	4

2. Прочитај и процени	воопшто не се согласувам	во најголем дел не се согласувам	во најголем дел се согласувам	во потполност се согласувам
1. Учењето секогаш бара вложување на одреден умствен напор	1	2	3	4
2. Главната цел на учењето е усвојување на информации	1	2	3	4
3. Посветеноста на учењето е нужен предуслов за да се стане целосна личност	1	2	3	4
4. Поголемиот дел од учењето се одвива за време на формалното образование	1	2	3	4
5. Учењето завршува во моментот кога го напуштам факултетот	1	2	3	4
6. Времето посветено на учење е изгубено време	1	2	3	4
7. Понекогаш трудот вложен во учењето, подоцна добива смисла	1	2	3	4
8. Човекот учи во текот на целиот негов живот	1	2	3	4

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	воопшто не се согласувам	во најголем дел не се согласувам	во најголем дел се согласувам	во потполност се согласувам
9. Она што ќе го научам ми користи за подобро снаоѓање во секојдневниот живот	1	2	3	4
10. Учењето ми помага подобро да го разберам светот околу себе	1	2	3	4
11. Најблизок поим до учењето е помнењето	1	2	3	4
12. Многу работи учам вон факултетот	1	2	3	4
13. Преку учењето добивам нови идеи	1	2	3	4
14. Понекогаш учам, а не сум свесен/а за тоа	1	2	3	4

Следните тврдења се однесуваат на некои од причините зошто учат студентите. Те молиме за секоја од наведените причини да процениш колку се однесува на тебе.

3. Зошто учам?	воопшто не се однесува на мене	главно не се однесува на мене	главно се однесува на мене	во потполност се однесува на мене
1. Поради оцените	1	2	3	4
2. Затоа што сакам да научам нешто ново	1	2	3	4
3. Заради другите	1	2	3	4
4. За да не ми додеваат родителите	1	2	3	4
5. Затоа што учењето е забавно	1	2	3	4
6. Затоа што уживам во учењето	1	2	3	4
7. Затоа што морам	1	2	3	4
8. За да најдам добра работа	1	2	3	4

Сега те молиме размисли за тоа што значи учењето во Македонија. Прочитај ги наведените тврдења и размисли колку се согласуваш со нив. Заокружи го бројот пред секое тврдење во зависност од тоа колку се согласуваш со истото.

4. Прочитај и процени	воопшто не се согласувам	во најголем дел не се согласувам	во најголем дел се согласувам	во потполност се согласувам
1. Поголемиот дел од познатите личности во нашата земја биле солидни студенти	1	2	3	4
2. За да станеш богат во Р. Македонија потребно е да бидеш добар студент	1	2	3	4
3. Во нашето општество на студентите им е потполно јасно дека се исплати да се учи	1	2	3	4
4. Образованието во Македонија наскоро ќе стане подобро и позначајно	1	2	3	4
5. Статусот на професорите ја одразува важноста на образованието во РМ	1	2	3	4
6. Во Македонија просперираат оние личности кои ништо не учат	1	2	3	4

II. Како се мотивираш за учење?

5. За секое тврдење заокружете го бројот што одговара:	никогаш	ретко	често	секогаш
1. Настојувам да се концентрирам на она што ми е интересно.	1	2	3	4
2. Додека учам мислам на тоа дека ме интересира работата за која се образувам и дека ќе уживам во истата.	1	2	3	4
3. Се обидувам да го поврзам градивото со нешто што ми е интересно или го сакам.	1	2	3	4
4. Се обидувам да се изолирам (го гасам телевизорот, го исклучувам телефонот и сл.).	1	2	3	4
5. Настојувам да учам во време кога можам најмногу да се концентрирам.	1	2	3	4
6. Размислувам за тоа колку убаво ќе се чувствувам кога ќе го научам градивото.	1	2	3	4
7. Си велам Ѓти го можеш тоаг.	1	2	3	4
8. Си повторувам во себе дека учењето е важно и дека ќе ми користи во животот.	1	2	3	4
9. Се потсетувам колку ми е важна дипломата.	1	2	3	4
10. Се потсетувам дека не сакам да ги разочарам своите родители.	1	2	3	4
11. Се потсетувам дека така полесно ќе се вработам.	1	2	3	4

III. Кои стратегии на учење ги користиш?

Студентите учат на различни начини. Нас не интересира како учиш ти. Колку често учиш на долунаведените начини?

6. За секое тврдење заокружете го бројот што одговара:	никогаш	ретко	често	секогаш
1. Пред да почнам да учам, размислувам за тоа што сè треба да научам.	1	2	3	4
2. Повеќе пати го поминувам материјалот сè додека не го научам.	1	2	3	4
3. Главните дефиниции и поими ги учам напамет.	1	2	3	4
4. Кога учам, го подвлекувам текстот.	1	2	3	4
5. Се обидувам да го разберам новото градиво поврзувајќи го со поимите кои веќе ги знам.	1	2	3	4
6. Се обидувам да сфатам како информациите ќе можам да ги искористам во секојдневниот живот.	1	2	3	4
7. Кога учам, се преслушувам на глас.	1	2	3	4
8. Кога учам го прераскажувам градивото со свои зборови.	1	2	3	4
9. Кога учам, пишувам белешки во самиот учебник или во тетратка.	1	2	3	4
10. Кога учам правам табели, графикони или шеми врз основа на текстот.	1	2	3	4
11. Кога учам, ги издвојувам најважните делови.	1	2	3	4
12. Ми се случило да го читам текстот, а да не знам за што се работи.	1	2	3	4
13. Кога нешто не ми е јасно, повторно се навраќам на тој дел од градивото.	1	2	3	4
14. Кога учам користам различни извори (книги, списанија, ТВ, интернет ...).	1	2	3	4
15. Учам од скрипта и само во рамките на она што е предложено од професорот	1	2	3	4
16. Учам темелно и користам извори вон понудените од професорот	1	2	3	4
17. Кога учам, непознатите зборови ги барам во речници, енциклопедии, лексикони итн.	1	2	3	4

IV. Твоето мислење за професорите и нивниот начин на работа

Следните тврдења се однесуваат на начинот на кој професорите и нивните помошници ја изведуваат наставата. Заокружи го бројот пред секое тврдење во зависност од тоа колку се согласуваш со истото.

7. На факултет професорите...	никогаш	ретко	Често	секогаш
1. ... даваат јасни инструкции за задачите кои треба да ги извршам.	1	2	3	4
2. ... го диктираат тоа што треба да го научам.	1	2	3	4
3. ... секогаш го имаат вистинскиот одговор.	1	2	3	4
4. ... прифаќаат различни решенија или одговори.	1	2	3	4
5. ...ме поттикнуваат на самостојна работа (низ работа на проекти, есеи, семинарски работи ...).	1	2	3	4
6. ... кажуваат прецизно што треба да учам.	1	2	3	4
7. ... ме поттикнуваат да користам различни учебници, списанија, енциклопедии, интернет...	1	2	3	4
8. ... ме поттикнуваат да работам во група или тимски.	1	2	3	4
9. ... цел час предаваат, а јас морам да ги слушам.	1	2	3	4
10. ... користат различни наставни средства: лцд проектор, графоскоп, компјутер, видео...	1	2	3	4
11. ... оставаат доволно време за поставување прашања.	1	2	3	4
12. ...ги интегрираат содржините од својот предмет со содржините од другите предмети.	1	2	3	4
13. ... ги пофалуваат студентите кои ги изнесуваат своите идеи.	1	2	3	4
14. ... даваат примери од секојдневниот живот.	1	2	3	4
15. ... ме советуваат како поуспешно да учам.	1	2	3	4
16. ...ме поттикнуваат да смислувам нешто ново, да давам нови идеи, да работам на нов начин.	1	2	3	4
17. ...ме поттикнуваат самостојно да донесувам одлуки.	1	2	3	4
18. ...ме поттикнуваат да предлагам активности кои ќе се реализираат во наставата .	1	2	3	4
19. ... ме поттикнуваат да ги планирам своите обврски и активности.	1	2	3	4
20. ... ме поттикнуваат да преземам одговорност за своето однесување.	1	2	3	4
21. ... ме поттикнуваат да размислувам за тоа што ќе работам во иднина.	1	2	3	4
22. ... се однесуваат кон сите нас со почит.	1	2	3	4
23. ... се залагаат и најслабите студенти да ја совладаат материјата предвидена за учење.	1	2	3	4
24. ... не им е битно дали ја разбираам материјата.	1	2	3	4
25. ... еднакво се однесуваат кон сите студенти.	1	2	3	4
26. ... ме поттикнуваат да прашувам кога нешто не ми е јасно или ми треба дополнително објаснување.	1	2	3	4
27. ... ме оспособуваат да го разликувам помалку битното од повеќе битното во градивото.	1	2	3	4
28. ... ми укажуваат дека еден проблем може да се реши на повеќе начини.	1	2	3	4
29. ... ми покажуваат како самиот/а да си ја вреднувам сопствената работа.	1	2	3	4

Подолу се наведени ставови кои се однесуваат на објективноста во оценувањето на професорите и асистентите. Заокружи го бројот кој соодветствува со твоето мислење.

8.	За секое тврдење заокружете го бројот што одговара:	никогаш	ретко	често	секогаш
1.	Професорот ми објаснува зошто сум добил/а одредена оцена.	1	2	3	4
2.	Професорот и неговите соработници ме пофалуваат кога напредувам во учењето.	1	2	3	4
3.	Професорите објективно оценуваат.	1	2	3	4
4.	Професорите и соработниците ми ги проверуваат зададените задолженија.	1	2	3	4
5.	Јасно ми е што треба да знам и правам за да добијам одредена оцена.	1	2	3	4
6.	Коментарите во врска со мојата работа ми помагаат да го подобрам учењето.	1	2	3	4
7.	Професорите го оценуваат начинот на кој што сум решил одреден проблем, а не само крајниот резултат.	1	2	3	4
8.	Професорите и нивните соработници ме охрабруваат да ги оценувам и колегите.	1	2	3	4
9.	Професорите и нивните соработници ми помагаат да се стекнам со знаења и вештини потребни за мојата идна работа.	1	2	3	4
10.	Целта на тестовите што ги даваат професорите е да се види колку добро сум ги запомнил/а фактите од материјата.	1	2	3	4
11.	Професорите ме оценуваат врз основа на улогата што ја имам кога работиме во групи.	1	2	3	4
12.	Професорите и нивните помошници бараат и ние да ја оценуваме нивната работа.	1	2	3	4

IV. Како гледаш на својата идна професија?

Подолу се наведени тврдења со кои сакаме да утврдиме колку се оспособуваш на факултетот за својата идна професија. Заокружи го соодветниот број.

9.	На факултетот...	воопшто не е така	во најголем дел не е така	во најголем дел е така	во потполност е така
1.	... научив кои се моите силни страни и во што сум добар/а.	1	2	3	4
2.	... добив јасна слика за тоа што ќе работам во иднина.	1	2	3	4
3.	... добив информации за различните можности за натамошно образование и кариера.	1	2	3	4
4.	... професорите разговараат со мене за тоа што можам да работам во иднина.	1	2	3	4
5.	... професорите ми укажуваат што треба да постигнам за да можам во иднина да ги имплементирам своите идеи во работата.	1	2	3	4

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Следните тврдења се однесуваат на твоето видување во однос на тоа каква би сакал/а да биде твојата улога во професијата со која ќе се бавиш. Заокружи го бројот пред секое тврдење во зависност од тоа колку се согласуваш со истото.

10. Сакам моето идно работно место...	воопшто не се согласувам	главно не се согласувам	главно се согласувам	во потполност се согласувам
1. ... да има јасно дефинирани правила за да не морам јас да носам важни одлуки.	1	2	3	4
2. ... да биде сигурно, без ризик.	1	2	3	4
3. ... да бара независност од мене, во смисла на слобода на носење одлуки.	1	2	3	4
4. ... да биде такво каде постојано ќе можам да учам нешто ново.	1	2	3	4
5. ... да биде место каде ќе заработувам многу.	1	2	3	4
6. ... да не биде далеку од дома.	1	2	3	4

Уште еднаш ти благодариме!

Анекс IV Прашалник за студенти

Љ2ХЕС- Е ИБ.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Факултет: _____ Пол (заокружи): М Ж

Со овој анкетен лист сакаме да ги испитаме ставовите и мислењата на студентите во однос на оспособеноста за претприемништво, како една од клучните компетенции во концептот за доживотно учење. Твоите одговори ќе ни помогнат да утврдиме колку оваа компетенција е застапена во високото образование во нашата држава.

Те молиме внимателно, без брзање и искрено да одговориш на дадените прашања. За пополнување на прашалникот се потребни дваесетина минути. Нека не те обесхрабрува големината на истиот, бидејќи повеќето прашања се со заокружување на тврдењето кое го поддржуваш или не.

Благодариме на соработката!

I. Како се гледаш себеси?

Би сакале да дознаеме нешто повеќе за тебе и твоите размислувања. Те молиме да процениш кои и колку од следниве тврдења се однесуваат на тебе.

1. Прочитај и процени	воопшто не се согласувам	главно не се согласувам	главно се согласувам	во потполност се согласувам
1. Сакам да измислувам нови идеи и активности	1	2	3	4
2. Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам/а треба да смислам нешто ново	1	2	3	4
3. Проблемите пред сè ги решавам на ист вообичаен начин	1	2	3	4
4. Сакам вообичаените работи да ги правам на нов, поинаков начин	1	2	3	4
5. Ако од прв пат не успеам нешто да изработам добро, лесно се обесхрабрувам	1	2	3	4
6. Ако доволно се потрудам, може успешно да го решам скоро секој проблем	1	2	3	4
7. Сакам сам/а да донесувам одлуки	1	2	3	4
8. Кога работам со другите, лесно може да се договорам	1	2	3	4
9. Често со другите колеги заедно работиме на некоја задача	1	2	3	4
10. Често сам предлагам активности и ги охрабрувам другите да учествуваат во нив	1	2	3	4
11. Во заедничките активности, иницијативата обично им ја препуштам на другите	1	2	3	4
12. Јас сум одговорен/одговорна за своето однесување	1	2	3	4

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	воопшто не се согласувам	главно не се согласувам	главно се согласувам	во потполност се согласувам
13. Кога нешто не знам да изработам се трудам се додека не го совладам проблемот	1	2	3	4
14. Моите колеги мислат дека јас би можел/а да основам свое претпријатие	1	2	3	4
15. Денес е невозможно да се постигне успех во работата без многу пари	1	2	3	4
16. Во најголемиот број случаи, купувачот е секогаш во право	1	2	3	4

II. Како ја гледаш својата идна работа?

2. Каква работа би сакал/а да работиш?	воопшто не се согласувам	главно не се согласувам	главно се согласувам	во потполност се согласувам
1. Сакам работа каде што се јасни правилата и каде што сам/а не морам да донесувам многу одлуки.	1	2	3	4
2. Сакам работа во која нема многу промени.	1	2	3	4
3. Сакам работа која што јас ќе ја создадам и ќе бидам самостоен.	1	2	3	4
4. Сакам сигурна работа во која нема ризик.	1	2	3	4
5. Сакам работа каде што постојано ќе учам нешто ново.	1	2	3	4
6. Сакам работа во која ќе ми се пружаат многу нови можности.	1	2	3	4
7. Сакам работа која што нема да ми биде далеку од дома.	1	2	3	4
8. Сакам работа каде што ќе немам шеф, самостојно ќе донесувам одлуки и ќе ја носам одговорноста за евентуалните неуспеси.	1	2	3	4

III. Искуства со претприемништвото

3. Во текот на студирањето дали си имал/а можност...	никогаш	ретко	често	многу често
1. ...да разговараш со некој претприемач, кој води свое претпријатие?	1	2	3	4
2. ...да се запознаеш со начинот за вработување во некое претпријатие?	1	2	3	4
3. ...да посетиш успешно претпријатие?	1	2	3	4
4. ...да сознаеш на кој начин функционира некое претпријатие?	1	2	3	4
5. ...да сознаеш како се основа фирма?	1	2	3	4
6. ...да сознаеш како со сопствен напор би можел да заработиш пари?	1	2	3	4
7. ... да сознаеш за можностите за вработување кои ти ги овозможува структурата што си ја одбрал?	1	2	3	4
8. ...да бараш работа според својата струка?	1	2	3	4
9. ...да сознаеш од кого да бараш помош доколку имаш некоја работна идеја?	1	2	3	4
10. ...да работиш на развојот на работните идеи?	1	2	3	4
11. ...да сознаеш што треба да работиш за да развиеш успешно претпријатие?	1	2	3	4

Во литературата се издвоени повеќе карактеристики и особини кои треба да ги поседува еден претприемач:

4.	За секое тврдење заокружи го бројот што одговара:	многу важно	важно	помалку важно	воопшто не е важно
1.	претприемачот треба да поседува моќ да гледа подалеку од другите и од она што на прв поглед е очигледно	1	2	3	4
2.	тој е личност која е подготвена во секое време да го преземе ризикот за својата активност	1	2	3	4
3.	проблемите треба да ги прифаќа како предизвик за нови деловни успеси и остварувања	1	2	3	4
4.	тој е личност која е свртена кон остварување на резултати, успеси и постигнувања, а не кон технологијата како тоа да се постигне	1	2	3	4
5.	тој е индивидуалист, со енергија, мотиви, афинитет	1	2	3	4
6.	претприемачот има својства и улога на водач	1	2	3	4
7.	подготвен е за постојани иновации	1	2	3	4
8.	поседува капацитет за обемна и напорна работа	1	2	3	4
9.	вистинскиот претприемач работите никогаш не ги остава недовршени	1	2	3	4
10.	претприемачот е добар организатор	1	2	3	4

5.	Размисли и напиши што треба да направиш за да отвориш свое претпријатие?

6.	За да ја пресметаш цената на еден леб треба да ги предвидиш следните трошоци:

IV. Едукација за претприемништвото

7.	На факултет професорите ме поттикнуваат... :	никогаш	ретко	Често	секогаш
1.	...да си поставувам пред себе цели кои ќе сакам да ги постигнам уште пред да започнам да работам	1	2	3	4
2.	...да ги планирам своите обврски и активности	1	2	3	4
3.	...да размислувам за тоа што ќе работам во иднина	1	2	3	4
4.	...да го унапредам развојот на личните квалитети за претприемништвото (креативност, иницијативност, преземање ризик, одговорност)	1	2	3	4
5.	...да усвојам знаења и контакти со светот на бизнисот	1	2	3	4
6.	...да го разберам значењето и улогата на претприемништвото во општеството	1	2	3	4
7.	...да ја развивам свеста за можностите во кариерата како претприемач	1	2	3	4
8.	...да ја разберам пораката: Ине чекајте да бидете вработени, туку самите вработете се и бидете работодавци	1	2	3	4
9.	...да учам преку работа (пракса)	1	2	3	4
10.	...на посебна обука околу тоа како да се почне некој бизнис	1	2	3	4
11.	...самиот да создавам нови идеи и активности за започнување на свој сопствен бизнис	1	2	3	4

8. Одбери ги твоите три најважни бенефити (користи) што ги доби во текот на твоето образование: (избери само три одговори и заокружи ги броевите пред нив)
1. Запознавањето нови луѓе
2. Поголеми шанси за вработување
3. Повеќе уживам во моето слободно време
4. Подобро ја извршувам својата работа
5. Добивањето диплома, сертификат или квалификација
6. Подобро управувам со својот секојдневен живот
7. Можам да го променам работното место, или да започнам свој сопствен бизнис
8. Ми дава лична сатисфакција
9. Мислам дека немам големи бенефити од ова
10. Немам корист сеуште, бидејќи уште не сум завршил.

V. Заокружи еден одговор:

9. Продуктивноста подразбира:

- а) Да се заработат што повеќе пари
- б) Да се изработат одреден број на производи во единица време
- в) Да се постигне целта по секоја цена

10. Поради кои причини плаќаме даноци:

- а) Државните службеници да имаат што да работат
- б) Да се задоволат потребите за општо добро
- в) За пензионерите да живеат подобро

11. Најограничен ресурс е:

- а) Златото
- б) Сончевата енергија
- в) Воздухот
- г) Времето
- д) Водата

12. Општо добро не е:

- а) Уличното осветлување
- б) Градскиот парк
- в) Образованието
- г) Градскиот превоз
- д) Војската

VI Колку познавања имаш за економијата и претприемништвото?

<p>1. Марко отворил фабрика за производство на чевли во Штип. Која од следниве реченици најдобро ја опишува улогата на фабриката во оваа локална средина?</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Марко најмногу чевли ќе продава на луѓето од овој град. б) Марко ќе вработи многу луѓе од овој град. в) Данокот кој ќе го плаќа Марко е единствениот начин на добивање приходи за градот. 	<p>2. Марија сака да започне да произведува колачи. За да го купи неопходниот материјал(брашно, јајца, чоколада...), Марија ќе ги потроши своите пари. Колачите ќе ги подготвува дома, во својата кујна. Таа планира тоа што ќе го заработи да го задржи за себе. Каков облик на бизнис сака да започне Марија?</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Индивидуален претприемач б) Партнерство в) Акционерско друштво
---	--

<p>3. Пред да започнат со некоја нова работа, претприемачите изработуваат бизнис план. Суштината на бизнис планот е да ...</p> <p>а) ...им овозможи да станат директори б) ...да го испратат до училиштето/факултетот каде што завршиле за да покажат што научиле в) ...да се уверат дека започнувањето на таа работа е добра идеја и да соберат финансиски средства</p>	<p>4. Наједноставниот облик во кој членот е одговорен за успехите, но и за загубите во работата е:</p> <p>а) Друштво со ограничена одговорност б) Индивидуален претприемач в) Командитно друштво</p>
<p>5. Зошто потрошувачите немаат се што сакаат:</p> <p>а) Ресурсите се ограничени б) Народната банка не емитува доволно пари за луѓето да можат да си купат сè што сакаат в) Произведувачите не се ефикасни.</p>	<p>6. На денот на жената (8-ми март) цената на цвеќињата значително расте затоа што:</p> <p>а) цвеќарите така одлучиле б) поефтино е од накупувањето в) постои зголемена побарувачка</p>
<p>7. Кога некое претпријатие пласира нов производ, тоа:</p> <p>а) Однапред планира - според истражувањата на пазарот, дека од тој производ има потреба и дека истиот ќе има успех на пазарот б) Купува полиса за осигурување во случај потрошувачите да не го купат производот в) ЈОди на слепог надевајќи се на успех на производот</p>	<p>8. Маркетингот е важен за успешно работење на претпријатието. Можеме да го опишеме како:</p> <p>а) Рекламирање на производот (телевизиски реклами, постери, огласи во весници...) б) Доставување стока на купувачите во земјата и во странство в) Активности со кои утврдуваме што сакаат потрошувачите, а потоа се трудиме тие потреби ефикасно да ги задоволиме</p>

Анекс V Позитивни ставови на учениците од средните стручни училишта изразено во %

1. Како се гледаш себеси?

Те молам да процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења	Позитивен став
Сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин	82,6
Најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила како треба да се работи	16,5
Проблемите најчесто ги решавам на ист, вообичаен начин	39,8
Сакам да смислувам нови идеи и активности	90,7
За секој проблем добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно	96,1
Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам морам да смислува нешто ново	53,1
Сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение	59,2
Сакам да учествувам во повеќе различни активности истовремено	68,5

2. Учење

2.1 Те молам да процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења за учењето и концепциите за учење. Најпрво прочитај ги зборовите од секој ред. Во секој ред заокружи го знакот кој најмногу го изразува твоето размислување за учењето. На пример: учењето може да биде тешко или лесно. Ако мислиш дека учењето е тешко, заокружи еден од знаците кој е поблиску до тешко, а ако мислиш дека е лесно заокружи еден од знаците поблиску до зборот лесно.	
Важно	79,9
Интересно	50,7
Корисно	82,3
Пријатно	54,4
Лесно	33,8
Корисно е за мојот сегашен живот	66,4
Важно за мојот иден живот	77,6

2.2 На секого од нас учењето може различно да ни значи, односно учиме поради различни причини. Сакаме да создаеме што тебе ти значи учењето. Подолу се наведени некои тврдења врзани за учењето. Те молам да ги процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења така да заокружиш еден знак од секое поодделно тврдење.	
	Позитивен став
Со учењето доаѓам до нови идеи.	92
Со учењето само ги зголемувам информациите кои ги знам	23,8
Го учам само она неопходното за училиште	56,4
Учам и пошироко, надвор од училиштето.	68,4
Времето поминато во учење е изгубено време	82,3
Понекогаш дури отпосле ми станува јасно зошто нешто сум го учел	31,5
Учењето престанува во моментот кога личноста ќе го заврши образованието	80,7
Она што ќе го научам ќе ми користи за подобро снаоѓање во секојдневниот живот	96,8
На училиште научив кои се моите способности и во што сум добар.	85,7
Веќе имам јасна престава за тоа што ќе работам во иднина	70
На училиште имав пристап на информации во врска со моето натамошно образование или за мојата професија	66,6
Од наставниците ќе научам што можам да работам во иднина	61,9
Од наставниците ќе научам што треба да постигнам за да можам да ги применим моите идеи во иднина	72,7

3. Што е она што те мотивира - поттикнува за учење

3.1 Те молам да ги процениш секоја од наведените причини кои се однесуваат на тебе. Заокружи го знакот за секоје тврдење	Позитивен став
Зошто учам.....	
За да станам стручен во работата за која се школувам	81,7
Затоа што другите од мене тоа го очекуваат	41,6
Уживам во учењето.	55
Мене лично учењето ми е важно.	76,4
Затоа што морам.	48,9
Сакам да се запишам на саканиот факултет	20,6
Сакам да се вработам на најдобро работно место.	88,7

3.2 Те молам да ги процениш секоја од наведените причини кои се однесуваат на тебе. Заокружи го знакот со кој повеќе се согласуваш (одговор 1 или одговор 2)			
Кога учам повеќе сакам:		Кога учам повеќе сакам:	
1) задачи или прашања за кои знам дека можам одма да ги решам	78,6	1) задачи или прашања околу кои морам многу да се трудам	34,8
2) задачи или прашања за кои не сум сигурен дека можам да ги решам	21,4	2) задачи или прашања кои можам лесно да ги решам	65,2

4. Како учиш?

Учениците учат на различни начини. Не интересира како ти учиш! Размислувајќи за ситуации во кои учиш, колку често учиш на долунаведените начини? Заокружи еден од знаците за секој од редовите	Позитивен став
Пред да почнам да учам размислувам за тоа што се морам да научам	68,3
Пробам да го разберам новиот материјал така што го поврзувам со поимите кои веќе ги знам	70
Пробам да разберам како некоја информација би можела да се искористити во свакојдневниот живот	70,6
Кога учам го прераскажувам материјалот со свои зборови	71,2
Учам се напамет	75,2
Пред да почнам да учам размислувам за тоа што се од тоа ќе ми треба во животот	46
Пробам да го разберам новиот материјал така што го поврзувам со работите кои ги имам работено на пракса	62,5
Пред да почнам да работам на пракса размислувам за тоа како да го применим она што го имам научено од теорија	65,4

5. Како учиш во текот на практичната настава или професионалната пракса

Не интересира како ти учиш, во ситуации во кои учиш во текот на практичната настава или професионалната пракса	Позитивен став
Кога ги обавувам задачите на пракса, го користам претходно стекнато знаење по стручно теоретските предмети	72
Кога учам нешто практично да работам, некој мора прво тоа практично да ми го покаже	22,5
Кога учам нешто практично да работам, доволно ми е да користам само упатство за работа -инструкции	55,8
Кога учам нешто практично да работам, го користам искуството од секојдневниот живот	73,5
Ги совладувам практичните вештини, така што ги повторувам повеќе пати	70,5
Ги проверувам повеќе пати работните операции или процеси кои ги обавувам во пракса	62,2
Правиме експерименти и практични задачи кои се однесуваат на работите што ги научивме од теоретските предмети	46,1
Наставниците применуваат примери од реалниот живот	69,9
На нашите часови создаваме нешто реално или корисно	72,7

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

6. Како се поттикнуваш - мотивираш за понатамошно учење или подготовка за пракса?

Кога учиш или се подготвуваш за пракса, ти се случува да ти биде тешко или досадно. Како самиот себе се поттикнуваш - мотивираш, користиш различни методи? Сети се на такви ситуации. Колку често си ги применувал следните методи?	Позитивен став
Настојувам да се концентрирам на она што ми е во содржината интересно	84
Си велам себе си дека ме интересира работата за која се школувам и дека ќе уживам во идната работа	64,3
Правам обиди да го поврзам градивото со нешто што ми е интересно или што го сакам	66,2
Правам обид да го поврзам градивото од часовите со она што го учам за да работам на пракса	59,8
Се потсетувам самиот себе дека така ќе се оспособам да работам на добро работно место	76,5
Правам обиди да се изолирам (го исклучувам телевизорот, телефонот ..)	42,1
Настојувам да учам во време кога можам најдобро да се концентрирам	80,4
Си велам сам себе дека кога ќе завршам со учењето ќе правам- работам нешто што најмногу го сакам	82,1
Размислувам за тоа колку убаво ќе се чувствувам кога ќе го научам градивото	70,1
Си велам самиот себе си можеш и ти	75,2
Повторувам во себе дека е важно да се учи затоа што тоа ќе ми користи во животот	80,1
Се потсетувам самиот себе дека не сакам да ги разочарам родителите	30
Се потсетувам самиот себе си дека ќе бидам добар мајстор во својата работа	75,8
Се потсетувам самиот себе дека и другите учат	43,7
Си зборувам самиот со себе дека е важно да научам најмногу што можам	74,7
Се потсетувам самиот себе дека само така ќе се запишам на саканиот факултет или виша школа	74,3

7. Колку и како соработуваш со другарите во учењето и /или на праксата?

Следните тврдења опишуваат некои наставни активности. Те молам процени ги колку секое од тие тврдења се однесува на тебе :	Позитивен став
Често предлагам активности и ги поттикнувам другите да работат	58
Често со други ученици работам на некоја задача или во некоја работа на пракса	71,3
Со задоволство учествувам во активности кои ги предложиле другите	73,3
Имам пријатели во паралелката од кои секогаш можам да побарам помош	89,7
Во заедничките активности иницијативата обично ја препуштам на другите	59
Кога работам со други лесно можам да се договорам	82,8
Обично знам кога е подобро да работам сам, а кога е подобро да работам со други	88
Често заеднички ги решаваме проблемите кои произлегуваат во реализацијата на праксата	73
Во текот на реализацијата на праксата учиме да работиме тимски и да доделуваме одговорност за работите	76,3
Учествувам и работам во тимот во текот на учењето и/или праксата	81,4

8. Како го доживуваш оценувањето

Колку често ти се случува следното?	Позитивен став
Можам да научам нешто корисно од писменото испитување	36,7
Можам да научат нешто корисно од усното испитување	17,4
Наставниците ни објаснуваат - образлагаат зошто ни дале таква оценка	52,9
Наставниците ги пофалуваат учениците за нивниот напредок	74
За да добие добра оценка, ученикот треба да покаже дека навистина го разбира градивото	85,2
Наставниците праведно оценуваат	48,2

	Позитивен став
При оценувањето, сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат.	46,5
Наставниците ги оценуваат домашните задачи или другите изработки на учениците	50,2
Јасно ми е што морам да научам за да добијам одредена оценка	86,1
Коментарите - образложувањето на наставниците за мојата работа ми помагаат да го унапредам моето учење	70,3
Од инструкторите на пракса, добивам повратна информација за мојата работа	62,5
На тестовите се проверува колку можеме да го примениме стекнатото знаење во конкретни ситуации	71,4
Наставниците го оценуваат начинот на кој сме дошле до решение на проблемот / задачата	59,9
Наставниците ги охрабруваат учениците да ја оценуваат својата работа	63,4
Наставниците ги охрабруваат учениците да се оценуваат еден со друг	41,6
Наставниците не оценуваат само за оние работи кои можат да се научат напамет	64,1
Наставниците ни даваат тестови само за она што сме го работеле на часовите	78,7
Инструкторите на пракса ги оценуваат стекнатите вештини кои ни се потребни за работата за која се школуваме	64,3
При проверката со тест се проверува дали ги запамтив добро сите факти кои беа предавани на часовите	25,6
Кога се оценува групната работа се оценува работата на целата група	24,3
Наставникот оценува како работиме и комуницираме во групата	69,6
Наставникот оценува како ги приоѓам и ги решавам зададените задачи и проблеми	70,9
Наставниците ни даваат тестови и за она што не сме го работеле на часовите	73,9
Наставниците ги охрабруваат моите соученици да ме оценуваат мене, односно приодот и начинот на кој јас го решив проблемот	33,2
Наставниците не охрабруваат да ги оценуваме нивните умеења и способности	34,8

9. Како ја гледаш наставата и праксата?

Следните тврдења опишуваат некои наставнички активности во реализацијата на праксата. Те молам да процениш колку секое од овие тврдења е точно	Позитивен став
Наставниците јасно кажуваат што треба да запишеме на часот.	19,6
Наставниците даваат јасни инструкции	75,6
Наставниците диктираат	27,9
Наставниците секогаш имаат прав одговор	28,3
Наставниците нудат различни начини за решавање проблем	70,9
Наставниците ги прифаќаат нашите различните решенија или одговори	64
Наставниците поттикнуваат на самостојност во работата (низ решавање на задачи, проекти, семинарски работи.....)	62,3
Наставниците прецизно кажуваат што треба да научиме	73,2
Наставниците даваат предлози за изнаоѓање други содржини поврзани со содржината на часот, поттикнуваат користење различни извори: учебници, Интернет, родители, пријателите, списанија	69,5
Наставниците поттикнуваат работа во парови или во група	66,1
Наставниците поттикнуваат водење свои белешки за време на часот	43,9
Наставниците прифаќаат различните начини на решавање на проблемот	61,2
Клупите ги поставуваат во облик како во кино сала /театар	65,6
Наставниците стојат пред нас и цел час зборуваат, а ние мораме да го слушаме	33,7
Наставниците ги подржуваат сите ученици	55
Наставниците најповеќе работаат со добите ученици	32,8
Наставниците користат наставните сретства; графоскоп, видео, проектор, компјутер....	44,5
Наставниците оставаат доволно време за поставување на прашања	63,2

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Колку често ти се случува следното?	Позитивен став
Наставниците ги поврзуваат содржините од својот предмет со содржините по другите предмети	46,1
Наставниците ги фалат учениците кои изнесуваат свои идеи	72,7
Наставниците охрабруваат презентирање на своите работи пред другите	65,7
Наставниците овозможуваат доаѓање до решенија без ограничување на времето	48,9
Наставниците даваат примери од секојдневниот живот	75,6
Наставниците предлагаат да направиме самопроценка на работата	59,7
Наставниците даваат можност да поставуваме специфични прашања и после часовите / после праксата	56,2
Наставниците секогаш помагаат доколку тоа им се побара.	76
Наставниците даваат можност сами да одлучиме како ќе најдеме решение за активноста/задачата	70,6
Наставниците бараат презентирање на начинот на кој сме дошле до одредено решение	68
При оценувањето овозможуваат да знам за што сум способен и што треба да подобрам	71,2
Наставниците поттикнуваат нови идеи или работа на нов начин	62,5
Наставниците поттикнуваат самостојно донесување одлуки	56,5
Наставниците даваат можност сами да одлучиме со кого ќе работиме во група	40,2
Наставниците даваат исти задачи за сите ученици	38,5
Наставниците првенствено работаат со послабите ученици	67
Наставниците ги прилагодуваат задачите спрема можностите на учениците, за секој ученик посебно	36

10. Како ја гледаш својата идна работа?

Каква работа би сакал/а да работиш?	Позитивен став
Работа каде се јасни правилата и каде сам не морам да донесувам некои одлуки	53,7
Сигурна работа во која нема ризик	73,4
Работа во која нема многу промени	58,5
Работа која јас ќе ја започнам и ќе бидам самостоен	34
Работа на која постојано ќе учам нешто ново	25,4
Работа на која се отвараат многу нови прилики	18,8
Работа која не ми е многу далеку од дома	43,9
Работа на која јас ќе донесувам одлуки	41,3
Работа на која ќе заработувам многу пари	82,3

11. Искуство со претприемништво?

Дали во текот на школувањето си имал прилика да	Позитивен став
..... разговараш со предприемачи	23,8
..... да посетиш успешни претприемачи	27,8
..... да осознаеш како функционира едно претпријатие	49,2
..... да читаш списание кои се занимаваат со работни активности	53,1
..... да ја истражуваш можноста за вработување во својата струка	56,5
..... да осознаеш на кого да се обратиш за помош ако имаш некој идеја за работа (бизнис)	57
..... работиш на развој на идеја за работа	49
..... знаеш што треба да се работи за да развиеш успешно претпријатие	66,8

12. Дали знам што треба да знам?

12.1 Различни луѓе имаат различни сфаќања за она што се тоа средства на претприемачите за започнување на бизнис. Тоа е поврзано со пристапот и методите на учење за претприемничката можност. Ве молиме според вашето мислење да заокружите три одговори за следното тврдење:

Претприемачот за да создаде нова фирма треба:

■ Да има пари за бизнис	26,1
■ Да поседува посебни способности и вештини	19
■ Да е иноватор	8,3
■ Да има способност да преознава можности и ризици	15,5
■ Да знае да изготви Бизнис План	13,7
■ Да познава луѓе од бизнисот	10,1
■ Да е/бил одличен ученик	2,6
■ Да сака да се вработи во некоја профитабилна фирма	4,7

12.2 За да засноваш претпријатие треба да го направиш следното (размисли)

■ да имаш пари	29,6
■ да ги извршуваш и одговориш на обврските	1,6
■ да имаш пријатели од бизнисот	3,4
■ да изготвиш бизнис план	8,2
■ да имаш стручен кадар и менаџерски тим	12,9
■ потребни документи за фирмата	2,3
■ да имаш среќа	0,4
■ искуство, организациони способности	19,3
■ образование	6,8
■ можни ризици	4,1
■ идеја	10,7
■ претприемачки дух	0,7

12.3 За да ја пресметаш цената на еден леб треба да ги пресметаш следните трошоци:

■ човечки труд	14,2
■ пари	1,4
■ директни трошоци	40,1
■ индиректни трошоци	33,1
■ профит	5,6
■ данок	5,6

12.4 Заокружи еден од одговорите:

Продуктивност е:

a) Да заработиш што повеќе пари	29,7
b) Да изработиш одреден број на производи за одредено време	44,9
c) Да ја постигнеш целта по секоја цена	25,3

Порезот го плаќаме:

d) За да имаат што да работаат државните службеници	23,1
e) За да се задоволат потребите за јавните добра	64,4
f) За пензионерите подобро да живеат	12,5

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И
ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Најограничен ресурс е:

g) Златото	22,7
h) Сончевата енергија	9,3
i) Воздухот	12
j) Времето	47
k) Водата	9

Јавно добро е:

l) улично осветлување	17,1
m) Градскиот парк	14,1
n) Образование	53,7
o) Градски превоз	7
p) Војска	8,1

На денот на заљубените цената на цвеќето значително се зголемува заради тоа што:

q) цвеќарите така одлучиле	15,1
r) Покретот на зелените се бори против уништување на цвеќето	5,3
s) во зима има помалку цвеќе	7,6
t) постои зголемена побарувачка	63,2
u) е поефтино од накитот	8,9

12.5 Различни луѓе имаат различни сфаќања за прашањето што претставува претприемничка можност. Тоа е поврзано со пристапот и методите на учење за претприемничката можност. Ве молиме според вашето мислење да заокружите еден одговор за следното тврдење:

Претприемничка можност за бизнис е:

■ Да знаеш да изготвиш Бизнис План	32,9
■ Да препознаеш нешто од што можеш да создадеш бизнис и да веруваш дека е тоа остварливо	43,1
■ Да имаш пари	19,1
■ Да имаш завршено училиште	3,6
■ Да имаш слободно време	1,3

Анекс VI Позитивни ставови на наставниците од средните стручни училишта изразено во %

1. Како се гледате себеси?

Ве молам да проценете колку се сложувате со секое од наведените тврдења	Позитивен став
Сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин	85,5
Најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила како треба да се работи	21,6
Проблемите најчесто ги решавам на ист, вообичаен начин	59
Сакам да смислувам нови идеи и активности	98,3
За секој проблем добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно	99,1
Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам/а морам да смислува нешто ново	56,9
Сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение	75,7
Сакам да учествувам во повеќе различни активности истовремено	66,4

2. Учење

Ве молиме да процените колку се сложувате со секое од наведените тврдења за учењето и концепциите за учење.

2.1 Како вашите ученици го доживуваат учењето? Ако мислите дека за учениците учењето е тешко, заокружете еден од знаците кој е поблиску до тешко, а ако мислите дека е лесно заокружете еден од знаците поблиску до зборот лесно.	
Важно	50
Интересно	45,3
Корисно	69,1
Пријатно	51,6
Лесно	21,4
Корисно е за мојот сегашен живот	53,1
Важно за мојот иден живот	60,4

2.2 Што на учениците им значи учењето?	
Учениците сметаат дека:	Позитивен став
Со учењето се доаѓа до нови идеи.	93,1
Со учењето само ги зголемуваат информациите кои ги знаат	37,4
Го учат само она за училиште	35
Учат и пошироко, надор од она што им е потребно за на училиште	55,7
Времето поминато во учење е изгубено време	84,6
Понекогаш дури отпосле им станува јасно зошто нешто сме го учеле	17,2
Нема потреба да учат. Учењето престанува во моментот кога ќе го завршат образованието	74,6
Она што ќе го научат ќе им користи за подобро снаоѓање во секојдневниот живот	89,6
Преку работата научуваат кои се нивните способности и во што се доби	94,7
Веќе имаат јасна престава за тоа што ќе им треба за работа во иднина	67,5
На училиште имаат информации во врска со нивното натамошно образование за идната професија	80,7
Од наставниците ќе научат што треба да работам во иднина	73,7
Од наставниците ќе научат што треба да постигнат за да можат да ги применат своите идеи во иднина	86

3. Што е она што ги мотивира - поттикнува за учење

3.1 Што ги мотивира учениците?	Позитивен став
Зошто учат.....	
За да станат стручни во работата која ќе ја работат	81,7
Затоа што работата тоа од нив ќе го бара	75,2
Уживаат во учењето.	54,8
Ним учењето им е важно.	56,5
Затоа што мораат.	45,3
Сакаат да се запишат на саканиот факултет	29
Сакаат да работат најдобро на нивното идно работно место.	70,1

3.2 Кои се причините поради кои учениците учат? Заокружете го знакот со кој повеќе се сложувате (одговор 1 или одговор 2)			
Кога учат повеќе сакаат:		Кога учат повеќе сакаат:	
1) задачи или прашања за кои знаат дека можат одма да ги решат	83,3	1) задачи или прашања околу кои мораат повеќе да се потрудат	17,9
2) задачи или прашања за кои не се сигурни дека можат да ги решат	16,7	2) задачи или прашања кои можат лесно да ги решат	82,1

4. Како ги поттикнувате - мотивирате учениците за понатамошно учење или подготовка за пракса?

Колку често ги применувате следните методи?	Позитивен став
Настојувам учениците да се концентрираат на она што е во содржината интересно	97,4
Им велам дека тоа е интересно за работата за која се школуваат и дека ќе им треба во идната работа	94,9
Правам обиди да го поврзам градивото со нешто што им е интересно или што го сакаат	98,3
Правам обид да го поврзам градивото од часовите со она што ќе го учаат за да работам на пракса	87,8
Ги потсетувам дека така ќе се оспособам за да работаат на добро работно место	87,9
Ги потсетувам дека ќе бидат добри мајстори во својата работа	85,3
Ги потсетувам колку убаво ќе се чувствуваат кога ќе научат	94,7
Им велам дека кога ќе завршат со Учењето ќе прават - работаат нешто што најмногу го сакаат	74,6
Ги убедувам во тоа колику убаво ќе се чувствуваат кога ќе го научат градивото	82,1
Ги убедувам во тоа > можеш и ти <	94,7
Им повторувам дека е важно да се учи затоа што тоа ќе им користи во животот	97,4
Ги потсетувам дека нетреба да ги разочара родителите	74,3
Ги потсетувам дека и другите учат	72,3
Ги потсетувам дека е важно да научат најмногу што можат	92
Си зборувам самиот со себе дека е важно да научам најмногу што можам	73,6
Ги потсетувам дека само така ќе се запишат на саканиот факултет или виша школа	82,9

5. Како оценувате

Колку често ви се случува следното?	Позитивен став
Учениците можат да научат нешто корисно од писменото испитување	31,3
Учениците можат да научат нешто корисно од усното испитување	3,5
На учениците секогаш им образлагам зошто сум им дал/а таква оценка	96,5
Ги пофалувам учениците за нивниот напредок	99,1
За да добие добра оценка, ученикот треба да покаже дека навистина го разбира градивото	99,1
Праведно оценувам	98,2
При оценувањето, сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат	97,4
Ги оценувам задачи или другите изработки на учениците	96,5
На учениците јасно им е што треба да научат за да добијат одредена оценка	99,1
Коментарите - образложувањето дадено на учениците за нивната работа им помага да го унапредат нивното учење	93,8
На учениците секогаш навремено им давам повратна информација за нивната работа	98,2
На тестовите се проверува колку можат да го применат стекнатото знаење во конкретни ситуации	91,2
Го оценувам начинот на кој дошле до решение на проблемот / задачата	96,5
Ги охрабрувам учениците да ја оценуваат својата работа	93,8
Ги охрабрувам учениците да се оценуваат еден со друг	75,2
Оценувам само за оние работи кои можат да се научат напамет	86,6
Им давам тестови само за она што сме го работеле на часовите	85,5
Инструкторите на пракса ги оценуваат стекнатите вештини кои се потребни за работата за која се школуваат	91,3
При проверката со тест се проверува дали ги запамтите добро сите факти кои беа предавани на часовите	17,7
Кога ја оценувам групната работа ја оценувам работата на целата група	17
Оценувам како учениците работаат и комуницираме во групата	95,4
Оценувам учениците им приоѓаат и ги решаваат зададените задачи и проблеми	91,6
Им давам тестови и за она што не е работено на часовите	77,4
Ги охрабрувам учениците да се оценуваат за начинот како им приоѓаат да го решат проблемот	70,3
Ги охрабрувам учениците да не оценуваат за наште умеења и способности во изведувањето на наставата	67

6. Како ја гледате наставата и праксата?

Ве молам да процените колку секое од овие тврдења е точно	Позитивен став
На учениците јасно им кажувам што треба да запишат на часот	5,2
Им давам јасни инструкции	98,3
Им диктирам	73,7
Секогаш за учениците имам точен одговор	1,8
Им нудам различни начини за решавање на проблемот	94,7
Ги прифаќам нивните различни решенија или одговори	94,7
Ги поттикнувам на самостојност во работата (низ решавање на задачи, проекти, семинарски работи.....)	99,1
Точно им кажувам што треба да научат	98,2
Им давам преродози за изнаоѓање други извори поврзани со содржината на часот: учебници, Интернет, родители, пријателите, списанија	91,2
Поттикнувам работа во парови или во група	90,4
Ги поттикнувам да водат свои белешки за време на часот	6,3
Прифаќам различни начини на решавање на проблемот	93,2
Клучите ги поставувам во облик како во кино сала /театар	67
Стојам пред нив и предавам цел час, а учениците треба да ме слушаат	77
Ги подржувам сите ученици	93
Најповеќе работам со добрите ученици	71,4

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Позитивен став
Користам наставни сретства; графоскоп, видео, проектор, компјутер....	61,4
Им оставам доволно време за да можат да постават прашања	99,1
Ги поврзувам содржините од својот предмет со содржините по другите предмети и пракса	98,2
Ги пофалувам учениците кои изнесуваат свои идеи	100
Ги охрабрувам за презентирање на своите работи пред другите	99,1
Им дозволувам да дојдат до решение без ограничување на времето	72,6
Им давам примери од секојдневниот живот	95,6
Им предлагам да направат самопроценка на работата	95,5
И давам можност да поставуваат специфични прашања и после часовите / после праксата	89,5
Секогаш им помагам доколку тоа го побараат од мене	99,1
Им давам можност сами да одлучат како ќе најдат решение за некој проблем/ задача	95,7
Им барам презентирање на начинот на кој дошле до одредено решение	95,7
При оценувањето имаат можност да слушнат зошто се способни и што трееба да подобрат	94,7
Поттикнувам нови идеи или работа на нов начин	93,8
Поттикнувам самостојно донесување одлуки	92
Им давам можност сами да одлучат со кого ќе работаат во групата	27,4
Им давам исти задачи за сите ученици	44,2
Првенствено работам со послабите ученици	49,6
Ги прилагодувам задачите спрема можностите на учениците, за секој ученик посебно	70,2

7. Како ја гледате својата работа?

Каква работа би сакале да работите?	Позитивен став
Работа каде се јасни правилата и каде сам не морам да донесувам некои одлуки	53
Сигурна работа во која нема ризик.	38,3
Работа во која нема многу промени	75,4
Работа која јас ќе ја започнам и ќе бидам самостоен	65,2
Работа на која постојано ќе учам нешто ново	89,7
Работа на која се отвараат многу нови прилики	84,3
Работа која не ми е многу далеку од дома	64,3
Работа на која јас ќе донесувам одлуки	57,8
Работа на која ќе заработувам многу пари	33,9
Работа поинтересна од оваа	47,3
Работа во која можам многу да експериментирам	53

8. Колку и како соработувате со колегите?

Ве молам проценете колку секое од следниве тврдења се однесува на вас:	Позитивен став
Често предлагам активности и ги поттикнувам другите да работат	88,8
Често со други колеги работам на некоја задача	91,4
Со задоволство учествувам во активности кои ги предложиле колегите	93,1
Имам пријатели на работа од кои секогаш можам да побарам помош	93,9
Во заедничките активности иницијативата обично ја препуштам на другите	58,4
Кога работам со други лесно можам да се договорам	94
Обично знам кога е подобро да работам сам, а кога е подобро да работам со други	95,8
Често заеднички ги решаваме проблемите кои произлегуваат во реализацијата на наставата	92,7
Во текот на работата учиме да работиме тимски и да доделуваме одговорност за работите	92
Учествувам и работам во тимови	94,6

9. Училиште

Поттикнување на активност и иновативност на наставниците во училиштето	Позитивен став
Во нашето училиште:	
Наставниците имаат можност самостојно да решаваат проблеми.	73,2
Кај некои наставници се чувствува недостаток на одговорност за сопствената работа.	19,6
Наставниците активно учествуваат во донесувањето на Годишниот план на училиштето.	67,5
Наставниците имаат можност да влијаат на организирањето и изведувањето на наставата.	88,5
Наставниците не мора да се држат на пропишаните правила за однесување.	79,3
Работата на наставниците внимателно се надгледува.	82,1
Наставниците немаат можност отворено да даваат критички забелешки на работата на училиштето.	37,8
Наставниците се охрабруваат да работат со нови методи на работа.	93,8
Од наставниците се очекува постојано да учат и да ја иновираат својата работа.	94,7
Промените добро се прифаќаат.	78,6

Поддршка од директорот и колегите	Позитивен став
Директорот ги зема во предвид идеите на наставниците	86,7
Директорот ги охрабрува наставниците во давање иницијативи и предлози	90,3
Директорот ја поттикнува соработката меѓу наставниците	85,7
Директорот им е достапен на наставниците секогаш кога им е потребно	87,4
Директорот се труди да обезбеди стручно усовршување за наставниците	92
Директорот се труди да обезбеди потребни услови за работа. (наставни средства, помагала и сл.)	87,6
Наставниците можат да влијаат на одлуките на директорот	66,7
Наставниците се поттикнуваат за соработка на заеднички проекти и активности	91
Наставниците можат да побараат стручна помош од колегите	97,3
Наставниците се отворени за коментари на сопствената работа	81,8

10. Наставниците и претприемништвото

10.1 Различни луѓе имаат различни сфаќања за она што се тоа средства на претприемачите за започнување на бизнис. Ве молиме според вашето мислење да заокружите три одговори за следното тврдење:

Претприемачот за да создаде нова фирма треба:

- Да има пари за бизнис 24
- Да поседува посебни способности и вештини 23,4
- Да е иноватор 9,9
- Да има способност да препознава можности и ризици 19,5
- Да знае да изготви Бизнис План 14,4
- Да познава луѓе од бизнисот 7,5
- Да бил одличен ученик 0,6
- Да сака да се вработи во некоја профитабилна фирма 0,9

10.2 Заокружете еден од одговорите:

Продуктивност е:

- a) Да заработиш што повеќе пари 12,4
- b) Да изработиш одреден број на производи за одредено време 73,5
- c) Да ја постигнеш целта по секоја цена 14,2

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И
ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Порезот го плаќааме:

d) За да имаат што да работаат државните службеници	7
e) За да се задоволат потребите за јавните добра	92,1
f) За пензионерите подобро да живеат	0,9

Најограничен ресурс е:

g) Златото	23,2
h) Сончевата енергија	3,6
i) Воздухот	4,5
j) Времето	49,1
k) Водата	19,6

Јавно добро е:

l) улично осветлување	9,1
m) Градскиот парк	6,4
n) Образование	81,8
o) Градски превоз	0,9
p) Војска	1,8

На денот на заљубените цената на цвеќето значително се зголемува заради тоа што:

q) цвеќарите така одлучиле	8,8
r) Покретот на зелените се бори против уништување на цвеќето	1,8
s) во зима има помалку цвеќе	4,4
t) постои зголемена побарувачка	79,6
u) е поевтино од накитот	5,3

10.3 Различни луѓе имаат различни сфаќања за прашањето што претставува претприемничка можност. Тоа е поврзано со пристапот и методите на учење за претприемничката можност. Ве молиме според вашето мислење да заокружите еден одговор за следното тврдење:

Претприемничка можност за бизнис е:

■ Да знаеш да изготвиш Бизнис План	16,7
■ Да препознаеш нешто од што можеш да создадеш бизнис и да веруваш дека е тоа остварливо	75,4
■ Да имаш пари	5,3
■ Да имаш завршено училиште	2,6
■ Да имаш слободно време	0

Анекс VII Резултати добиени од истражувањето со Ученици

1. Како се гледаш себеси?

Те молам да процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам	Вкупно
Сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин	17 5.5%	37 11.9%	157 50.5%	100 32.2%	311 100%
Најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила како треба да се работи	18 5.8%	3 10.6%	87 28.1%	172 55.5%	310 100%
Проблемите најчесто ги решавам на ист, вообичаен начин	50 16.2%	73 23.6%	112 36.2%	74 23.9%	309 100%
Сакам да смислувам нови идеи и активности	12 3.9%	17 5.5%	84 27%	198 63.7%	311 100%
За секој проблем добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно	6 1.9%	6 1.9%	52 16.8%	246 79.4%	310 100%
Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам морам да смислува нешто ново	61 19.6%	85 27.3%	112 36%	53 17%	311 100%
Сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение	92 29.8%	91 29.4%	62 20.1%	64 20.7%	309 100%
Сакам да учествувам во повеќе различни активности истовремено	35 11.3%	63 20.3	129 41.5%	84 27%	311 100%

2. Учење

2.2 На секого од нас учењето може различно да ни значи, односно учиме поради различни причини. Сакаме да создаеме што тебе ти значи учењето. Подолу се наведени некои тврдења врзани за учењето. Те молам да ги процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења така да заокружиш еден знак од секое поодделно тврдење.

	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам	Вкупно
Со учењето доаѓам до нови идеи	14 4.5%	11 3.5%	119 38.1%	168 53.8%	311 100%
Со учењето само ги зголемувам информациите кои ги знам	24 7.7%	50 16.1%	105 33.8%	132 42.4%	311 100%
Го учам само она неопходното за училиште	76 24.8%	97 31.7%	85 27.7%	49 16%	309 100%
Учам и пошироко, надвор од училиштето	55 17.9%	42 13.7%	107 34.9%	103 33.6%	307 100%
Времето поминато во учење е изгубено време	204 65.6%	52 16.7%	29 9.3%	26 8.4%	311 100%
Понекогаш дури отпосле ми станува јасно зошто нешто сум го учел	47 15.1%	51 16.4%	125 40.2%	88 28.3%	311 100%
Учењето престанува во моментот кога личноста ќе го заврши образованието	202 65%	49 15.8%	33 10.6%	27 8.7%	311 100%
Она што ќе го научам ќе ми користи за подобро снаоѓање во секојдневниот живот	4 1.3%	6 1.9%	61 19.6%	241 77.2%	312 100%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам	Вкупно
На училиште научив кои се моите способности и во што сум добар	12 3.9%	32 10.4%	114 37%	150 48.7%	308 100%
Веќе имам јасна престава за тоа што ќе работам во иднина	33 10.6%	60 19.4%	118 38.1%	99 31.9%	310 100%
На училиште имав пристап на информации во врска со моето натамошно образование или за мојата професија	49 15.8%	55 17.7%	100 32.2%	107 34.4%	311 100%
Од наставниците ќе научам што можам да работам во иднина	51 16.5%	67 21.6%	116 37.4%	76 24.5%	310 100%
Од наставниците ќе научам што треба да постигнам за да можам да ги применим моите идеи во иднина	32 10.3%	53 17%	121 38.9%	105 33.8%	311 100%

3. Што е она што те мотивира - поттикнува за учење

3.1 Те молам да ги процениш секоја од наведените причини кои се однесуваат на тебе. Заокружи го знакот за секое тврдење	Воопшто не се однесува на мене	Воглавно не се однесува на мене	Воглавно се однесува на мене	Во потполност се однесува на мене	Вкупно
Зошто учам.....					
За да станам стручен во работата за која се школувам	22 7.1%	35 11.2%	107 34.3%	148 47.4%	312 100%
Затоа што другите од мене тоа го очекуваат	81 26.1%	100 32.3%	90 29%	39 12.6%	310 100%
Уживам во учењето	69 22.3%	70 22.7%	111 35.9%	59 19.1%	309 100%
Мене лично учењето ми е важно	30 9.7%	43 13.9%	118 38.2%	118 38.2%	309 100%
Затоа што морам	95 30.7%	63 20.4%	80 22.7%	81 26.2%	309 100%
Сакам да се запишам на саканиот факултет	37 11.9%	27 8.7%	67 21.5%	180 57.9%	311 100%
Сакам да се вработам на најдобро работно место	12 3.9%	23 7.4%	70 22.6%	205 66.1%	310 100%

3.2 Те молам да ги процениш секоја од наведените причини кои се однесуваат на тебе. Заокружи го знакот со кој повеќе се согласуваш (одговор 1 или одговор 2)			
Кога учам повеќе сакам:		Кога учам повеќе сакам:	
1) задачи или прашања за кои знам дека можам одма да ги решам	224 78.6%	1) задачи или прашања околу кои морам многу да се трудам	102 34.8%
2) задачи или прашања за кои не сум сигурен дека можам да ги решам	61 21.4%	2) задачи или прашања кои можам лесно да ги решам	191 65.2%

4. Како учиш?

Учениците учат на различни начини. Не интересира како ти учиш! Размислувајќи за ситуации во кои учиш, колку често учиш на долунаведените начини?	Скоро никогаш	Ретко	Често	Скоро секогаш	Вкупно
Пред да почнам да учам размислувам за тоа што се морам да научам	26	73	109	104	312
	8.3%	23.4%	34.9%	33.3%	100%
Пробам да го разберам новиот материјал така што го поврзувам со поимите кои веќе ги знам	17	76	130	87	310
	5.5%	24.5%	41.9%	28.1%	100%
Пробам да разберам како некоја информација би можела да се искористити во свакојдневниот живот	22	69	136	82	309
	7.1%	22.3%	44%	26.5%	100%
Кога учам го прераскажувам материјалот со свои зборови	31	58	98	122	309
	10%	18.8%	31.7%	39.5%	100%
Учам се напамет	119	115	26	51	311
	38.3%	37%	8.4%	16.4%	100%
Пред да почнам да учам размислувам за тоа што се од тоа ќе ми треба во животот	54	114	98	45	311
	17.4%	36.7%	31.5%	14.5%	100%
Пробам да го разберам новиот материјал така што го поврзувам со работите кои ги имам работено на пракса	37	79	113	80	309
	12%	25.6%	36.6%	25.9%	100%
Пред да почнам да работам на пракса размислувам за тоа како да го применим она што го имам научено од теорија	34	74	108	96	312
	10.9%	23.7%	34.6%	30.8%	100%

5. Како учиш во текот на практичната настава или професионалната пракса

Не интересира како ти учиш, во ситуации во кои учиш во текот на практичната настава или професионалната пракса	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Кога ги обавувам задачите на пракса, го користам претходно стекнато знаење по стручно теоретските предмети	27	60	136	88	311
	8.7%	19.3%	43.7%	28.3%	100%
Кога учам нешто практично да работам, некој мора прво тоа практично да ми го покаже	10	60	92	149	311
	3.2%	19.3%	29.6%	47.9%	100%
Кога учам нешто практично да работам, доволно ми е да користам само упатство за работа -инструкции	27	109	110	62	308
	8.8%	35.4%	35.7%	20.1%	100%
Кога учам нешто практично да работам, го користам искуството од секојдневниот живот	17	65	134	94	310
	5.5%	21%	43.2%	30.3%	100%
Ги совладувам практичните вештини, така што ги повторувам повеќе пати	28	63	118	99	308
	9.1%	20.5%	38.3%	32.1%	100%
Ги проверувам повеќе пати работните операции или процеси кои ги обавувам во пракса	21	95	114	77	307
	6.8%	30.9%	37.1%	25.1%	100%
Правиме експерименти и практични задачи кои се однесуваат на работите што ги научивме од теоретските предмети	52	115	94	49	310
	16.8%	37.1%	30.3%	15.8%	100%
Наставниците применуваат примери од реалниот живот	25	68	137	79	310
	8.1%	22%	44.3%	25.6%	100%
На нашите часови создаваме нешто реално или корисно	23	62	113	113	311
	7.4%	19.9%	36.3%	36.3%	100%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

6. Како се поттикнуваш - мотивираш за понатамошно учење или подготовка за пракса?

Кога учиш или се подготвуваш за пракса, ти се случува да ти биде тешко или досадно. Како самиот себе се поттикнуваш- мотивираш, користиш различни методи? Сети се на такви ситуации. Колку често си ги применувал следните методи?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Настојувам да се концентрирам на она што ми е во содржината интересно	18 5.8%	32 10.3%	136 43.6%	126 40.4%	312 100%
Си велам себе си дека ме интересира работата за која се школувам и дека ќе уживам во идната работа	32 10.3%	74 25.4%	104 33.4%	96 30.9%	311 100%
Правам обиди да го поврзам градивото со нешто што ми е интересно или што го сакам	21 6.8%	83 26.9%	140 45.5%	64 20.8%	308 100%
Правам обид да го поврзам градивото од часовите со она што го учам за да работам на пракса	23 7.4%	102 32.8%	122 39.2%	64 20.6%	311 100%
Се потсетувам самиот себе дека така ќе се оспособам да работам на добро работно место	24 7.7%	49 15.8%	109 35.2%	128 41.3%	310 100%
Правам обиди да се изолирам (го исклучувам телевизорот, телефонот ..)	88 28.3%	92 29.6%	66 21.2%	65 20.9%	311 100%
Настојувам да учам во време кога можам најдобро да се концентрирам	22 7.1%	39 12.5%	100 32.2%	150 48.2%	311 100%
Си велам сам себе дека кога ќе завршам со учењето ќе правам- работам нешто што најмногу го сакам	7 2.2%	49 15.7%	89 28.5%	167 53.5%	312 100%
Размислувам за тоа колку убаво ќе се чувствувам кога ќе го научам градивото	22 7.1%	70 22.7%	112 36.4%	104 33.8%	308 100%
Си велам самиот себе си можеш и ти	26 8.4%	51 16.4%	105 33.8%	129 41.5%	311 100%
Повторувам во себе дека е важно да се учи затоа што тоа ќе ми користи во животот	21 6.7%	41 13.1%	94 30.1%	156 50%	312 100%
Се потсетувам самиот себе дека не сакам да ги разочарам родителите	32 10.3%	61 19.7%	102 32.9%	115 37.1%	310 100%
Се потсетувам самиот себе си дека ќе бидам добар мајстор во својата работа	17 5.5%	58 18.7%	128 41.3%	107 34.5%	310 100%
Се потсетувам самиот себе дека и другите учат	46 14.9%	89 28.8%	97 31.4%	77 24.9%	309 100%
Си зборувам самиот со себе дека е важно да научам најмногу што можам	26 8.3%	53 17%	112 35.9%	121 38.8%	312 100%
Се потсетувам самиот себе дека само така ќе се запишам на саканиот факултет или виша школа	44 14.1%	87 11.6%	36 28%	144 46.3%	311 100%

7. Колку и како соработуваш со другарите во учењето и /или на праксата?

Следните тврдења опишуваат некои наставни активности. Те молам процени ги колку секое од тие тврдења се однесува на тебе	Вопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам	Вкупно
Често предлагам активности и ги поттикнувам другите да работаат	43 13.8%	88 28.2%	138 44.2%	43 13.8%	312 100%
Често со други ученици работам на некоја задача или во некоја работа на пракса.	29 9.4%	60 19.4%	138 44.5%	83 26.8%	310 100%
Со задоволство учествувам во активности кои ги предложиле другите	19 6.1%	64 20.6%	127 40.8%	101 32.5%	311 100%

	Вопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам	Вкупно
Имам пријатели во паралелката од кои секогаш можам да побарам помош	16	16	99	179	310
	5.2%	5.2%	31.9%	57.7%	100%
Во заедничките активности иницијативата обично ја препуштам на другите	62	121	89	38	310
	20%	39%	28.7%	12.3%	100%
Кога работам со други лесно можам да се договорам	15	38	139	117	309
	4.9%	12.3%	45%	37.9%	100%
Обично знам кога е подобро да работам сам, а кога е подобро да работам со други	7	30	105	166	308
	2.3%	9.7%	34.1%	53.9%	100%
Често заеднички ги решаваме проблемите кои произлегуваат во реализацијата на праксата	25	59	133	94	311
	8%	19%	42.8%	30.2%	100%
Во текот на реализацијата на праксата учиме да работиме тимски и да доделуваме одговорност за работите	23	51	123	115	312
	7.4%	16.3%	39.4%	36.9%	100%
Учествувам и работам во тимот во текот на учењето и/или праксата	21	37	115	139	312
	6.7%	11.9%	36.9%	44.6%	100%

8. Како го доживувааш оценувањето

Колку често ти се случува следното?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Можам да научам нешто корисно од писменото испитување	26	88	132	65	311
	8.4%	28.3%	42.4%	20.9%	100%
Можам да научат нешто корисно од усното испитување	9	45	153	104	311
	2.9%	14.5%	49.2%	33.4%	100%
Наставниците ни објаснуваат - образлагаат зошто ни дале таква оценка	36	110	100	64	310
	11.6%	35.5%	32.3%	20.6%	100%
Наставниците ги пофалуваат учениците за нивниот напредок	18	63	125	105	311
	5.8%	20.3%	40.2%	33.8%	100%
За да добие добра оценка, ученикот треба да покаже дека навистина го разбира градивото	12	34	110	155	311
	3.9%	10.9%	35.4%	49.8%	100%
Наставниците праведно оценуваат	58	103	115	35	311
	18.6%	33.1%	37%	11.3%	100%
При оценувањето, сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат	46	120	103	41	310
	14.8%	38.7%	33.2%	13.2%	100%
Наставниците ги оценуваат домашните задачи или другите изработки на учениците	36	118	108	47	309
	11.7%	38.2%	35%	15.2%	100%
Јасно ми е што морам да научам за да добијам одредена оценка	9	34	99	167	309
	2.9%	11%	32%	54%	100%
Коментарите - образложувањето на наставниците за мојата работа ми помагаат да го унапредам моето учење	20	72	118	100	310
	6.5%	23.2%	38.1%	32.3%	100%
Од инструкторите на пракса, добивам повратна информација за мојата работа	34	82	125	68	309
	11%	26.5%	40.5%	22%	100%
На тестовите се проверува колку можеме да го примениме стекнатото знаење во конкретни ситуации	22	67	133	89	311
	7.1%	21.5%	42.8%	28.6%	100%
Наставниците го оценуваат начинот на кој сме дошле до решение на проблемот / задачата	26	98	118	67	309
	8.4%	31.7%	38.2%	21.7%	100%
Наставниците ги охрабруваат учениците да ја оценуваат својата работа	36	77	133	63	309
	11.7%	24.9%	43%	20.4%	100%
Наставниците ги охрабруваат учениците да се оценуваат еден со друг	63	117	98	30	308
	20.5%	38%	31.8%	9.7%	100%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Наставниците не оценуваат само за оние работи кои можат да се научат напамет	83	113	69	41	306
	27.1%	36.9%	22.5%	13.4%	100%
Наставниците ни даваат тестови само за она што сме го работеле на часовите	22	44	75	169	310
	7.1%	14.2%	24.2%	54.5%	100%
Инструкторите на пракса ги оценуваат стекнатите вештини кои ни се потребни за работата за која се школуваме	37	73	120	78	308
	12%	23.7%	39%	25.3%	100%
При проверката со тест се проверува дали ги запамтив добро сите факти кои беа предавани на часовите	25	54	120	110	309
	8.1%	17.5%	38.8%	35.6%	100%
Кога се оценува групната работа се оценува работата на целата група	25	49	86	145	305
	8.2%	16.1%	28.2%	47.5%	100%
Наставникот оценува како работиме и комуницираме во групата	26	67	107	106	306
	8.5%	21.9%	35%	34.6%	100%
Наставникот оценува како ги приоѓам и ги решавам зададените задачи и проблеми	29	60	142	75	306
	9.5%	19.6%	46.4%	24.5%	100%
Наставниците ни даваат тестови и за она што не сме го работеле на часовите	138	89	48	32	307
	45%	29%	15.6%	10.4%	100%
Наставниците ги охрабруваат моите соученици да ме оценуваат мене, односно приодот и начинот на кој јас го решив проблемот	90	117	78	25	310
	29%	37.7%	25.2%	8.1%	100%
Наставниците не охрабруваат да ги оценуваме нивните умеѐња и способности	102	100	71	37	310
	32.9%	32.3%	22.9%	11.9%	100%

9. Како ја гледаш наставата и праксата?

Следните тврдење опишуваат некои наставнички активности во реализацијата на праксата. Те молам да процениш колку секое од овие тврдења е точно	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Наставниците јасно кажуваат што треба да запишеме на часот	18	43	118	132	311
	5.8%	13.8%	37.9%	42.4%	100%
Наставниците даваат јасни инструкции	12	64	139	96	311
	3.9%	20.6%	44.7%	30.9%	100%
Наставниците диктираат	10	76	152	70	308
	3.2%	24.7%	49.4%	22.7%	100%
Наставниците секогаш имаат прав одговор	20	68	152	71	311
	6.4%	21.9%	48.9%	22.8%	100%
Наставниците нудат различни начини за решавање проблем	18	72	136	83	309
	5.8%	23.3%	44%	26.9%	100%
Наставниците ги прифаќаат нашите различните решенија или одговори	28	84	136	63	311
	9%	27%	43.7%	20.3%	100%
Наставниците поттикнуваат на самостојност во работата (низ решавање на задачи, проекти, семинарски работи.....)	35	82	141	52	310
	11.3%	26.5%	45.5%	16.8%	100%
Наставниците прецизно кажуваат што треба да научиме	19	64	119	108	310
	6.1%	20.6%	38.4%	34.8%	100%
Наставниците даваат предлози за изнаоѓање други содржини поврзани со содржината на часот, поттикнуваат користење различни извори: учебници, Интернет, родители, пријателите, списанија	25	69	137	77	308
	8.1%	22.4%	44.5%	25%	100%
Наставниците поттикнуваат работа во парови или во група	21	84	137	68	310
	6.8%	27.1%	44.2%	21.9%	100%

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Наставниците поттикнуваат водење свои белешки за време на часот	32	104	107	67	310
	10.3%	33.5%	34.5%	21.6%	100%
Наставниците прифаќаат различни начини на решавање на проблемот	30	89	132	56	307
	9.8%	29%	43%	18.2%	100%
Клупите ги поставуваат во облик како во кино сала /театар	112	92	64	43	311
	36%	29.6%	20.6%	13.8%	100%
Наставниците стојат пред нас и цел час зборуваат, а ние мораме да го слушаме	18	85	119	84	306
	5.9%	27.8%	38.9%	27.5%	100%
Наставниците ги подржуваат сите ученици	36	103	105	65	309
	11.7%	33.3%	34%	21%	100%
Наставниците најповеќе работаат со добите ученици	30	71	129	78	308
	9.7%	23.1%	41.9%	25.3%	100%
Наставниците користат наставните сретства; графоскоп, видео, проектор, компјутер....	73	98	97	40	308
	23.7%	31.8%	31.5%	13%	100%
Наставниците оставаат доволно време за поставување на прашања	30	84	149	47	310
	9.7%	27.1%	48.1%	15.2%	100%
Наставниците ги поврзуваат содржините од својот предмет со содржините по другите предмети	47	118	109	32	306
	15.4%	38.6%	35.6%	10.5%	100%
Наставниците ги фалат учениците кои изнесуваат свои идеи	29	55	141	83	308
	9.4%	17.9%	45.8%	26.9%	100%
Наставниците охрабруваат презентирање на своите работи пред другите	20	85	133	68	306
	6.5%	27.8%	43.5%	22.2%	100%
Наставниците овозможуваат доаѓање до решенија без ограничување на времето	32	117	117	39	305
	10.5%	38.4%	38.4%	12.8%	100%
Наставниците даваат примери од секојдневниот живот	17	58	132	101	308
	5.5%	18.8%	42.9%	32.8%	100%
Наставниците предлагаат да направиме самопроценка на работата	25	99	128	56	308
	8.1%	32.1	41.6	18.2	100%
Наставниците даваат можност да поставуваме специфични прашања и после часовите / после праксата	49	86	121	52	308
	15.9%	27.9%	39.3%	16.9%	100%
Наставниците секогаш помагаат доколку тоа им се побара.	23	51	113	121	308
	7.5%	16.6%	36.7%	39.3%	100%
Наставниците даваат можност сами да одлучиме како ќе најдеме решение за активноста/задачата	16	75	159	59	309
	5.2%	24.3%	51.5%	19.1%	100%2
Наставниците бараат презентирање на начинот на кој сме дошле до одредено решение	22	77	135	75	309
	7.1%	24.9%	43.7%	24.3%	100%
При оценувањето овозможуваат да знам за што сум способен и што треба да подобрам	28	61	141	79	309
	9.1%	19.7	45.6	25.6	100%
Наставниците поттикнуваат нови идеи или работа на нов начин	27	88	120	72	307
	8.8%	28.7%	39.1%	23.5%	100%
Наставниците поттикнуваат самостојно донесување одлуки	31	103	128	46	308
	10.1%	33.4%	41.6%	14.9%	100%
Наставниците даваат можност сами да одлучиме со кого ќе работиме во група	39	84	93	90	306
	12.7%	27.5%	30.4%	29.4%	100%
Наставниците даваат исти задачи за сите ученици	40	79	110	80	309
	12.9%	25.6%	35.6%	25.9%	100%
Наставниците првенствено работаат со послабите ученици	79	128	76	26	309
	25.6%	41.4	24.6	8.4	100%
Наставниците ги прилагодуваат задачите спрема можностите на учениците, за секој ученик посебно	93	104	70	41	308
	30.2%	33.8%	22.7%	13.3%	100%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

10. Како ја гледаш својата идна работа?

Каква работа би сакал/а да работиш?	Многу важно	Важно	Помалку важно	Воопшто не е важно	Вкупно
Работа каде се јасни правилата и каде сам не морам да донесувам некои одлуки	55	111	95	48	309
	17.8%	35.9%	30.7%	15.5%	100%
Сигурна работа во која нема ризик	126	100	47	35	308
	40.9%	32.5%	15.3%	11.4%	100%
Работа во која нема многу промени	56	123	97	30	306
	18.3%	40.2%	31.7%	9.8%	100%
Работа која јас ќе ја започнам и ќе бидам самостоен	105	99	65	40	309
	34%	32%	21%	12.9%	100%
Работа на која постојано ќе учам нешто ново	110	122	46	33	311
	35.4%	39.2%	14.8%	10.6%	100%
Работа на која се отвараат многу нови прилики	136	115	32	26	309
	44%	37.2%	10.4%	8.4%	100%
Работа која не ми е многу далеку од дома	67	69	105	69	310
	21.6%	22.3%	33.9%	22.3%	100%
Работа на која јас ќе донесувам одлуки	79	103	93	35	310
	25.5%	33.2%	30%	11.3%	100%
Работа на која ќе заработувам многу пари	153	102	29	26	310
	49.4%	32.9%	9.4%	8.4%	100%

11. Искуство со претприемништво?

Дали во текот на школувањето си имал прилика да	Никогаш	Ретко	Често	Многу често	Вкупно
..... разговараш со предприемачи	117	120	47	27	311
	37.6%	38.6%	15.1%	8.7%	100%
..... да посетиш успешни претприемачи	105	118	54	32	309
	34%	38.2%	17.5%	10.4%	100%
..... да осознаеш како функционира едно претпријатие	46	110	108	43	307
	15%	35.8%	35.2%	14%	100%
..... да читаш списание кои се занимаваат со работни активности	45	99	102	61	307
	14.7%	32.2%	33.2%	19.9%	100%
..... да ја истражуваш можноста за вработување во својата струка	47	87	112	62	308
	15.3%	28.2%	36.4%	20.1%	100%
..... да осознаеш на кого да се обратиш за помош ако имаш некој идеја за работа (бизнис)	43	89	121	54	307
	14%	29%	39.4%	17.6%	100%
..... работиш на развој на идеја за работа	56	101	109	42	308
	18.2%	32.8%	35.4%	13.6%	100%
..... знаеш што треба да се работи за да развиеш успешно претпријатие	32	71	117	90	310
	10.3%	22.9%	37.7%	29%	100%

Анекс VIII Резултати добиени од истражувањето со Наставници

1. Како се гледате себеси?

Ве молам да проценете колку се сложувате со секое од наведените тврдења	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам	Вкупно
Сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин	3	14	64	36	117
	2.6%	12%	54.7%	30.8%	100%
Најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила како треба да се работи	4	21	40	51	116
	3.4%	18.1%	34.5%	44%	100%
Проблемите најчесто ги решавам на ист, вообичаен начин	18	51	39	9	117
	15.4%	43.6%	33.3%	7.7%	100%
Сакам да смислувам нови идеи и активности	1	1	48	66	116
	0.9%	0.9%	41.4%	56.9%	100%
За секој проблем добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно	1	25	90	116	116
		0.9%	21.6%	77.6%	100%
Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам/а морам да смислува нешто ново	12	38	40	24	116
	10.3%	32.8%	34.5%	22.4%	100%
Сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение	44	43	18	10	115
	38.3%	37.4%	15.7%	8.7%	100%
Сакам да учествувам во повеќе различни активности истовремено	11	28	49	28	116
	9.5%	24.1%	42.2%	24.1%	100%

2. Учење

Ве молиме да процените колку се сложувате со секое од наведените тврдења за учењето и концепциите за учење.

2.2 Што на учениците им значи учењето?

Учениците сметаат дека:	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам	Вкупно
Со учењето се доаѓа до нови идеи	1	7	52	56	116
	0.9%	6%	44.8%	48.3%	100%
Со учењето само ги зголемуваат информациите кои ги знаат	8	35	47	25	115
	7%	30.4%	40.9%	21.7%	100%
Го учат само она за училиште	11	30	46	30	117
	9.4%	25.6%	39.3%	26.5%	100%
Учат и пошироко, надвор од она што им е потребно за на училиште	17	34	44	20	115
	14.8%	29.6%	38.3%	17.4%	100%
Времето поминато во учење е изгубено време	69	30	11	7	117
	59%	25.6%	9.4%	6%	100%
Понекогаш дури отпосле им станува јасно зошто нешто сме го учеле	3	17	61	35	116
	2.6%	14.7%	52.6%	30.2%	100%
Нема потреба да учат. Учењето престанува во моментот кога ќе го завршат образованието	67	19	17	12	115
	58.3%	16.5%	14.8%	10.4%	100%
Она што ќе го научат ќе им користи за подобро снаоѓање во секојдневниот живот	1	11	38	65	115
	0.9%	9.6%	33%	56.5%	100%
Преку работата научуваат кои се нивните способности и во што се доби		6	55	52	113
		5.3%	48.7%	46%	100%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам	Вкупно
Веќе имаат јасна престава за тоа што ќе им треба за работа во иднина	7 6.1%	30 26.3%	51 44.7%	26 22.8%	114 100%
На училиште имаат информации во врска со нивното натамошно образование за идната професија	2 1.8%	20 17.5%	55 48.2%	37 32.5%	114 100%
Од наставниците ќе научат што треба да работат во иднина	7 6.1%	23 20.2%	60 52.6%	24 21.1%	114 100%
Од наставниците ќе научат што треба да постигнат за да можат да ги применат своите идеи во иднина	2 1.8%	14 12.3%	68 59.6%	30 26.3%	114 100%

3. Што е она што ги мотивира - поттикнува за учење

3.1 Што ги мотивира учениците?	Воопшто не се однесува на мене	Воглавно не се однесува на мене	Воглавно се однесува на мене	Во потполност се однесува на мене	Вкупно
Зошто учат.....					
За да станат стручни во работата која ќе ја работат	5 4.6%	15 13.8%	34 31.2%	55 50.5%	109 100%
Затоа што работата тоа од нив ќе го бара	2 1.8%	25 22.9%	35 32.1%	47 43.1%	109 100%
Уживаат во учењето	14 13.5%	33 31.7%	37 35.6%	20 19.2%	104 100%
Ним учењето им е важно	10 9.3%	37 34.3%	40 37%	21 19.4%	108 100%
Затоа што мораат	14 13.2%	34 32.1%	33 31.1%	25 23.6%	106 100%
Сакаат да се запишат на саканиот факултет	11 10.3%	20 18.7%	37 34.6%	39 36.4%	107 100%
Сакаат да работат најдобро на нивното идно работно место	10 9.3%	22 20.6%	39 36.4%	36 33.6%	107 100%

3.2 Кои се причините поради кои учениците учат? Заокружете го знакот со кој повеќе се сложувате (одговор 1 или одговор 2)			
Кога учат повеќе сакаат:		Кога учат повеќе сакаат:	
1) задачи или прашања за кои знаат дека можат одма да ги решат	85 83.3%	1) задачи или прашања околу кои мораат повеќе да се потрудат	19 17.9%
2) задачи или прашања за кои не се сигурни дека можат да ги решат	17 16.7%	2) задачи или прашања кои можат лесно да ги решат	87 82.1%

4. Како ги поттикнувате - мотивирате учениците за понатамошно учење или подготовка за пракса?

Колку често ги применувате следните методи?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Настојувам учениците да се концентрираат на она што е во содржината интересно		3	50	64	117
		2.6%	42.7	54.7%	100%
Им велам дека тоа е интересно за работата за која се школуваат и дека ќе им треба во идната работа		6	58	53	117
		5.1%	49.6%	45.3%	100%
Правам обиди да го поврзам градивото со нешто што им е интересно или што го сакаат	1	1	45	69	116
		0.9%	0.9%	38.8%	59.5%
Правам обид да го поврзам градивото од часовите со она што ќе го учаат за да работам на пракса		14	43	58	115
		12.2%	37.4%	50.4%	100%
Ги потсетувам дека така ќе се оспособам за да работаат на добро работно место	1	13	57	45	116
		0.9%	11.2%	49.1%	38.8%
Ги потсетувам дека ќе бидат добри мајстори во својата работа	4	13	59	40	116
		3.4%	11.2%	50.9%	34.5%
Ги потсетувам колку убаво ќе се чувствуваат кога ќе научат	2	4	56	52	114
		1.8%	3.5%	49.1%	45.6%
Им велам дека кога ќе завршат со Учењето ќе прават - работаат нешто што најмногу го сакаат	5	24	53	32	114
		4.4%	21.1%	46.5%	28.1%
Ги убедувам во тоа колку убаво ќе се чувствуваат кога ќе го научат градивото	4	16	60	32	112
		3.6%	14.3%	53.6%	28.6%
Ги убедувам во тоа > можеш и ти <		6	57	51	114
		5.3%	50%	44.7%	100%
Им повторувам дека е важно да се учи затоа што тоа ќе им користи во животот	1	2	48	65	116
		0.9%	1.7%	41.4%	56%
Ги потсетувам дека нетреба да ги разочара родителите	4	25	53	31	113
		3.5%	22.1%	46.9%	27.4%
Ги потсетувам дека и другите учат	3	28	57	24	112
		2.7%	25%	50.9%	21.4%
Ги потсетувам дека е важно да научат најмногу што можат		9	64	40	113
		8%	56.6%	35.4%	100%
Си зборувам самиот со себе дека е важно да научам најмногу што можам	9	19	47	31	106
		8.5%	17.9%	44.3%	29.2%
Ги потсетувам дека само така ќе се запишат на саканиот факултет или виша школа	3	16	46	46	111
		2.7%	14.4%	41.4%	41.4%

5. Како оценувате

Колку често ви се случува следното?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Учениците можат да научат нешто корисно од писменото испитување	4	31	64	13	112
		3.6%	27.1%	57.1%	11.6%
Учениците можат да научат нешто корисно од усното испитување		4	70	39	113
		3.5%	61.9%	34.5%	100%
На учениците секогаш им образлагам зошто сум им дал/а таква оценка	1	3	35	75	114
		0.9%	2.6%	30.7%	65.8%
Ги пофалувам учениците за нивниот напредок		1	30	82	113
		0.9%	26.5%	72.6%	100%
За да добие добра оценка, ученикот треба да покаже дека навистина го разбира градивото		1	43	70	114
		0.9%	37.7%	61.4%	100%
Праведно оценувам		2	42	69	113
		1.8%	37.2%	61.1%	100%
При оценувањето, сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат		3	48	63	114
		2.6%	42.1%	55.3%	100%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Ги оценувам задачите или другите изработки на учениците	1 0.9%	3 2.7%	41 36.3%	68 60.2%	113 100%
На учениците јасно им е што треба да научат за да добијат одредена оценка		1 0.9%	30 26.5%	82 72.6%	113 100%
Коментарите - образложувањето дадено на учениците за нивната работа им помага да го унапредат нивното учење		7 6.3%	61 54.5%	44 39.3%	112 100%
На учениците секогаш навремено им давам повратна информација за нивната работа		2 1.8%	40 35.4%	71 62.8%	113 100%
На тестовите се проверува колку можат да го применат стекнатото знаење во конкретни ситуации	2 1.8%	8 7.1%	69 61.1%	34 30.1%	113 100%
Го оценувам начинот на кој дошле до решение на проблемот / задачата		4 3.5%	58 51.3%	51 45.1%	113 100%
Ги охрабрувам учениците да ја оценуваат својата работа		7 6.3%	50 44.6%	55 49.1%	112 100%
Ги охрабрувам учениците да се оценуваат еден со друг	5 4.4%	23 20.4%	52 46%	33 29.2%	113 100%
Оценувам само за оние работи кои можат да се научат напамет	61 54.5%	36 32.1%	12 10.7%	3 2.7%	112 100%
Им давам тестови само за она што сме го работеле на часовите	3 2.7%	13 11.8%	45 40.9%	49 44.5%	110 100%
Инструкторите на пракса ги оценуваат стекнатите вештини кои се потребни за работата за која се школуваат	2 1.9%	7 6.8%	60 58.3%	34 33%	113 100%
При проверката со тест се проверува дали ги запамтите добро сите факти кои беа предавани на часовите	2 1.8%	18 15.9%	70 61.9%	23 20.4%	113 100%
Кога ја оценувам групната работа ја оценувам работата на целата група	4 3.6%	15 13.4%	52 46.4%	41 36.6%	112 100%
Оценувам како учениците работаат и комуницираме во групата		5 4.6%	50 45.9%	54 49.5%	109 100%
Оценувам учениците им приоѓаат и ги решаваат зададените задачи и проблеми	1 0.9%	8 7.5%	56 52.3%	42 39.3%	107 100%
Им давам тестови и за она што не е работено на часовите	66 57.4%	23 20%	18 15.7%	8 7%	115 100%
Ги охрабрувам учениците да се оценуваат за начинот како им приоѓаат да го решат проблемот	6 5.4%	27 24.3%	55 49.5%	23 20.7%	111 100%
Ги охрабрувам учениците да не оценуваат за нашите умења и способности во изведувањето на наставата	12 10.7%	25 22.3%	52 46.4%	23 20.5%	112 100%

6. Како ја гледате наставата и праксата?

Ве молам да процените колку секое од овие тврдења е точно	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
На учениците јасно им кажувам што треба да запишат на часот		6 5.2%	32 27.8%	77 67%	115 100%
Им давам јасни инструкции		2 1.7%	22 19.1%	91 79.1%	115 100%
Им диктирам	26 22.8%	58 50.9%	21 18.4%	9 7.9%	114 100%
Секогаш за учениците имам точен одговор	1 0.9%	1 0.9%	49 43.4%	62 54.9%	113 100%
Им нудам различни начини за решавање на проблемот	1 0.9%	5 4.4%	64 56.1%	44 38.6%	114 100%

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Ги прифаќам нивните различни решенија или одговори		6	56	51	113
		5.3%	49.6%	45.1%	100%
Ги поттикнувам на самостојност во работата (низ решавање на задачи, проекти, семинарски работи.....)		1	48	65	114
		0.9%	42.1%	57%	100%
Точно им кажувам што треба да научат		2	36	76	114
		1.8%	31.6%	66.7%	100%
Им давам предлози за изнаоѓање други извори поврзани со содржината на часот: учебници, Интернет, родители, пријателите, списанија	2	8	49	54	113
	1.8%	7.1%	43.4%	47.8%	100%
Поттикнувам работа во парови или во група		11	59	44	114
		9.6%	51.8%	38.6%	100%
Ги поттикнувам да водат свои белешки за време на часот	1	6	47	58	112
	0.9%	5.4%	42%	51.8%	100%
Прифаќам различни начини на решавање на проблемот	1	3	49	60	113
	0.9%	2.7%	43.4%	53.1%	100%
Клупите ги поставувам во облик како во кино сала /театар	23	52	26	11	112
	20.5%	46.4%	23.2%	9.8%	100%
Стојам пред нив и предавам цел час, а учениците треба да ме слушаат	29	58	20	6	113
	25.7%	51.3%	17.7%	5.3%	100%
Ги подржувам сите ученици	3	5	35	72	115
	2.6%	4.3%	30.4%	62.6%	100%
Најповеќе работам со добрите ученици	22	58	30	2	112
	19.6%	51.8%	26.8%	1.8%	100%
Користам наставни сретства; графоскоп, видео, проектор, компјутер....	9	35	54	16	114
	7.9%	30.7%	47.4%	14%	100%
Им оставам доволно време за да можат да постават прашања		1	69	42	112
		0.9%	61.6%	37.5%	100%
Ги поврзувам содржините од својот предмет со содржините по другите предмети и пракса		2	54	57	113
		1.8%	47.8%	50.4%	100%
Ги пофалувам учениците кои изнесуваат свои идеи			35	78	113
			31%	69%	100%
Ги охрабрувам за презентирање на своите работи пред другите		1	38	72	111
		0.9%	34.2%	64.9%	100%
Им дозволувам да дојдат до решение без ограничување на времето		25	57	31	113
		22.1%	50.4%	27.4%	100%
Им давам примери од секојдневниот живот	1	4	45	64	114
	0.9%	3.5%	39.5%	56.1%	100%
Им предлагам да направат самопроценка на работата		5	71	35	111
		4.5%	65%	31.5%	100%
И давам можност да поставуваат специфични прашања и после часовите / после праксата		12	59	43	114
		10.5%	51.8%	37.7%	100%
Секогаш им помагам доколку тоа го побараат од мене		1	34	78	113
		0.9%	31%	61.9%	100%
Им давам можност сами да одлучат како ќе најдат решение за некој проблем/ задача		5	74	36	115
		4.3%	64.3%	31.3%	100%
Им барам презентирање на начинот на кој дошле до одредено решение		5	75	35	115
		4.3%	65.2%	30.4%	100%
При оценувањето имаат можност да слушнат зошто се способни и што треба да подобрат		6	55	52	113
		5.3%	48.7%	46.0%	100%
Поттикнувам нови идеи или работа на нов начин		7	49	57	113
		6.2%	43.4%	50.4%	100%
Поттикнувам самостојно донесување одлуки		9	49	55	113
		8.0%	43.4%	48.7%	100%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш	Вкупно
Им давам можност сами да одлучат со кого ќе работаат во групата	1	30	58	24	113
	0.9%	26.5%	51.3%	21.2%	100%
Им давам исти задачи за сите ученици	5	45	38	25	113
	4.4%	39.8%	33.6%	22.1%	100%
Првенствено работам со послабите ученици	13	44	46	12	115
	11.3%	38.3%	40%	10.4%	100%
Ги прилагодувам задачите спрема можностите на учениците, за секој ученик посебно	7	27	57	23	114
	6.1%	23.7%	50%	20.2%	100%

7. Како ја гледате својата работа?

Каква работа би сакале да работите?	Многу важно	Важно	Помалку важно	Воопшто не е важно	Вкупно
Работа каде се јасни правилата и каде сам не морам да донесувам некои одлуки	10	44	39	22	115
	8.7%	38.3%	33.9%	19.1%	100%
Сигурна работа во која нема ризик	24	47	30	14	115
	20.9%	40.9%	26.1%	12.2%	100%
Работа во која нема многу промени		28	62	24	114
		24.6%	54.4%	21.1%	100%
Работа која јас ќе ја започнам и ќе бидам самостоен	24	59	29	11	113
	20.9%	44.3%	25.2%	9.6%	100%
Работа на која постојано ќе учам нешто ново	50	54	7	5	116
	43.1%	46.6%	6%	4.3%	100%
Работа на која се отвараат многу нови прилики	53	43	13	5	114
	46.1%	38.3%	11.3%	4.3%	100%
Работа која не ми е многу далеку од дома	12	29	44	30	115
	10.4%	25.2%	38.3%	26.1%	100%
Работа на која јас ќе донесувам одлуки	21	46	41	8	116
	18.1%	39.7%	35.3%	6.9%	100%
Работа на која ќе заработувам многу пари	35	41	29	10	115
	30.4%	35.7%	25.2%	8.7%	100%
Работа поинтересна од оваа	28	31	37	16	112
	25%	27.7%	33%	14.3%	100%
Работа во која можам многу да експериментирам	24	37	43	11	115
	20.9%	32.2%	37.4%	9.6%	100%

8. Колку и како соработувате со колегите?

Ве молам проценете колку секоје од следниве тврдења се однесува на вас:	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам	Вкупно
Често предлагам активности и ги поттикнувам другите да работат	1	12	69	34	116
	0.9%	10.3%	59.5%	29.3%	100%
Често со други колеги работам на некоја задача	1	9	62	44	116
	0.9%	7.8%	53.4%	37.9%	100%
Со задоволство учествувам во активности кои ги предложиле колегите		8	45	63	116
		6.9%	38.8%	54.3%	100%
Имам пријатели на работа од кои секогаш можам да побарам помош	2	5	33	75	115
	20.9%	32.2%	37.4%	9.6%	100%
Во заедничките активности иницијативата обично ја препуштам на другите	1	12	64	39	116
	0.9%	10.3%	59.5%	29.3%	100%

	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам	Вкупно
Кога работам со други лесно можам да се договорам	1	9	62	44	116
	0.9%	7.8%	53.4%	37.9%	100%
Обично знам кога е подобро да работам сам, а кога е подобро да работам со други		8	45	63	116
		6.9%	38.8%	54.3%	100%
Често заеднички ги решаваме проблемите кои произлегуваат во реализацијата на наставата	2	5	33	75	115
	1.7%	4.3%	28.7%	65.2%	100%
Во текот на работата учиме да работиме тимски и да доделуваме одговорност за работите	11	55	40	7	113
	9.7%	48.7%	35.4%	6.2%	100%
Учествувам и работам во тимови		6	55	51	112
		5.4%	49.1%	45.5%	100%

9. Училиште

Поттикнување на активност и иновативност на наставниците во училиштето	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам	Вкупно
Во вашето училиште:					
Наставниците имаат можност самостојно да решаваат проблеми	4	26	54	28	112
	3.6%	23.2%	48.2%	25%	100%
Кај некои наставници се чувствува недостаток на одговорност за сопствената работа	5	17	58	32	112
	4.5%	15.2%	51.8%	28.6%	100%
Наставниците активно учествуваат во донесувањето на Годишниот план на училиштето	6	31	45	32	114
	5.3%	27.2%	39.5%	28.1%	100%
Наставниците имаат можност да влијаат на организирањето и изведувањето на наставата	2	11	66	34	113
	1.8%	9.7%	58.4%	30.1%	100%
Наставниците не мора да се држат на пропишаните правила за однесување	44	44	13	10	111
	39.6%	39.6%	11.7%	9%	100%
Работата на наставниците внимателно се надгледува	5	15	57	35	112
	4.5%	13.4%	50.9%	31.3%	100%
Наставниците немаат можност отворено да даваат критички забелешки на работата на училиштето	24	45	28	14	111
	21.6%	40.5%	25.2%	12.6%	100%
Наставниците се охрабруваат да работат со нови методи на работа	1	6	48	57	112
	0.9%	5.4%	42.9%	50.9%	100%
Од наставниците се очекува постојано да учат и да ја иновираат својата работа	2	4	41	66	113
	1.8%	3.5%	36.3%	58.4%	100%
Промените добро се прифаќаат	3	21	64	24	112
	2.7%	18.8%	57.1%	21.4%	100%

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Поддршка од директорот и колегите	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам	Вкупно
Директорот ги зема во предвид идеите на наставниците	4	11	51	47	113
	3.5%	9.7%	45.1%	41.6%	100%
Директорот ги охрабрува наставниците во давање иницијативи и предлози	3	8	52	50	113
	2.7%	7.1%	46%	44.2%	100%
Директорот ја поттикнува соработката меѓу наставниците	2	14	41	55	112
	1.8%	12.5%	36.6%	49.1%	100%
Директорот им е достапен на наставниците секогаш кога им е потребно	4	10	40	57	111
	3.6%	9%	36%	51.4%	100%
Директорот се труди да обезбеди стручно усовршување за наставниците	2	7	39	64	112
	1.8%	6.3%	34.8%	57.1%	100%
Директорот се труди да обезбеди потребни услови за работа. (наставни средства, помагала и сл.)	3	11	41	58	114
	2.7%	9.7%	36.3%	51.3%	100%
Наставниците можат да влијаат на одлуките на директорот	8	29	54	20	111
	7.2%	26.1%	48.6%	18%	100%
Наставниците се поттикнуваат за соработка на заеднички проекти и активности	3	7	58	43	111
	2.7%	6.3%	52.3%	38.7%	100%
Наставниците можат да побараат стручна помош од колегите	1	2	61	47	111
	0.9%	1.8%	55%	42.3%	100%
Наставниците се отворени за коментари на сопствената работа	4	16	49	41	110
	3.6%	14.5%	44.5%	37.3%	100%

Анекс IX Клуч за прашалникот за ученици од средните стручни училишта

Прашалник за ученици

1. Како се гледаш себеси?

Те молам да процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин	1	2	3	4
Најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила како треба да се работи	4	3	2	1
Проблемите најчесто ги решавам на ист, вообичаен начин	4	3	2	1
Сакам да смислувам нови идеи и активности	1	2	3	4
За секој проблем добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно	1	2	3	4
Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам морам да смислува нешто ново	1	2	3	4
Сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение	4	3	2	1
Сакам да учествувам во повеќе различни активности истовремено	1	2	3	4

2. Учење

2.1 Те молам да процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења за учењето и концепциите за учење. Најпрво прочитај ги зборовите од секој ред. Во секој ред заокружи го знакот кој најмногу го изразува твоето размислување за учењето. На пример: учењето може да биде тешко или лесно. Ако мислиш дека учењето е тешко, заокружи еден од знаците кој е поблиску до тешко, а ако мислиш дека е лесно заокружи еден од знаците поблиску до зборот лесно.							
Важно	5	4	3	2	1	Неважно	
Досадно	1	2	3	4	5	Интересно	
Корисно	5	4	3	2	1	Безкорисно	
Непријатно	1	2	3	4	5	Пријатно	
Тешко	1	2	3	4	5	Лесно	
Не е корисно за мојот сегашен живот	1	2	3	4	5	Корисно е за мојот сегашен живот	
Важно за мојот иден живот	5	4	3	2	1	Неважно за мојот иден живот	

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2.2 На секогo од нас учењето може различно да ни значи, односно учиме поради различни причини. Сакаме да создаеме што тебе ти значи учењето. Подолу се наведени некои тврдења врзани за учењето. Те молам да ги процениш колку се сложуваш со секое од наведените тврдења така да заокружиш еден знак од секое пооделно тврдење.				
	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Со учењето доаѓам до нови идеи.	1	2	3	4
Со учењето само ги зголемувам информациите кои ги знам	4	3	2	1
Го учам само она неопходното за училиште	4	3	2	1
Учам и пошироко, надвор од училиштето.	1	2	3	4
Времето поминато во учење е изгубено време	4	3	2	1
Понекогаш дури отпосле ми станува јасно зошто нешто сум го учел	4	3	2	1
Учењето престанува во моментот кога личноста ќе го заврши образованието	4	3	2	1
Она што ќе го научам ќе ми користи за подобро снаоѓање во секојдневниот живот	1	2	3	4
На училиште научив кои се моите способности и во што сум добар.	1	2	3	4
Веќе имам јасна престава за тоа што ќе работам во иднина	1	2	3	4
На училиште имав пристап на информации во врска со моето натамошно образование или за мојата професија	1	2	3	4
Од наставниците ќе научам што можам да работам во иднина	1	2	3	4
Од наставниците ќе научам што треба да постигнам за да можам да ги применим моите идеи во иднина	1	2	3	4

3. Што е она што те мотивира - поттикнува за учење

3.1 Те молам да ги процениш секоја од наведените причини кои се однесуваат на тебе. Заокружи го знакот за секое тврдење	Воопшто не се однесува на мене	Воглавно не се однесува на мене	Воглавно се однесува на мене	Во потполност се однесува на мене
Зошто учам.....				
За да станам стручен во работата за која се школувам	1	2	3	4
Затоа што другите од мене тоа го очекуваат	1	2	3	4
Уживам во учењето	1	2	3	4
Мене лично учењето ми е важно	1	2	3	4
Затоа што морам	4	3	2	1
Сакам да се запишам на саканиот факултет	1	2	3	4
Сакам да се вработам на најдобро работно место	1	2	3	4

3.2 Те молам да ги процениш секоја од наведените причини кои се однесуваат на тебе. Заокружи го знакот со кој повеќе се согласуваш (одговор 1 или одговор 2)			
Кога учам повеќе сакам:		Кога учам повеќе сакам:	
1) задачи или прашања за кои знам дека можам одма да ги решам	1	1) задачи или прашања околу кои морам многу да се трудам	1
2) задачи или прашања за кои не сум сигурен дека можам да ги решам	2	2) задачи или прашања кои можам лесно да ги решам	2

4. Како учиш?

Учениците учат на различни начини. Не интересира како ти учиш! Размислувајќи за ситуации во кои учиш, колку често учиш на долунаведените начини? Заокружи еден од знаците за секој од редовите	Скоро никогаш	Ретко	Често	Скоро секогаш
Пред да почнам да учам размислувам за тоа што се морам да научам	1	2	3	4
Пробам да го разберам новиот материјал така што го поврзувам со поимите кои веќе ги знам	1	2	3	4
Пробам да разберам како некоја информација би можела да се искористити во секојдневниот живот	1	2	3	4
Кога учам го прераскажувам материјалот со свои зборови	1	2	3	4
Учам се напамет	4	3	2	1
Пред да почнам да учам размислувам за тоа што се од тоа ќе ми треба во животот	1	2	3	4
Пробам да го разберам новиот материјал така што го поврзувам со работите кои ги имам работено на пракса	1	2	3	4
Пред да почнам да работам на пракса размислувам за тоа како да го применим она што го имам научено од теорија	1	2	3	4

5. Како учиш во текот на практичната настава или професионалната пракса

Не интересира како ти учиш, во ситуации во кои учиш во текот на практичната настава или професионалната пракса	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Кога ги обавувам задачите на пракса, го користам претходно стекнато знаење по стручно теоретските предмети	1	2	3	4
Кога учам нешто практично да работам, некој мора прво тоа практично да ми го покаже	4	3	2	1
Кога учам нешто практично да работам, доволно ми е да користам само упатство за работа -инструкции	1	2	3	4
Кога учам нешто практично да работам, го користам искуството од секојдневниот живот	1	2	3	4
Ги совладувам практичните вештини, така што ги повторувам повеќе пати	1	2	3	4
Ги проверувам повеќе пати работните операции или процеси кои ги обавувам во пракса	1	2	3	4
Правиме експерименти и практични задачи кои се однесуваат на работите што ги научивме од теоретските предмети	1	2	3	4
Наставниците применуваат примери од реалниот живот	1	2	3	4
На нашите часови создаваме нешто реално или корисно	1	2	3	4

6. Како се поттикнуваш - мотивираш за понатамошно учење или подготовка за пракса?

Кога учиш или се подготвуваш за пракса, ти се случува да ти биде тешко или досадно. Како самиот себе се поттикнуваш - мотивираш, користиш различни методи? Сети се на такви ситуации. Колку често си ги применувал следните методи?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Настојувам да се концентрирам на она што ми е во содржината интересно	1	2	3	4
Си велам себе си дека ме интересира работата за која се школувам и дека ќе уживам во идната работа	1	2	3	4
Правам обиди да го поврзам градивото со нешто што ми е интересно или што го сакам	1	2	3	4
Правам обид да го поврзам градивото од часовите со она што го учам за да работам на пракса	1	2	3	4
Се потсетувам самиот себе дека така ќе се оспособам да работам на добро работно место	4	3	2	1
Правам обиди да се изолирам (го исклучувам телевизорот, телефонот ..)	1	2	3	4
Настојувам да учам во време кога можам најдобро да се концентрирам	1	2	3	4
Си велам сам себе дека кога ќе завршам со учењето ќе правам- работам нешто што најмногу го сакам	1	2	3	4
Размислувам за тоа колку убаво ќе се чувствувам кога ќе го научам градивото	1	2	3	4
Си велам самиот себе си можеш и ти	1	2	3	4
Повторувам во себе дека е важно да се учи затоа што тоа ќе ми користи во животот	1	2	3	4
Се потсетувам самиот себе дека не сакам да ги разочарам родителите	4	3	2	1
Се потсетувам самиот себе си дека ќе бидам добар мајстор во својата работа	1	2	3	4
Се потсетувам самиот себе дека и другите учат	4	3	2	1
Си зборувам самиот со себе дека е важно да научам најмногу што можам	4	3	2	1
Се потсетувам самиот себе дека само така ќе се запишам на саканиот факултет или виша школа	1	2	3	4

7. Колку и како соработуваш со другарите во учењето и /или на праксата?

Следните тврдења опишуваат некои наставни активности. Те молам процени ги колку секое од тие тврдења се однесува на тебе:	Вопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Често предлагам активности и ги поттикнувам другите да работаат	1	2	3	4
Често со други ученици работам на некоја задача или во некоја работа на пракса	1	2	3	4
Со задоволство учествувам во активности кои ги предложиле другите	1	2	3	4
Имам пријатели во паралелката од кои секогаш можам да побарам помош	1	2	3	4
Во заедничките активности иницијативата обично ја препуштам на другите	4	3	2	1
Кога работам со други лесно можам да се договорам	1	2	3	4

	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Обично знам кога е подобро да работам сам, а кога е подобро да работам со други	1	2	3	4
Често заеднички ги решаваме проблемите кои произлегуваат во реализацијата на праксата	1	2	3	4
Во текот на реализацијата на праксата учиме да работиме тимски и да доделуваме одговорност за работите	1	2	3	4
Учествувам и работам во тимот во текот на учењето и/или праксата	1	2	3	4

8. Како го доживуваш оценувањето

Колку често ти се случува следното?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Можам да научам нешто корисно од писменото испитување	4	3	2	1
Можам да научат нешто корисно од усното испитување	4	3	2	1
Наставниците ни објаснуваат - образлагаат зошто ни дале таква оценка	1	2	3	4
Наставниците ги пофалуваат учениците за нивниот напредок	1	2	3	4
За да добие добра оценка, ученикот треба да покаже дека навистина го разбира градивото	1	2	3	4
Наставниците праведно оценуваат	1	2	3	4
При оценувањето, сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат	1	2	3	4
Наставниците ги оценуваат домашните задачи или другите изработки на учениците	1	2	3	4
Јасно ми е што морам да научам за да добијам одредена оценка	1	2	3	4
Коментарите - образложувањето на наставниците за мојата работа ми помагаат да го унапредам моето учење	1	2	3	4
Од инструкторите на пракса, добивам повратна информација за мојата работа	1	2	3	4
На тестовите се проверува колку можеме да го примениме стекнатото знаење во конкретни ситуации	1	2	3	4
Наставниците го оценуваат начинот на кој сме дошле до решение на проблемот / задачата	1	2	3	4
Наставниците ги охрабруваат учениците да ја оценуваат својата работа	1	2	3	4
Наставниците ги охрабруваат учениците да се оценуваат еден со друг	4	3	2	1
Наставниците не оценуваат само за оние работи кои можат да се научат напамет	1	2	3	4
Наставниците ни даваат тестови само за она што сме го работеле на часовите	1	2	3	4
Инструкторите на пракса ги оценуваат стекнатите вештини кои ни се потребни за работата за која се школуваме	1	2	3	4
При проверката со тест се проверува дали ги запамтив добро сите факти кои беа предавани на часовите	4	3	2	1
Кога се оценува групната работа се оценува работата на целата група	4	3	2	1
Наставникот оценува како работиме и комуницираме во групата	1	2	3	4
Наставникот оценува како ги приоѓам и ги решавам зададените задачи и проблеми	1	2	3	4

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Никога	Ретко	Често	Секогаш
Наставниците ни даваат тестови и за она што не сме го работеле на часовите	4	3	2	1
Наставниците ги охрабруваат моите соученици да ме оценуваат мене, односно приодот и начинот на кој јас го решив проблемот	1	2	3	4
Наставниците не охрабруваат да ги оценуваме нивните умења и способности	1	2	3	4

9. Како ја гледаш наставата и праксата?

Следните тврдење опишуваат некои наставнички активности во реализацијата на праксата. Те молам да процениш колку секое од овие тврдења е точно	Никога	Ретко	Често	Секогаш
Наставниците јасно кажуваат што треба да запишеме на часот	4	3	2	1
Наставниците даваат јасни инструкции	1	2	3	4
Наставниците диктираат	4	3	2	1
Наставниците секогаш имаат прав одговор	4	3	2	1
Наставниците нудат различни начини за решавање проблем	1	2	3	4
Наставниците ги прифаќаат нашите различните решенија или одговори	1	2	3	4
Наставниците поттикнуваат на самостојност во работата (низ решавање на задачи, проекти, семинарски работи.....)	1	2	3	4
Наставниците прецизно кажуваат што треба да научиме	1	2	3	4
Наставниците даваат предлози за изнаоѓање други содржини поврзани со содржината на часот, поттикнуваат користење различни извори: учебници, Интернет, родители, пријателите, списанија	1	2	3	4
Наставниците поттикнуваат работа во парови или во група	1	2	3	4
Наставниците поттикнуваат водење свои белешки за време на часот	4	3	2	1
Наставниците прифаќаат различните начини на решавање на проблемот	1	2	3	4
Клупите ги поставуваат во облик како во кино сала/театар	4	3	2	1
Наставниците стојат пред нас и цел час зборуваат, а ние мораме да го слушаме	4	3	2	1
Наставниците ги подржуваат сите ученици	1	2	3	4
Наставниците најповеќе работаат со добите ученици	4	3	2	1
Наставниците користат наставните сретства; графоскоп, видео, проектор, компјутер....	1	2	3	4
Наставниците оставаат доволно време за поставување на прашања	1	2	3	4
Наставниците ги поврзуваат содржините од својот предмет со содржините по другите предмети	1	2	3	4
Наставниците ги фалат учениците кои изнесуваат свои идеи	1	2	3	4
Наставниците охрабруваат презентирање на своите работи пред другите	1	2	3	4
Наставниците овозможуваат доаѓање до решенија без ограничување на времето	4	3	2	1
Наставниците даваат примери од секојдневниот живот	1	2	3	4
Наставниците предлагаат да направиме самопроценка на работата	1	2	3	4

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Наставниците даваат можност да поставуваме специфични прашања и после часовите / после праксата	1	2	3	4
Наставниците секогаш помагаат доколку тоа им се побара	1	2	3	4
Наставниците даваат можност сами да одлучиме како ќе најдеме решение за активноста/задачата	1	2	3	4
Наставниците бараат презентирање на начинот на кој сме дошле до одредено решение	1	2	3	4
При оценувањето овозможуваат да знам за што сум способен и што треба да подобрам	1	2	3	4
Наставниците поттикнуваат нови идеи или работа на нов начин	1	2	3	4
Наставниците поттикнуваат самостојно донесување одлуки	1	2	3	4
Наставниците даваат можност сами да одлучиме со кого ќе работиме во група	4	3	2	1
Наставниците даваат исти задачи за сите ученици	4	3	2	1
Наставниците првенствено работаат со послабите ученици	4	3	2	1
Наставниците ги прилагодуваат задачите спрема можностите на учениците, за секој ученик посебно	1	2	3	4

10. Како ја гледаш својата идна работа?

Каква работа би сакал/а да работиш?	Многу важно	Важно	Помалку важно	Воопшто не е важно
Работа каде се јасни правилата и каде сам не морам да донесувам некои одлуки	4	3	2	1
Сигурна работа во која нема ризик.	4	3	2	1
Работа во која нема многу промени	4	3	2	1
Работа која јас ќе ја започнам и ќе бидам самостоен	1	2	3	4
Работа на која постојано ќе учам нешто ново	1	2	3	4
Работа на која се отвараат многу нови прилики	1	2	3	4
Работа која не ми е многу далеку од дома	4	3	2	1
Работа на која јас ќе донесувам одлуки	1	2	3	4
Работа на која ќе заработувам многу пари	4	3	2	1

11. Искуство со претприемништво?

Дали во текот на школувањето си имал прилика да	Никогаш	Ретко	Често	Многу често
..... разговараш со предприемачи	1	2	3	4
..... да посетиш успешни претприемачи	1	2	3	4
..... да осознаеш како функционира едно претпријатие	1	2	3	4
..... да читаш списание кои се занимаваат со работни активности	1	2	3	4
..... да ја истражуваш можноста за вработување во својата струка	1	2	3	4
..... да осознаеш на кого да се обратиш за помош ако имаш некој идеја за работа (бизнис)	1	2	3	4
..... работиш на развој на идеја за работа	1	2	3	4
..... знаеш што треба да се работи за да развиеш успешно претпријатие	1	2	3	4

Анекс X Клуч за прашалникот за наставници од средните стручни училишта

1. Како се гледате себеси?

Ве молам да проценете колку се сложувате со секоје од наведените тврдења	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Сакам вообичаените работи да ги работам на нов, сосема поинаков начин	1	2	3	4
Најмногу ги сакам оние активности каде постојат точно определени правила како треба да се работи	4	3	2	1
Проблемите најчесто ги решавам на ист, вообичаен начин	4	3	2	1
Сакам да смислувам нови идеи и активности	1	2	3	4
За секој проблем добро е да се побараат повеќе решенија, а не само едно	1	2	3	4
Сакам активности во кои нема јасни правила, туку сам/а морам да смислува нешто ново	1	2	3	4
Сметам дека за секој проблем постои само едно најдобро решение	4	3	2	1
Сакам да учествувам во повеќе различни активности истовремено	1	2	3	4

2. Учење

2.1 Како вашите ученици го доживуваат учењето? Ако мислите дека за учениците учењето е тешко, заокружете еден од знаците кој е поблиску до тешко, а ако мислите дека е лесно заокружете еден од знаците поблиску до зборот лесно.							
Важно	5	4	3	2	1	Неважно	
Досадно	1	2	3	4	5	Интересно	
Корисно	5	4	3	2	1	Безкорисно	
Непријатно	1	2	3	4	5	Пријатно	
Тешко	1	2	3	4	5	Лесно	
Не е корисно за мојот сегашен живот	1	2	3	4	5	Корисно е за мојот сегашен живот	
Важно за мојот иден живот	2	1	1	i	Г	Неважно за мојот иден живот	

2.2 Што на учениците им значи учењето?				
Учениците сметаат дека:	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Со учењето се доаѓа до нови идеи.	1	2	3	4
Со учењето само ги зголемуваат информациите кои ги знаат	4	3	2	1
Го учат само она за училиште	4	3	2	1
Учат и пошироко, надор од она што им е потребно за на училиште	1	2	3	4
Времето поминато во учење е изгубено време	4	3	2	1
Понекогаш дури отпосле им станува јасно зошто нешто сме го учеле	4	3	2	1
Нема потреба да учат. Учењето престанува во моментот кога ќе го завршат образованието	4	3	2	1
Она што ќе го научат ќе им користи за подобро снаоѓање во секојдневниот живот	1	2	3	4

	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Целосно се согласувам
Преку работата научуваат кои се нивните способности и во што се доби	1	2	3	4
Веќе имаат јасна престава за тоа што ќе им треба за работа во иднина	1	2	3	4
На училиште имаат информации во врска со нивното натамошно образование за идната професија	1	2	3	4
Од наставниците ќе научат што треба да работам во иднина	1	2	3	4
Од наставниците ќе научат што треба да постигнат за да можат да ги применат своите идеи во иднина	1	2	3	4

3. Што е она што ги мотивира - поттикнува за учење

3.1 Што ги мотивира учениците?	Воопшто не се однесува на мене	Воглавно не се однесува на мене	Воглавно се однесува на мене	Во потполност се однесува на мене
Зошто учат.....				
За да станат стручни во работата која ќе ја работат	1	2	3	4
Затоа што работата тоа од нив ќе го бара	1	2	3	4
Уживаат во учењето	1	2	3	4
Ним учењето им е важно	1	2	3	4
Затоа што мораат	4	3	2	1
Сакаат да се запишат на саканиот факултет	4	3	2	1
Сакаат да работат најдобро на нивното идно работно место	1	2	3	4

3.2 Кои се причините поради кои учениците учат? Заокружете го знакот со кој повеќе се сложувате (одговор 1 или одговор 2)			
Кога учат повеќе сакаат:		Кога учат повеќе сакаат:	
1) задачи или прашања за кои знаат дека можат одма да ги решат	1	1) задачи или прашања околу кои мораат повеќе да се потрудат	1
2) задачи или прашања за кои не се сигурни дека можат да ги решат	2	2) задачи или прашања кои можат лесно да ги решат	2

4. Како ги поттикнувате - мотивирате учениците за понатамошно учење или подготовка за пракса?

Колку често ги применувате следните методи?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Настојувам учениците да се концентрираат на она што е во содржината интересно	1	2	3	4
Им велам дека тоа е интересно за работата за која се школуваат и дека ќе им треба во идната работа	1	2	3	4
Правам обиди да го поврзам градивото со нешто што им е интересно или што го сакаат	1	2	3	4
Правам обид да го поврзам градивото од часовите со она што ќе го учат за да работам на пракса	1	2	3	4
Ги потсетувам дека така ќе се оспособам за да работаат на добро работно место	1	2	3	4
Ги потсетувам дека ќе бидат добри мајстори во својата работа	1	2	3	4
Ги потсетувам колку убаво ќе се чувствуваат кога ќе научат	1	2	3	4

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Им велам дека кога ќе завршат со Учењето ќе прават - работаат нешто што најмногу го сакаат	1	2	3	4
Ги убедувам во тоа колику убаво ќе с ечувствуваат кога ќе го научат градивото	1	2	3	4
Ги убедувам во тоа можеш и ти	1	2	3	4
Им повторувам дека е важно да се учи затоа што тоа ќе им користи во животот	1	2	3	4
Ги потсетувам дека нетреба да ги разочара родителите	1	2	3	4
Ги потсетувам дека и другите учат	1	2	3	4
Ги потсетувам дека е важно да научат најмногу што можат	1	2	3	4
Си зборувам самиот со себе дека е важно да научам најмногу што можам	1	2	3	4
Ги потсетувам дека само така ќе се запишат на саканиот факултет или виша школа	1	2	3	4

5. Како оценувате

Колку често ви се случува следното?	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Учениците можат да научат нешто корисно од писменото испитување	4	3	2	1
Учениците можат да научат нешто корисно од усното испитување	4	3	2	1
На учениците секогаш им образлагам зошто сум им дал/а таква оценка	1	2	3	4
Ги пофалувам учениците за нивниот напредок	1	2	3	4
За да добие добра оценка, ученикот треба да покаже дека навистина го разбира градивото	1	2	3	4
Праведно оценувам	1	2	3	4
При оценувањето, сите ученици добиваат оценки кои ги заслужуваат.	1	2	3	4
Ги оценувам задачи или другите изработки на учениците	1	2	3	4
На учениците јасно им е што треба да научат за да добијат одредена оценка	1	2	3	4
Коментарите - образложувањето дадено на учениците за нивната работа им помага да го унапредат нивното учење	1	2	3	4
На учениците секогаш навремено им давам повратна информација за нивната работа	1	2	3	4
На тестовите се проверува колку можат да го применат стекнатото знаење во конкретни ситуации	1	2	3	4
Го оценувам начинот на кој дошле до решение на проблемот / задачата	1	2	3	4
Ги охрабрувам учениците да ја оценуваат својата работа	1	2	3	4
Ги охрабрувам учениците да се оценуваат еден со друг	1	2	3	4
Оценувам само за оние работи кои можат да се научат напамет	1	2	3	4
Им давам тестови само за она што сме го работеле на часовите	1	2	3	4
Инструкторите на пракса ги оценуваат стекнатите вештини кои се потребни за работата за која се школуваат	1	2	3	4
При проверката со тест се проверува дали ги запамтиле добро сите факти кои беа предавани на часовите	4	3	2	1
Кога ја оценувам групната работа ја оценувам работата на целата група	4	3	2	1

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Оценувам како учениците работаат и комуницираме во групата	1	2	3	4
Оценувам учениците им приоѓаат и ги решаваат зададените задачи и проблеми	1	2	3	4
Им давам тестови и за она што не е работено на часовите	4	3	2	1
Ги охрабрувам учениците да се оценуваат за начинот како им приоѓаат да го решат проблемот	1	2	3	4
Ги охрабрувам учениците да не оценуваат за наште умења и способности во изведувањето на наставата	1	2	3	4

6. Како ја гледате наставата и праксата?

Ве молам да процените колку секое од овие тврдења е точно	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
На учениците јасно им кажувам што треба да запишат на часот	4	3	2	1
Им давам јасни инструкции	1	2	3	4
Им диктирам	4	3	2	1
Секогаш за учениците имам точен одговор	4	3	2	1
Им нудам различни начини за решавање на проблемот	1	2	3	4
Ги прифаќам нивните различни решенија или одговори	1	2	3	4
Ги поттикнувам на самостојност во работата (низ решавање на задачи, проекти, семинарски работи.....)	1	2	3	4
Точно им кажувам што треба да научат	1	2	3	4
Им давам предлози за изнаоѓање други извори поврзани со содржината на часот: учебници, Интернет, родители, пријателите, списанија	1	2	3	4
Поттикнувам работа во парови или во група	1	2	3	4
Ги поттикнувам да водат свои белешки за време на часот	4	3	2	1
Прифаќам различни начини на решавање на проблемот	1	2	3	4
Клучите ги поставувам во облик како во кино сала /театар	4	3	2	1
Стојам пред нив и предавам цел час , а учениците треба да ме слушаат	4	3	2	1
Ги подржувам сите ученици	1	2	3	4
Најповеќе работам со добрите ученици	4	3	2	1
Користам наставни сретства; графоскоп, видео, проектор, компјутер....	1	2	3	4
Им оставам доволно време за да можат да постават прашања	1	2	3	4
Ги поврзувам содржините од својот предмет со содржините по другите предмети и праксата	1	2	3	4
Ги пофалувам учениците кои изнесуваат свои идеи	1	2	3	4
Ги охрабрувам за презентирање на своите работи пред другите	1	2	3	4
Им дозволувам да дојдат до решение без ограничување на времето	4	3	2	1
Им давам примери од секојдневниот живот	1	2	3	4
Им предлагам да направат самопроценка на работата	1	2	3	4
И давам можност да поставуваат специфични прашања и после часовите / после праксата	1	2	3	4
Секогаш им помагам доколку тоа го побараат од мене	1	2	3	4

КЛУЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ: УЧЕЊЕ КАКО ДА СЕ УЧИ И ПРЕТПРИЕМНИШТВО – ФИНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

	Никогаш	Ретко	Често	Секогаш
Им давам можност сами да одлучат како ќе најдат решение за некој проблем/ задача	1	2	3	4
Им барам презентирање на начинот на кој дошле до одредено решение	1	2	3	4
При оценувањето имаат можност да слушнат зошто се способни и што треба да подобрат	1	2	3	4
Поттикнувам нови идеи или работа на нов начин	1	2	3	4
Поттикнувам самостојно донесување одлуки	1	2	3	4
Им давам можност сами да одлучат со кого ќе работаат во групата	4	3	2	1
Им давам исти задачи за сите ученици	4	3	2	1
Првенствено работам со послабите ученици	4	3	2	1
Ги прилагодувам задачите спрема можностите на учениците, за секој ученик посебно	1	2	3	4

7. Како ја гледате својата работа?

Каква работа би сакале да работите?	Многу важно	Важно	Помалку важно	Воопшто не е важно
Работа каде се јасни правилата и каде сам не морам да донесувам некои одлуки	4	3	2	1
Сигурна работа во која нема ризик	4	3	2	1
Работа во која нема многу промени	4	3	2	1
Работа која јас ќе ја започнам и ќе бидам самостоен	1	2	3	4
Работа на која постојано ќе учам нешто ново	1	2	3	4
Работа на која се отвараат многу нови прилики	1	2	3	4
Работа која не ми е многу далеку од дома	4	3	2	1
Работа на која јас ќе донесувам одлуки	1	2	3	4
Работа на која ќе заработувам многу пари	4	3	2	1
Работа поинтересна од оваа	1	2	3	4
Работа во која можам многу да експериментирам	1	2	3	4

8. Колку и како соработувате со колегите?

Ве молам проценете колку секое од следниве тврдења се однесува на вас :	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Често предлагам активности и ги поттикнувам другите да работат	1	2	3	4
Често со други колеги работам на некоја задача	1	2	3	4
Со задоволство учествувам во активности кои ги предложиле колегите	1	2	3	4
Имам пријатели на работа од кои секогаш можам да побарам помош	1	2	3	4
Во заедничките активности иницијативата обично ја препуштам на другите	4	3	2	1
Кога работам со други лесно можам да се договорам	1	2	3	4
Обично знам кога е подобро да работам сам, а кога е подобро да работам со други	1	2	3	4
Често заеднички ги решаваме проблемите кои произлегуваат во реализацијата на наставата	1	2	3	4

	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Во текот на работата учиме да работиме тимски и да доделуваме одговорност за работите	1	2	3	4
Учествувам и работам во тимови	1	2	3	4

9. Училиште

Поттикнување на активност и иновативност на наставниците во училиштето	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Во нашето училиште:				
Наставниците имаат можност самостојно да решаваат проблеми	1	2	3	4
Кај некои наставници се чувствува недостаток на одговорност за сопствената работа	4	3	2	1
Наставниците активно учествуваат во донесувањето на Годишниот план на училиштето	1	2	3	4
Наставниците имаат можност да влијаат на организирањето и изведувањето на наставата	1	2	3	4
Наставниците не мора да се држат на пропишаните правила за однесување	4	3	2	1
Работата на наставниците внимателно се надгледува	1	2	3	4
Наставниците немаат можност отворено да даваат критички забелешки на работата на училиштето	1	2	3	4
Наставниците се охрабруваат да работат со нови методи на работа	1	2	3	4
Од наставниците се очекува постојано да учат и да ја иновираат својата работа	1	2	3	4
Промените добро се прифаќаат	1	2	3	4

Поддршка од директорот и колегите	Воопшто не се согласувам	Воглавно не се согласувам	Воглавно се согласувам	Потполно се согласувам
Директорот ги зема во предвид идеите на наставниците	1	2	3	4
Директорот ги охрабрува наставниците во давање иницијативи и предлози	1	2	3	4
Директорот ја поттикнува соработката меѓу наставниците	1	2	3	4
Директорот им е достапен на наставниците секогаш кога им е потребно	1	2	3	4
Директорот се труди да обезбеди стручно усовршување за наставниците	1	2	3	4
Директорот се труди да обезбеди потребни услови за работа. (наставни средства, помагала и сл.)	1	2	3	4
Наставниците можат да влијаат на одлуките на директорот	1	2	3	4
Наставниците се поттикнуваат за соработка на заеднички проекти и активности	1	2	3	4
Наставниците можат да побараат стручна помош од колегите	1	2	3	4
Наставниците се отворени за коментари на сопствената работа	1	2	3	4

Анекс XI Агенда

“Клучни компетенции за доживотно учење“

Компетенции: Учење како да се учи и Претприемништво

Завршна Конференција

Вторник, 30 јануари 2007, 10.00 ч.

Клуб на пратеници - Скопје

10.00 – 10.05	Добредојде <ul style="list-style-type: none">● Г-ѓа. Весна Јаневски - Претседавач на Конференцијата
10.05 – 10.20	Поздравен збор <ul style="list-style-type: none">● Г-дин. Јован Лазарев – Заменик Министер за образование и наука
10.20 – 10.30	Воведен збор <ul style="list-style-type: none">● Г-ѓа. Весна Јаневски – Тим лидер
10.30 – 10.45	Презентирање на резултатите и препораките од членовите на тимот: <ul style="list-style-type: none">● Г-дин. Дејан Пендев● Г-дин. Благој Трајков● Г-ѓа. Наташа Ангелоска - Галевска
10.45 – 11.00	Презентирање на општите препораките <ul style="list-style-type: none">● Г-ѓа Весна Јаневски – Тим лидер
11.00 – 11.30	Дискусија, поставување прашања <ul style="list-style-type: none">● Членови на тимот / поканети гости / медиуми
11.30 – 11.45	Донесување завршни заклучоци

“Клучни компетенции за доживотно учење”

Компетенции: Учење како да се учи и Претприемништво

Предмет: Покана за Конференција

Почитувани,

Со задоволство Ве покануваме да земете учество на Завршната Конференцијата за проектот “Клучни компетенции за доживотно учење” за компетенциите: Учење како да се учи и Претприемништво.

Проектот е дел од програмата за работа на ЕТФ за 2006 година – активност 6 “Иновации и учење”.

“Клучни компетенции за доживотно учење” е интернационален проект и ги опфаќа: Албанија, Хрватска, Македонија, Србија и Црна Гора.

Во согласност со целите на проектот Македонскиот тим во соработка со Министерството за образование и наука има за цел да ги презентира резултатите од истражувањето реализирано за средно стручно образование и високо образование во Македонија, како и да ги подобри препораките кои ќе бидат доставени до ЕТФ.

Конференцијата ќе се одржи во вторник, 30 јануари 2007 од 10.00 до 12.00 часот во Клубот на пратеници во Скопје.

Со почит,

Весна Јаневски
Тим лидер

